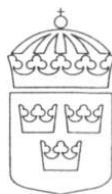

Riksdagens protokoll

1992/93:61

Fredagen den 12 februari

Kl.9.00 – 13.11

Protokoll
1992/93:61

1 § Meddelande om information från regeringen

Anf. 1 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att vid kammarens sammanträde onsdagen den 17 februari kl. 9.00 lämnar statsrådet Bo Lundgren (m) information om finanskrisen.

2 § Ny riksdagsledamot m.m.

Upplästes och lades till handlingarna följande från Valprövningsnämnden inkomna

Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamot och ersättare för riksdagsledamöter

Till Valprövningsnämnden har från Riksskatteverket inkommit bevis om att Per Erik Granström (s), Ludvika, utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 10 februari 1993 sedan Odd Engström (s) avsagt sig sitt uppdrag som riksdagsledamot. Till ersättare har utsetts Arne Mellqvist, Falun, Angelica Beyer, Borlänge, Carin Palmcrantz, Leksand, och Gunnar Magnusson, Vansbro (alla s).

Valprövningsnämnden har denna dag granskat bevisen och därvid funnit att de blivit utfärdade i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen.

Stockholm den 11 februari 1993

Lars Tottie

Sven-Georg Grahm

3 § Återkallelse av motion

Tredje vice talmannen meddelade att Hans Gustafsson m.fl. (s) i skrivelse den 10 februari 1993 återkallat den av dem väckta motionen 1992/93:N259 Kooperationen som förnyelsekraft i samhällsekonomin.

Tredje vice talmannen anmälde att han hade avskrivit denna motion.

Skrivelsen lades till handlingarna.

4 § Allmänpolitisk debatt
(forts. från prot. 60)

Rättsfrågor

Anf. 2 LARS-ERIK LÖVDÉN (s):

Herr talman! Ett verkligt rättssamhälle måste präglas av att människor kan känna trygghet till liv, hälsa, integritet och personlig egendom. För att uppnå detta är det viktigt att slå vakt om det generella välfärdssystemet. All erfarenhet visar att stora sociala klyftor, hög arbetslöshet och förslummade bostadsområden föder våld och annan kriminalitet. Därför är det nödvändigt att ha en helhetssyn på kriminalpolitik.

Mot denna bakgrund är kampen mot den galopperande arbetslösheten av stor betydelse för ett framgångsrikt brottsförebyggande och brottsbekämpande arbete. Visst kan det vara motiverat med skärpta lagar och hårdare straff för vissa brott. Visst kan polis och övrigt rättsväsende behöva bättre resurser. Utan ett brett brottsförebyggande arbete i vid bemärkelse uppnås dock inga varaktiga resultat när det gäller brottsutveckling.

För oss socialdemokrater står det helt klart att den ekonomiska politiken och välfärdspolitiken i stort utgör den första försvarslinjen i en framgångsrik politik mot våld och brottslighet och för ett tryggare och mjukare samhälle.

Herr talman! Socialdemokraterna har redovisat sin syn på kriminalpolitiken i en särskild motion under den allmänna motionstiden. Vi föreslår att det kriminalpolitiska reformarbetet inriktas mot vissa områden.

Vi vill ha en satsning på ett brett brottsförebyggande arbete. Vi har föreslagit att Brottsförebyggande rådet skall få ytterligare 6 miljoner kronor till sitt förfogande för projektstöd till lokalt brottsförebyggande arbete ute i landets kommuner.

Vi vill att reformarbetet skall inriktas på ett reformerat straff- och påföljdssystem med ett utvecklande av alternativ till frihetsstraff.

Vi vill ha en human kriminalvård med förbättrat innehåll. Beläggningen på anstalterna är nu mycket hög, och det omöjliggör ett väl utvecklat behandlingsinnehåll. Regeringen bör snarast komma med förslag till åtgärder som förbättrar situationen inom anstaltsorganisationen.

Vi vill ha ett utökat stöd till brottsoffren.

Vi vill ha snabbare och tydligare reaktioner gentemot unga lagöverträdare.

Vi vill ha effektivare polisiära arbetsmetoder.

Vi vill ha ett rättsväsende med hög rättssäkerhet, korta handläggningstider och välutbildad personal.

Vi vill ha en prioritering av vålds- och narkotikabrottsligheten samt den ekonomiska brottsligheten i det direkta brottsbekämpande arbetet.

Herr talman! För en tid sedan anordnade vi socialdemokrater ett seminarium om den ekonomiska brottsligheten. De inlägg som då gjordes av bl.a. åklagare, poliser och fackliga företrädare klargjorde på ett skrämmande sätt

hur allvarlig situationen är. Det är ingen överdrift att påstå att vi håller på att förlora kampen mot den ekonomiska brottsligheten.

En person verksam inom brottsbekämpningssektorn sade på vårt seminarium att rättsväsendet har kollapsat. Riksåklagaren har kallat situationen för löjväckande. Bedrägerierna håller på att bli en affärsidé. Omfattande skatbolagsaffärer har visat sig rymma mycket avancerad ekonomisk brottslighet. I över hälften av konkurserna under 1992 beräknas det förekomma ekonomisk kriminalitet. Vi vet alla att det i bank- och finanskrisens spår upptäcks omfattande ekonomisk brottslighet inom den finansiella sektorn.

Den ekonomiska brottsligheten har sammantaget en mycket stor omfattning. Det finns naturligtvis olika beräkningar. Brottsförebyggande rådet har kommit fram till att den ekonomiska kriminaliteten kan beräknas omfatta 100 miljarder kronor, och det är naturligtvis svindlande belopp. Det motsvarar statens utgifter för hela rättsväsendet, utbildningsväsendet och arbetsmarknadspolitiken sammantaget.

Mot denna bakgrund tycker vi att den passivitet som regeringen visat när det gäller bekämpandet av den ekonomiska brottsligheten är helt obegriplig.

Herr talman! Vi socialdemokrater har i en motion om åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten lagt fram ett program som omfattar 100 miljoner kronor. Om våra förslag genomförs kan kampen mot den ekonomiska brottsligheten bli betydligt mer effektiv än i dag.

Vi föreslår åtgärder över ett brett fält. Polis, åklagare, skatterevisorer, kronofogdar och tull får genom våra förslag förbättrade möjligheter att bekämpa denna form av kriminalitet.

Vi föreslår en rad lagstiftningsåtgärder för att ytterligare effektivisera våra möjligheter att komma åt den ekonomiska brottsligheten. Vi föreslår en annan organisation än den vi har för närvarande för att effektivisera kampen mot den här kriminaliteten.

Herr talman! Jag har kort tid till mitt förfogande, men jag vill ändå beröra ett annat allvarligt problem. Det gäller den mycket bekymmersamma situationen med överbeläggning på våra fängelser och häkten.

Inom den slutna anstaltsvården är beläggningen nu sådan, att det i stort sett är omöjligt att åstadkomma den önskvärda differentiering som krävs för att man skall uppnå bra behandlingsresultat. Det leder till svårigheter i arbetet med att skapa narkotikafria fängelser och att skilja förstagångsbrottslingar från de mer tungt belastade brottslingarna.

Jag skulle vilja fråga justitieministern vilka åtgärder regeringen planerar för att åstadkomma en bättre situation på våra anstalter – en situation som skulle medge ett bättre behandlingsinnehåll i verksamheten än det vi för närvarande når med överbeläggning i anstaltsorganisationen.

Anf. 3 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd):

Herr talman! Statens uppgift är bl.a. att ge medborgarna fysisk trygghet och säkerhet. Brottsligheten ökar och blir allt grövre och våldsammare.

Tyngdpunkten i kriminalpolitiken måste vara att upprätthålla lag och ordning i samhället. Rättsordningen blir meningslös, om den inte kan skydda kvinnor och barn från övergrepp och brutal död eller ge brottsoffren ett rimligt stöd. Oordningen går att bryta.

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Rättsfrågor

Brottsoffret, målsäganden, måste ges en starkare ställning under utredningen och i domstolsprocessen.

Det är tid att lämna ogrundade vårdtankar som ändå aldrig kan leda till något positivt resultat. De lyckade resultaten inom kriminalvården beror mera på enskilda initiativ och personligt ansvar än på kriminalvårdsapparaten som sådan.

Medborgarna har mycket svagt förtroende för rättsmaskineriet. Det visar flera undersökningar. Det handlar nu om att återvinna medborgarnas förtroende. Rättstryggheten och rättssäkerheten är viktiga välfärdsyttringar.

Ny demokrati för fram ett flertal förslag och motioner som syftar till att effektivt bryta brottsutvecklingen och återskapa trygghet och rättssäkerhet i vårt rättssamhälle, men också till att återvinna medborgarnas förtroende för rättsmaskineriet.

Herr talman! Jag vill här i kammaren särskilt fästa uppmärksamheten på att vi har en kris som många aktade jurister anser vara mer djupgående än en ekonomisk kris, nämligen en moralisk-etisk rättvisekris. Vi måste ta tag i denna *nu*. Under de senaste decennierna har vi över huvud taget inte diskuterat grundläggande etiska rättviseproblem. Alla diskussioner har haft sin utgångspunkt i allmänpolitiska maktpositioner.

Jag vill i justitieministerns närvaro rikta en vädjan till regeringen att ta initiativ till diskussioner om detta.

Konsekvensen av vad som händer i ett land som har tappat förtroendet för rättssystemet är alldeles förödande, mycket mer förödande än en ekonomisk kris.

Som justitieministern säkert känner till har det i hemlighet uppstått alternativa rättssystem, där man helt enkelt tagit lagen i egna händer, därför att man tycker att samhället inte handlar i medborgarnas intresse.

Det finns en annan angelägen sak som staten och regeringen uppmärksammar för litet och där man helt enkelt tappat greppet om utvecklingen. Det är den växande narkotikaliberalismen.

Narkotika strömmar uppenbart in i vårt land från många håll. Trots krisen är Sverige ju fortfarande ett land där ungdomar har förhållandevis gott om pengar. Genom att Sverige i internationell jämförelse varit lyckosamt när det gällt att hålla tillbaka narkotikan uppfattas Sverige som en marknad där det finns utrymme för nyetableringar.

De strömmar man kan se kommer dels från Östeuropa, som både är transitväg och har egna droger, som t.ex. anabola steroider, dels från Afrika, dels från västvärlden. Dock räcker det inte med tillgång på narkotika för att det skall bli en epidemi. Det krävs också reklam, att drogandet uppfattas av ungdomarna som en attraktiv livsstil – en livsstil förbunden med framgång i livet eller med ett bohemiskt, konstnärligt exklusivt utanförskap.

När det gäller att få drogmissbruket att framstå som attraktivt handlar det nästan enbart om västlig påverkan. Från USA och från England, liksom delvis från en del andra EG-stater får vi en massiv drogareklam, där olika droger förknippas med framgång (yuppien–kokainet) eller intellektuellt och konstnärligt bohemeri (rave–ecstasy, LSD). Denna västvärldsreklam gör ju att narkotikaprofitörerna från andra håll i världen får avsättning för sina produkter utan att ha någon stor reklamapparat.

Vid sidan om de insatser som tull och polis gör för att stoppa inflödet, varifrån det än kommer, måste man slå hårt mot den reklam för drogerna som sprids genom västliga massmedia och genom vulgärpropaganda som förts i EG:s kölvatten. Det är ju inte EG:s sociala problem som vi skall ta över, utan dess kultur.

Nu i arbetslöshetstider riskerar ju livsstilar som går ut på att vara utanför samhället att bli en lösning för ungdomar som inte känner att det finns en framtid för dem. Kan man inte vara bäst på att vara bäst, kan man kanske vara bäst på att vara sämst!

Herr talman! Ungdomar är experter på att uppfatta varje tvetydighet i de vuxnas agerande. Och tvetydigheterna har blivit allt fler. I Stockholm finns det gott om svartklubbar som mer eller mindre är narkotikaindränkta. På dessa klubbar finns en del av nöjesvärldens etablissemang. När det sedan ges underfundigt formulerad narkotikareklam i diverse lokalradiosändningar uppfattas lätt restriktionerna då det gäller narkotikan som ett påfund av tråkiga förbudsmakare.

Ny demokrati, som är ett parti som i övrigt är emot Reglerings- och Förbudssverige, vill klart markera att här skall det minsann vara förbud och regler.

Jag vill få bort den maktlöshet som nu råder mot svartklubbarna och den förtäckta narkotikareklamen. En svårighet är givetvis att det är så få som öppet säljer narkotika. På t.ex. Frihetsfrontens klubb har det gjorts narkotikabeslag upprepade gånger, utan att det gått att bevisa att klubben uppmuntar till försäljning. På Maria Ungdom har man flera gånger tagit hand om unga flickor i 15–16-årsåldern, som fått sin ecstasy hos Frihetsfrontens klubb.

Jag skulle vilja att den moderata justitieministern tog initiativ till att hitta former för att polisen skall kunna stänga en klubb för gott. Anledningen till att jag riktar mig just till justitieministern är att Moderaterna under valrörelsen lade fram ett 20-punktsprogram för ett narkotikafritt samhälle, där man talade mycket om vad man skall göra åt narkotikaproblemet. Det är många med mig som undrar vart dessa ambitioner tog vägen.

Anf. 4 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Vi kan inte undgå att beröras av de rapporter om grova brott som vi nästan dagligen möts av i massmedia. Samtidigt konstaterar vi att det totala antalet anmälda brott ligger på en oacceptabelt hög nivå. I flera uppmärksammade fall har dessutom ifrågasatts om rättsordningens sätt att bedöma vissa gärningar står i överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet.

Regeringen ser med stort allvar på denna situation. Det får inte råda någon tvekan om att det allmänna har både vilja och kraft att skydda enskilda människor mot brottsliga angrepp.

Brottsligheten måste bemötas med ett brett register av åtgärder. Regeringen har redan lagt fram förslag om att skärpa straffet för ett flertal brott där den nuvarande straffskalan inte kan anses vara tillräcklig för de allvarligaste fallen. Vidare har regeringen presenterat ett första förslag om avskaffande av den obligatoriska halvtidsfrigivningen. Ett ytterligare område där

ett konkret förslag till lagändring lagts fram är bekämpningen av narkotikamissbruket. Det skall bli möjligt att med större kraft ingripa mot sådan befattningsmed narkotika som består i eget bruk.

För närvarande remissbehandlas ett förslag till sänkt promillegräns och skärpning av påföljden för grovt rattfylleri. Så snart remisstiden löpt ut kommer regeringen att skyndsamt bereda frågan om ändrad lagstiftning på området.

En viktig del i kriminalpolitiken består i att utforma påföljdssystemet på sådant sätt att ett utdömt straff både kan utgöra en i allmänhetens ögon rimlig reaktion på ett brott och samtidigt förmå den dömda att ändra sin livshållning, så att risken för fortsatt kriminalitet minimeras. Det finns i detta sammanhang anledning att överväga om villkorligt fängelse skall införas och hur samhällstjänst kan bli ett permanent inslag i påföljdssystemet. En annan fråga som måste övervägas är införande av elektronisk övervakning som ett element i påföljderna.

Vi vet att ett kriminellt beteende ofta grundläggs i tidig ålder. Det är därför särskilt viktigt att brott som begås av ungdomar möts med fasthet. Bland de frågor som vi måste ta ställning till – och som kommer att behandlas i ett betänkande från Ungdomsbrottskommittén senare i vår – kan nämnas fördelningen av uppgifter mellan socialtjänsten och rättsväsendet, frågan om vilka reaktioner som kan vara lämpliga för att motverka fortsatt brottslighet hos ungdomar och frågan om huruvida särskilda regler bör gälla för ungdomsbrottmål. Utgångspunkten här bör vara att reaktionerna kommer tidigt och är fasta och tydliga.

En typ av brottslighet som berör oss alla särskilt illa är sexuella och andra övergrepp mot barn. För de allra flesta människor framstår det som motbjudande och helt främmande att låta ett barn ta del i en vuxens sexuella handlingar. Likväl vet vi att detta förekommer i inte obetydlig omfattning. Samhällets inställning till sådana övergrepp måste vara alldeles klar – dessa kan inte under några förhållanden accepteras, och det är alltid den vuxne som bär hela ansvaret för dem.

I brottsbalkens regler om sexualbrott har för inte så länge sedan genomförts ändringar för att särskilt markera allvaret i övergrepp mot barn. För närvarande sker inom Justitiedepartementet en översyn av reglerna om preskription av sexualbrott. Det finns också anledning att överväga såväl rubriceringen som straffskalan för sådana sexuella övergrepp mot barn som inte omfattas av våldtäktsparagrafen.

För att straffbestämmelserna och påföljdssystemet skall kunna fylla sin funktion i kampen mot brottsligheten måste andelen uppklarade brott öka väsentligt i förhållande till i dag. Detta är framför allt en uppgift för polisen. Regeringen har redan vidtagit åtgärder för att undvika brist på utbildade polismän. Det uppsatta målet för antalet poliser kommer att vara uppnått redan efter nästa budgetår. Polisens resurser måste nu i större utsträckning inriktas på att utreda och förebygga brott. Det är viktigt att polisen i detta sammanhang blir mer synlig i samhället och därmed tydlig i sin roll att skydda allmänheten mot brott. Det är också viktigt att polisen utvecklas vad gäller metoder och organisation för att kunna hålla jämna steg med den kvalificerade brottsligheten.

Ett område som kräver särskilda insatser från polisens sida är bekämpningen av den ekonomiska brottsligheten. Jag har tidigare här i kammaren redovisat vilka åtgärder som regeringen vidtagit och avser att vidta för att förstärka de rättsvårdande myndigheternas förutsättningar i detta avseende. En bärande tanke här är att ta till vara den kompetens som finns hos skilda myndigheter och andra på ett bättre och mera rationellt sätt än för närvarande. Arbetet med att komma till rätta med den ekonomiska brottsligheten är emellertid inte begränsat till kriminalpolitikens område. En stor del av den ekonomiska brottslighet som utreds i dag har sin grund i tidigare förd felaktig ekonomisk politik och ett alltför högt skattetryck. Den ändrade inriktning som regeringen står för på detta område bör minska förutsättningarna för ekonomisk brottslighet av den typ som har blivit vanlig under senare år.

Strävandena att bekämpa brottsligheten får dock inte ges en sådan inriktning att rättssäkerheten äventyras. I debatten har ibland gjorts gällande att man allmänt sett bör sänka de beviskrav som gäller för fällande dom i brottmål. Jag ställer mig helt avvisande till en sådan tanke. Möjligheten att låta en person undergå straff utgör samhällets yttersta maktmedel. Det utgör en fundamental princip i alla rättssamhällen att detta medel inte tillgrips i andra fall än då det med tillräcklig säkerhet kan konstateras att den misstänkte har gjort sig skyldig till det brott som han är misstänkt för. Att frånträda denna princip skulle förfela strafflagstiftningens syfte och leda till att oskyldiga skulle straffas.

En bättre väg är att komma till rätta med sådana situationer där beviskraven i dag kan ge resultat som rimmar illa med det allmänna rättsmedvetandet kan vara att införa vissa nya straffbud. Jag har nyligen mottagit en rapport som tar upp vissa frågor med anledning av det s.k. Lindome-fallet. I rapporten föreslås att även underlåtenhet att ingripa mot ett grovt brott samt vissa former av efterföljande medhjälp till ett brott straffbeläggs. Jag kommer att noggrant överväga dessa förslag. Tanken att påbjuda en rimlig handlingsplikt rimmar väl med det ansvar som vi vill ge enskilda medborgare i ett fritt samhälle.

Det kommer emellertid dess värre alltid att kunna uppstå fall då en gärningsman blir frikänd i domstol eftersom det inte går att bevisa hans skuld. Vad som då är viktigt att komma ihåg är att domstolen endast konstaterat att bevisningen inte är tillräcklig för att ett straffrättsligt ingripande skall vara försvarbart. Det innebär inte att det inte finns något brottsoffer.

Ett brottsoffer skall alltid behandlas med respekt och medkänsla. Offret skall kunna få stöd och hjälp även om det i ett enskilt fall inte går att fälla någon gärningsman till ansvar. För att stödja och hjälpa behöver man inte ställa några höga beviskrav.

Brottsofferfrågorna bereds inom en särskild arbetsgrupp inom Justitiedepartementet. Bland de förslag som för närvarande är aktuella på området kan nämnas en utvidgad rätt till målsägandebiträde och förbättrat rättsligt bistånd vid brott som begåtts utomlands. En försöksverksamhet med livvakt för hotade kvinnor pågår.

Men hänsyn till vad jag inledningsvis har anfört, har jag förståelse för att det finns en otålighet när det gäller det allmännas insatser för att bekämpa

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Rättsfrågor

brottsligheten. Regeringens arbete på detta området sker emellertid målmedvetet. Liksom när det gäller annan lagstiftning måste lagändringar inom straffrätten beredas noggrant. Det är viktigt att den lagstiftning som antas på området är väl genomtänkt och väl förankrad i rättsmedvetandet. Endast på detta sätt kan den långsiktigt bidra till att minska brottsligheten.

Slutligen vill jag framhålla att många av de åtgärder som har betydelse för att nedbringa brottslighet och skapa rättstrygghet ligger utanför strafflagstiftningens område. Det är främst inom familjen och i skolan som människor fostras till ansvarskännande individer. Lagstiftningen kan aldrig ersätta den normbildning som måste ske hos individen. Lagen kan endast utgöra ett stöd. Ökad medvetenhet kring de problem som ligger till grund för brottsligheten och uppmuntran till engagemang och ansvarstagande hos enskilda utgör oundgängliga komplement till en fast och konsekvent genomförd kriminalpolitik.

Anf. 5 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! Det är riktigt som justitieministern säger att förslag har lagts fram om att skärpa lagstiftningen på narkotikaområdet. Fängelse läggs in i straffskalan för konsumtion av narkotika.

För cirka tio år sedan förklarade Socialdemokraterna, via Ingvar Carlsson, krig mot knarket. Det gick sedan fem år innan bruket av narkotika kriminaliserades. Efter ytterligare fem år införs fängelse i straffskalan. Skall det gå fem år mellan varje sådan åtgärd? Med hänsyn till de liberala tongångarna om narkotikan måste det ske en starkare markering från regeringens sida.

Jag har även noterat att justitieministern har tagit initiativ till att diskutera godtrosförvärvslagen. Jag har i tidigare debatter sagt att åklagarens bevisbörda är stor. Just på detta område sätter domstolarna större tilltro till den misstänkte än till framlagda bevis av åklagaren och vad vittnen har vidimerat. Det är stötande.

Jag lovordar det initiativ justitieministern har tagit på det här området. Men jag efterlyser också en starkare markering när det gäller narkotika och den liberalisering som genomsyrar landet. Jag noterar tyvärr att Moderata ungdomsförbundets ordförande i Norrbotten har väckt motioner om att släppa cannabis och marijuana fritt. Det är just sådana tendenser jag är orolig för.

Anf. 6 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Karl Gustaf Sjödin påpekar att det har tagit fem år till dess att åtgärder har vidtagits. Jag får påpeka att den borgerliga regeringen har suttit vid makten ett år och har redan lagt fram ett färdigt förslag om förändringar. Det är inte första gången vi agerar. Från den moderata riksdagsgruppens sida har det ständigt väckts motioner om skärpt syn på narkotika. Men först i och med att vi har kommit i regeringsställning tillsammans med likasinnade har vi haft den formella möjligheten att lägga fram en proposition.

Anf. 7 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! Jag glömde inledningsvis att hälsa justitieministern välkommen till denna debatt. Jag tror att det är första gången hon deltar i den all-

mänpolitiska debatten. Det är trevligt att ha en fackminister att debattera med.

Visst! Jag har noterat att moderater har väckt många motioner i ärendet, bl.a. om 20-punktsprogrammet.

Vill justitieministern ta initiativ till att ge polisen möjligheter att stänga svartklubbar? Fastighetsägarna skulle t.ex. kunna ges rätt att omedelbart vräka svartklubbar eller bli skyldiga att avhysa dem. Det finns en del åtgärder som kan diskuteras. Det är klart otillfredsställande att svartklubbar finns och att man där under täckmanteln av att ha trevligt och roligt bjuder ut narkotika till våra ungdomar, främst flickor, som sedan hamnar på Maria ungdomsklinik.

Anf. 8 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Jag hoppas att Karl Gustaf Sjödin har noterat att vi från Justitiedepartementets sida just har lagt fram ett förslag som skall öka möjligheterna för fastighetsägare att vräka bl.a. denna typ av hyresgäster. Jag hoppas också att Karl Gustaf Sjödin inte i andra sammanhang stämmer in i den kör som gör allt för att kritisera detta förslag och peka enbart på problem.

Anf. 9 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Jag noterade att Karl Gustaf Sjödin och justitieministern förde en diskussion om narkotikapolitiken. Vi har sedan en lång tid tillbaka i Sverige fört en mycket restriktiv narkotikapolitik. Det har också lett till en utveckling i Sverige som klart avviker från vår omvärld i fråga om narkotikamissbruket. Vi har haft en bättre situation i Sverige.

Jag känner samma oro som K G Sjödin för de allt starkare röster som gör sig gällande i debatten och som kräver legalisering av vissa typer av narkotikapreparat. Jag tycker att det är välgörande att justitieministern tar avstånd från sådana tankar som förekommer framför allt inom hennes eget partis ungdomsförbund. Jag tycker att vi som känner ansvar för narkotikasituationen måste tydligt markera att vi inte accepterar en sådan utveckling. Vi får ta den debatten på ett hårt, tufft och fränt sätt mot dem som kräver legalisering.

Justitieministern berörde i sitt anförande den ekonomiska brottsligheten. Jag konstaterar att även om justitieministern säger sig ha ett engagemang i kampen mot den ekonomiska brottsligheten, har det tyvärr inte tagit sig uttryck i form av åtgärder.

Det finns i dag 16 700 poliser. 200 av dem sysslar med bekämpandet av den ekonomiska kriminaliteten. Riksåklagaren säger att situationen är löjväckande. Rolf Åbjörnsson, konkursförvaltaren, säger att hela systemet har kollapsat. Vad gör då justitieministern? Jo, hon avsätter 5 miljoner kronor till Riksåklagaren för att tillskapa en särskild utredningsgrupp.

Här sätter samhället in miljard efter miljard för att rädda bankerna. Men vi har inte råd att sätta in mer än 5 miljoner kronor mera i ökade resurser för att bekämpa den ekonomiska kriminaliteten. Jag tycker att det är ynkedom. Socialdemokraterna har presenterat ett omfattande program som mycket snabbt skulle få effekter i form av en bättre brottsbekämpning. Jag skulle gärna se att justitieministern inför kompletteringspropositionen tar upp ett

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Rättsfrågor

resonemang med finansministern om att få litet större utrymme i sin budget för ett kraftfullt program i det avseendet.

Jag ställde i mitt inledningsanförande en fråga till justitieministern om beläggningssituationen på anstalterna. Jag skulle gärna vilja att hon kommenterade den frågan i hennes nästa replik. Vi har nu en överbeläggning på kriminalvårdsanstalterna. Det kan leda till en mycket brutalare miljö på anstalterna, som i sin tur föder ny kriminalitet med ökad återfallsbenägenhet. Jag tycker att justitieministern mycket snabbt bör återkomma till riksdagen med en redogörelse för vad hon tänker göra för att åstadkomma en bättre situation på anstalterna och som möjliggör en ökad differentiering av de intagna.

Anf. 10 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Lars-Erik Lövdén känner säkerligen, precis som han säger, ett stort ansvar för narkotikaproblemen. Jag tror inte att Lars-Erik Lövdén och Socialdemokraterna i allmänhet riktigt har förstått allvaret. Även om Sverige inte är lika illa ute som många andra länder är, tycker jag de problem Sverige har är stora.

Det var många som på 60-talet varnade för utvecklingen i Sverige. Etablissemanget trodde inte på varningarna. Men det de varnade för är just den situation som råder i dag. Det är regeringen som nu lägger fram ett förslag som skall ge möjlighet att få tag i unga människor på väg in i missbruk. Detta krav har vi moderater ställt år efter år. Men den dåvarande socialdemokratiska majoriteten ville inte ställa sig bakom kravet. Jag utgår från att ni socialdemokrater, när ni nu är i opposition, kommer att ställa er bakom vårt förslag till ändrad narkotikastrafflag.

Jag tror aldrig att Lövdén och jag kommer att bli överens i debatten när det gäller den ekonomiska brottsligheten. Jag vill gärna påpeka att i Socialdemokraternas egen ekonomiska motion talas det om vad som hände under de socialdemokratiska åren 1986–1991. Antalet anmälda ekonomiska brott ökade med 28 %, och andelen ärenden som gick från polis till åklagare minskade från 51 % till 35 %. Vad som inte står i motionen är att under de socialdemokratiska åren minskades polisens resurser för ekobrottsbekämpning med 7 %. Vad som inte heller står i motionen är att den överenskommelse som träffades i höstas på grund av den ekonomiska krisen innehöll ett sparbeting för Justitiedepartementet på 500 miljoner kronor. Det var inte regeringens önskemål. Det var ett socialdemokratiskt önskemål som vi accepterade för att få en överenskommelse. Jag kan inte se att Socialdemokraternas krav om att lägga på 100 miljoner kronor är något annat än ett spel för gallerierna. Det är inte seriöst.

Riksåklagaren har begärt exakt 6 miljoner kronor extra i anslag.

Anf. 11 LARS-ERIK LÖVDÉN (s) replik:

Herr talman! Våldsbrottsligheten ökade kraftigt i fjol. Vi fick en 20-procentig ökning av mord, dråp och misshandel med dödlig utgång. Antalet våldtäkter ökade med 21 %. Misshandelsbrotten ökade med 12 %.

Jag tänker inte lägga den moderata justitieministern till last för att denna ökning har skett. Jag säger inte att det är regeringens fel att det under 1992 blev en dramatisk ökning av våldsbrottsligheten. Därför vill jag inte heller

höra att det är Socialdemokraternas fel att den ekonomiska brottsligheten ökade så kraftigt under några år på 80-talet.

Däremot tar jag på mig ansvaret att resurserna för att bekämpa den ekonomiska kriminaliteten gick ner i slutet av 80-talet. Det var en följd av att vi decentraliserade resursanvändningen inom polisväsendet och överlät till de lokala polisdistrikten att själva disponera över sina resurser. Det ledde till en omprioritering ute i landet. De lokala polisdistrikten följde inte statsmakternas intentioner.

Det är därför vi nu motionerar om ett samlat tag med en central ledning, en särskild organisation, för denna typ av brottsbekämpning. Vi har lagt fram ett förslag om ett ökat utrymme om 100 miljoner kronor för att effektivisera kampen mot ekobrottslighet. Men vi konstaterar att regeringen inte tycks vara intresserad av att på någon punkt gå oss till mötes i det avseendet. Jag tycker att det är beklagligt.

Så till frågan om narkotikasituationen. Vi tar det problemet på utomordentligt stort allvar. Det har vi gjort även under vår regeringstid. Jag tror att justitieministern är litet blåögd. Hon tror att man med en enkel lagstiftningsåtgärd kan komma åt narkotikamissbruket. Det vore väl för bra. Men problemen är mycket större än så.

Justitieministern måste när det gäller narkomanvården sätta sig in i vad som för närvarande händer ute i landets kommuner. Narkomanvården är på väg att raseras. I Stockholm halveras resurserna. I Malmö har narkomanvården totalt splittrats upp. Runt om i landets kommuner pågår en successiv nedrustning av samhällets insatser gentemot narkotikamissbruket.

Narkotikapolitiken står på två ben. Vi har en restriktiv narkotikapolitik med polisiära medel och rättsväsendets medel, men också med en väl utbyggd vård och behandling för dem som är narkotikamissbrukare. Om det ena benet faller, faller också hela upplägget av narkotikapolitiken. Då riskerar vi att få samma utveckling som i vår omvärld.

Jag tror inte att justitieministern skall göra det så enkelt för sig att hon tror att införandet av fängelse i straffskalan för eget bruk skall lösa problemen i det här avseendet.

Anf. 12 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Rent fysiskt är jag, precis som Lövdén säger, blåögd, men jag tror inte att jag är speciellt blåögd mentalt.

Jag är väl medveten om att man inte skall tro att man bara kan lagstifta bort problem i samhället. Det säger jag i alla sammanhang. Det är helt andra åtgärder som är av störst betydelse. Jag sade också i mitt anförande här i dag att lagstiftningen bara kan bli ett komplement.

När det sedan gäller narkomanvården, är vi väl medvetna om de påståenden som nu också kommer från Lars-Erik Lövdén om nedrustningen i kommunerna. Därför är också vår socialminister Bengt Westerberg mycket angelägen om att följa upp utvecklingen. Den följs ständigt. Det är faktiskt en missuppfattning att vi har en egentlig nedrustning.

Det har vuxit upp en mängd olika vårdhem av alla de slag. Detta har skapat en överkapacitet. När man inte fyller alla dessa hem ger det intrycket av en nedrustning, men i praktiken är det inte så. Om det skulle visa sig att det

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Rättsfrågor

blir en nedrustning måste vi från centralt håll se vilka åtgärder som kan vidtas. Det är helt rätt att utan vård kommer vi inte särskilt långt i kampen mot narkotika.

När det gäller vårt förslag till skärpning av narkotikastrafflagen, är det viktigt för mig att påpeka att skälet till att vi för in fängelse i straffskalan är att vi skall få en laglig möjlighet att få bevis för narkotikabruk. Det är särskilt intressant hos unga människor. Det är också för att vi skall få en laglig möjlighet att döma till vård. Den möjligheten finns inte med dagens system. Den borde ha funnits för länge sedan. Då hade vi säkert inte kunnat rädda alla, men vi hade säkerligen kunnat hindra åtskilliga unga människor från att fastna i ett narkotikaberoende.

Anf. 13 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Kriminalpolitiken under 1970-talet och början av 1980-talet har till stor del präglats av reformer inom kriminalvården som främst tagit sikte på gärningsmannen. Brottsoffrens situation har därigenom kommit i skuggan av gärningsmannens. De senaste årens debatt har emellertid medfört ett starkt ökat intresse för brottsoffrens situation.

Ett antal åtgärder i syfte att förbättra brottsoffrens ställning har också vidtagits. Folkpartiet har varit pådrivande till många av dessa reformer. Jag skulle vilja nämna några.

Besöksförbudet ger en trakasserad kvinna skydd så till vida att den som förbudet avser inte får uppehålla sig i närheten av kvinnans bostad eller arbetsplats.

Ett annat exempel är rätten till målsägandebiträde. Målsägandebiträdet ger i princip vid alla sexualbrott och vid vissa misshandelsbrott stöd och hjälp till det utsatta brottsoffret vid förundersökning och rättegång. Men även sådana administrativa regler som rätt till kvarskrivning och identitetsbyte är viktiga reformer för utsatta kvinnor.

Införandet av försöksverksamhet med livvaktsskydd för hotade kvinnor är ytterligare en reform där vi tagit ett stort steg framåt. Som en följd av införandet av livvaktsskydd har polisen dessutom tagit fram en väska med skyddsutrustning som bl.a. innehåller en bärbar telefon och larm. Polisen lånar ut dessa väskor till de hotade kvinnor som så önskar.

Utöver det som redovisats finns naturligtvis mycket mer att göra. När det gäller målsägandebiträde, borde det vara möjligt att ha rätt till sådant även när brotten har förövats utomlands. Den kvinna som blir utsatt för sexualbrott utomlands har en mycket svår situation. Allt är främmande, från språk till själva rättsförfarandet. Det borde vara rimligt att en kvinna från vårt land som råkar ut för sexualbrott utomlands har möjlighet att erhålla samma stöd som den som utsätts för motsvarande brott i Sverige.

När det gäller sexualbrotten finns det ett område som också är angeläget att förändra. Det är preskriptionstiderna.

Många barn utsätts för övergrepp under hela sin barndom och kan inte komma ur sin svåra situation. Först när de blir äldre vågar och orkar de ta itu med de problem som övergreppen orsakat. När de väl gör det är det viktigt att de får samhällets stöd som bekräftar att samhället inte accepterar övergrepp på barn.

I många fall kan emellertid brotten ha hunnit preskriberas. Eftersom sexuella övergrepp på barn är en så speciell typ av brottslighet, kan det vara rimligt att preskriptionstiderna för dessa brott förlängs.

Det är också känt att barn som utsätts för sexuella övergrepp lätt kan glida över till prostitution i vuxen ålder. Det är därför angeläget att frågan om prostitutionen på nytt blir föremål för utredning och att frågan om kriminalisering prövas i det sammanhanget.

När det gäller sexuella övergrepp på barn har massmedia vid flera tillfällen på senare tid lyft fram mål som för det stora flertalet medborgare framstår som stötande. Jag tänker nämna ett par exempel.

Vi har den trettonåriga flickan som våldtogs och som blev gravid av våldtäkten. Där menar Trolldättans tingsrätt att trettonåringens vuxna utseende gjorde att våldtäkten inte kunde bedömas som grov.

Ett annat exempel är när en sextiofemårig man håller fast en åttaårig flickas armar, lägger sig på henne och har samlag med henne. Domstolen anser inte att det är våldtäkt, utan sexuellt umgänge med barn.

Vad är det som gör att vi gång på gång undrar om barn är tillräckligt skyddade enligt vår lagstiftning? Jag tror att det delvis beror på att sexuella övergrepp på barn länge varit ett så tabubelagt område i Sverige, och att målen därmed varit så få att hållbarheten i vår lagstiftning sällan har satts på sin spets.

När nu allt fler kvinnor offentligt törs tala om vad de själva och deras barn varit utsatta för ökar antalet mål och lagstiftningens hållbarhet prövas. Därför är det särskilt angeläget att vi noga följer upp om lagstiftningen ger tillräckligt skydd för barn.

När det gäller den trettonåriga flickan, har lagstiftningen för våldtäkt nyligen ändrats. Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 1992 har våldtäktsoffrets låga ålder förts in som en omständighet som skall beaktas särskilt vid bedömandet av om ett sådant brott är grovt.

När det gäller åttaåringen ansåg domstolen inte att brottet var våldtäkt, utan sexuellt umgänge med barn. Även här menar jag att lagstiftningen borde förändras så att små barn som utsatt för sexuella övergrepp och där våldtäkt inte kan styrkas, i vilket fall som helst har samma skydd som våldtäktsoffer eller små barn som utsätts för incest.

Nu i februari kommer för första gången en brottsofferriksdag att äga rum här i Sverige. Den skall genomföras här i riksdagshuset. I och med den manifestationen har brottsoffrens situation för lång tid framåt blivit en självskrivna del av svensk kriminalpolitik.

Anf. 14 KJELL ELDENSJÖ (kds):

Herr talman! I mitt anförande vill jag huvudsakligen uppehålla mig vid allmänhetens förtroende för rättsväsendet och samspelet mellan allmänheten och rättsväsendet.

Ett gott samhälle är, om man bortser från materiella ting, präglad av omsorg, såväl kollektiv som individuell, av gemenskap, hjälpsamhet, kärlek och över huvud taget alla de goda egenskaper som inte kan mätas i prylar, ledighet och liknande.

Det goda samhället får vi då vi alla tillsammans arbetar för det goda sam-

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Rättsfrågor

hället. Därför är det också viktigt att vi för samhällsbygget har en god sammanhållen etisk grund att bygga på.

För oss i Sverige är det naturligt att bygga på vårt västerländska kristna kulturarv som etisk bas. Detta är inte att påtvinga någon en viss religion, utan ett naturligt sätt att lära ut, ta till sig och föra vidare enkla levnadsregler. Det är regler som gör att vi, om de efterlevs, får ett fast men ändå harmoniskt samhälle att leva i.

Principer som "Du skall icke stjäla", "Du skall icke bära falskt vittnesbörd!", "Du skall icke begå äktenskapsbrott" eller en ansats som "Allt vad ni vill att människorna skall göra er, det skall ni också göra dem" är goda regler i samhällsbyggandet.

Med tanke på brottsutvecklingen i vårt land är det viktigt att ytterligare aktualisera sådana goda insatser och regler som jag nämnt, att få till stånd en uppryckning i etiskt och moraliskt hänseende. Det måste ske i hemmen, i daghem och i skola.

Vi måste fostra våra barn och ungdomar till ansvar och ett bra levnads-mönster och givetvis själva vara föredömen. Detta skulle på sikt bidra till att pressa tillbaka brottsligheten. Om detta misslyckas, är jag rädd för att vi får ett moraliskt budgetunderskott som är minst lika allvarligt som det ekonomiska.

Herr talman! Den brottslighetsutveckling som vi haft och har i Sverige tror jag i mycket hänger samman med en förslappad uppfostran, felaktig idealbildning och etisk vilsenhet. Tills vi får effekter av positiva förändringar i dessa avseenden är det viktigt att vi på ett effektivare sätt bekämpar brottsligheten i den situation där vi nu befinner oss.

Allmänhetens förtroende för rättsväsendet får inte sjunka mer än det redan gjort. Detta skulle i så fall kunna få mycket farliga följder.

För att klara detta måste ansvariga politiker, rättsansvariga och rättsväsendet i övrigt på ett markerat sätt ta tag i sådana saker som folk i allmänhet, inte utan anledning, tycker är uppåt väggarna i det svenska rättssamhället. Några exempel:

1. Sexuella övergrepp mot barn måste alltid föranleda markerade och hårda straff. Något annat är ur allmänhetens synpunkt inte acceptabelt.

2. Att två eller flera kan vara inblandade i mord och sedan skylla på varandra, så att ingen blir dömd, är naturligtvis oerhört stötande. Även i sådana fall måste rättsväsendet komma fram till lösningar som gör att den eller de skyldiga straffas.

3. Att inte butiksägare genom videokameror passivt skall få skydda sina affärer mot brottslighet, utan då riskerar att själva bli straffade, är givetvis inte tillfredsställande.

4. Att rattfyllerist som orsakar annans död skall slippa undan med annan dom än den som motsvarar dråp, är inte heller tillfredsställande och känns naturligtvis mycket cyniskt för de anhöriga till den omkomna.

I detta sammanhang vill jag också framhålla att alkohol och bilkörning över huvud taget inte hör ihop. Enligt min mening är det därför dags att pröva nollpromillegräns för rattonykterhet. Signalerna måste vara mycket tydliga, och därför är nollgräns egentligen det enda riktiga, anser jag.

En annan sak i rattfyllerisammanhang är att beslagtagnad av bilen egent-

ligen borde vara regel vid ertappande för rattfylleri. Brottslingen måste helt enkelt fråntas sitt farliga vapen.

Herr talman! Det finns många exempel på rättssituationer som folk i allmänhet upplever som upprörande, men det får här räcka med dem jag relaterat. Jag vet att Justitiedepartementet verkligen har tagit tag i en del av de saker som jag har räknat upp. Det tycker jag är bra, och det är nödvändigt. Det är viktigt att rättsmaskineriet på allvar fortsätter med detta, så att man kan upprätthålla en god relation till allmänheten och att allmänheten har förtroende för rättsväsendet.

Herr talman! När det gäller att skydda mot eller förebygga brott bör samhället i än större utsträckning än i dag ta till vara möjlig hjälp från allmänheten. Folk bör uppmuntras till att vid brott eller misstanke om brott larma – iaktta och vittna.

Jag tror att om vanligt folk förmås bli mera uppmärksam och villigt att hjälpa polisen i dess svåra uppgift att spåra brottslingar, kan allmänheten bli polisens bästa vapen mot den alltmer ökande och grymmare brottsligheten.

En organisation, Riksorganisationen mot brott – Våga Värna Varandra, har under senare år vuxit fram och utgör en växande förebyggande kraft mot brottslighet. Inte minst genom sitt projekt "Grannsamverkan mot brott" håller denna organisation på att växa upp till en folkrörelse. Det är angeläget att ta till vara den ideella brottsförebyggande resurs som denna icke-våldsansorganisation innebär. Det är därför viktigt att denna rörelses utveckling inte hämmas på grund av medelsbrist i sin målsättning att brottsförebyggande aktivera medborgarna och därigenom skapa ett tryggare samhälle.

Om alla goda krafter samverkar, kan vi vända brottsutvecklingen.

Anf. 15 ULF ERIKSSON (nyd):

Herr talman! I riksdagen finns representanter för alla delar av vårt avlånga land, men när jag tittar ut över lokalen kan jag inte undgå att lägga märke till att väldigt många här råkar vara från Lund, och det tycker jag är trevligt. Norrlänningar, hallänningar, malmöbor och andra är självfallet också välkomna, men jag känner det nästan som om jag befann mig hos fullmäktige i Lund.

Nu har Karl Gustaf Sjödin redovisat våra allmänna ståndpunkter i frågor som har att göra med rättsmedvetandet. Men en punkt som jag tycker hör hemma på socialförsäkringsområdet har också hamnat här, och jag förmodar att det är rätt att jag tar upp den nu.

Jag anser att pensionsförmåner i vissa fall skall förverkas då någon har dömts för grova brott och i samband därmed till utvisning.

I ett fall, som jag inte skall gå in på i detalj, eftersom jag inte får lov att göra det här i kammaren, blev en tioårig flicka mördad, och brottslingen, som inte var svensk medborgare, dömdes för mord, i två instanser, till slut psykiatrisk vård och därefter till utvisning.

Vad hände då? Jo, enligt uppgift från Försäkringskassan, som jag har varit i kontakt med, får mördaren behålla en stor del av sina pensionsförmåner, däribland ATP. Jag tycker att det är direkt stötande ur rättsmedvetandesynpunkt. Jag tror att allmänheten tycker det också, och jag anser att här måste

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Rättsfrågor

det ske en förändring. Förhoppningsvis kommer min motion i frågan att behandlas välvilligt här i kammaren.

Det finns också andra fall av grova brott som föranlett utvisning. Vi i Ny demokrati tycker att brottslingarna i många fall skall utvisas direkt, men om vederbörande, som i det fall jag nämnde, döms till sluten psykiatrisk vård, innebär det att han efter ett eller ett och ett halvt år är friskförklarad, åker hem till sitt hemland och där uppbär svensk pension under resten av sitt liv. Detta tycker vi är mycket stötande.

Jag hoppas som sagt på en positiv behandling av min motion i detta ärende.

Anf. 16 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman, fru justitieminister och alla andra! Det är ganska bedrövligt att behöva stå här faktiskt, för jag kan informera hela församlingen om att John Bouvin har fått nog av detta.

Till att börja med måste jag läsa i Sveriges grundlag, för där står någonting om att all offentlig makt utgår från folket. Det måste vi ju respektera.

För att vara på den säkra sidan – jag är gammal grävmaskinist, så jag är van vid att alltid gardera mig – skall jag läsa upp vad som står i regeringsformens andra kapitel om grundläggande fri- och rättigheter, första paragrafen, första punkten, som är väldigt viktig. Jag vill inte att herr talmannen klubbar av mig, om det visar sig att herr talmannen tycker att jag är oförsämd. Jag kommer kanske att vara det.

Det står i alla fall så här: ”– – – yttrandefrihet: frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor, – – –.” Det är vad jag kommer att göra nu.

När man hoppar in i detta spel – det är ett spel och ingenting annat – är det bäst att man har en ordbok med sig. Man måste slå upp alla konstiga ord som kommer härifrån. Jag slog bl.a. upp ordet politik, och då fann jag något mycket intressant. Det står: ”Politiken är konsten att hindra människorna från att lägga sig i det som angår dem.” Det var en femtita direkt. Det är vad vi politiker har gjort. Vi har förhindrat alla människor från att lägga sig i vad som angår dem, inte minst på lagområdet. Den som yttrade detta var fransmannen Paul Valéry, som levde på 1800-talet.

Till min glädje hörde jag att fru justitieministern sade att den vuxne bär hela ansvaret. Det tycker jag är bra. Det sades vidare att den som tittar på också skall straffas. Det tycker jag också är bra. Jag tycker att alla som sitter här skall straffas. Vad har vi stökat till i Sverige? Socialdemokraterna med Lidbom och Palme i spetsen använde på sin tid lagboken för att förhindra att all makt utgick från folket. Vi har tagit patent på det. Den saken är klar. Hur skall jag nu göra för att vi i denna sal, det är inte så många här, skall rycka upp oss? Jag bara undrar. Jag tycker att det är stor skandal. Mellan 1900 och 1950 begicks det 32 mord i Sverige. Mellan 1981 och 1992 begicks det i genomsnitt över 160 mord per år. Det är stötande, och det är vi som sitter här som bär skulden till detta.

År 1991 kom det in över 100 nya riksdagsledamöter. Jag trodde i min enfald att det då skulle hända någonting. Men nej, vi bara acklimatiserade oss

och ställde in oss i ledet. Vi är alla röstboskap mer eller mindre. Så illa är det. Hur skall jag då kunna påverka så att det blir litet fart här? Jag vet inte.

Jag är gammal grävmaskinist. Som ni kanske vet är det väldigt ruttet i denna riksdag, både under och i. Hur gör man då? Jo, man går till botten. Vi måste då gå till botten i denna församling och titta på alla oegentligheter som har försiggått här. Det vet jag om, men man bara nonchalerar allt. Vilka bär det största ansvaret? Jo, det är egentligen de som tittar på. Därför kan man inte säga att det bara är Socialdemokraterna utan det är även de borgerliga. Det är vi alla som bär ansvaret. Det är hög tid att vi rycker upp oss.

Jag skall ge alla som kom in i riksdagen år 1991 en liten respekt. Vi var över hundra stycken. Men jag uppmanar alla som har suttit i riksdagen före 1991: Hoppa rätt ut i Strömmen. Varför? Jo, det är kallt i vattnet. Men ta litet hänsyn till fisken. Fisken skulle bli så förskrämd att den skulle hoppa rätt upp på land. Varför? Jo, jag säger – upp till bevis var och en, och alla ni andra som inte finns här – att så mycket dynga som kommer ner i Strömmen på en gång har de aldrig skådat. Upp till bevis!

Jag har nu ungefär en minut kvar av min taletid. Vi har ett budgetunderskott. Det kostar er alla skattebetalare 160 000 kr per minut, för att betala räntor, bara räntor. Kom ihåg detta! Fr.o.m. nu och tills jag slutar tala – 160 000 kr. Detta har de olika regeringarna slarvat bort. Så enkelt är det. Skall man börja städa, så måste man städa uppifrån. Och det är härifrån. Vi måste börja titta på och granska oss själva. Jag är trött på detta spelet. Vi hör i partiledardebatter och debatter hit och dit hur man kastar skit och dynga på varandra. Det går bl.a. ut på att var och en är så duktig. Det är dags att lägga korten på bordet, kasta prestigen över bord och glömma partitillhörigheten.

Man måste inse att de senaste 20–30 åren har gått fel, för det har de gjort. Gå ut på gator och torg och hör vad folket säger! Det har gått långt. På Karolinska sjukhuset slog två invandrare ihjäl en kvinna på 61 år. Dessförinnan slog fyra invandrare ihjäl en norrmän. Jag hoppas inte på invandrarna, men jag tycker att det är stor skandal att vi gör skillnad på människor. Var har vi demonstrationerna? Nej, det är ju bara svenskar och norrmän som slås ihjäl. Skärpning, allmän skärpning! Tack skall ni ha. Nu kör vi på. Jag hoppas att det blir någonting av, exempelvis nästa vecka.

(Applåder)

Anf. 17 Justitieminister GUN HELLSVIK (m):

Herr talman! Jag blir beklämd när jag lyssnar till John Bouvin. Han gör precis samma sak som han beskyller alla andra för att göra. Han talar om att kammarens ledamöter och politiker över huvud taget kastar skit och dynga på varandra, men han gör själv precis samma sak.

Eftersom det hör ihop med detta vill jag ta fasta på vad Kjell Eldensjö sade tidigare, nämligen att vi behöver moral och etik. Det innebär bl.a. att vi gemensamt måste försöka vara konstruktiva. Man skall alltid lära av misstagen, men man skall inte bara sätta sig ner och beklaga allt som har varit. Att lära av misstagen innebär också att man försöker se framåt och är konstruktiv. Om vi bara ägnar oss åt att klaga i Sverige blir det aldrig bra. Men om vi kan se den kraft som finns i varje människa, även i politiker, och föra upp den kraften, kan vi få en god utveckling.

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Rättsfrågor

Anf. 18 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman! Oscar Wilde sade en gång att man lär av historien att man inget lär av historien. Tala då om för mig hur jag skall göra för att få er att vakna, eftersom ni inte gör det. Lyft på mattan någon gång och titta hur det ser ut! Skall det vara så krångligt? Skall det behöva hända saker och ting här? Som jag sade tidigare är jag gammal grävmaskinist. Skall jag behöva åka hit med grävmaskin och riva detta hus för att det skall hända någonting? Sverige blöder. Har vi inte fattat detta? Jag anklagar er alla, inkl. mig själv. Men jag försöker göra något åt detta.

Jag har fått nog, och det borde vi alla få som sitter här. Det har gått långt. Vi kan ta domare som exempel. Man säger att mänskligt har vi gjort fel, men formellt riktigt. Ta hela den grupp av människor som råkar illa ut i vårt rättssystem. De blir fler och fler. Jag blir mer och mer förtvivlad när jag träffar alla dessa människor. JO, JK och hela högen är ett stort skämt. Det har bara blivit en skyddsfaktor.

Det finns en grupp till som är ena riktiga, riktiga bovar i Sverige. Det är samtliga chefredaktörer. De spelar med i detta spel, och sedan jagar de oss Nydemokrater. Det är jättebra. De hoppar på oss. Men tänk om de skulle börja titta på alla er andra också, då min själ!

Vi får väl se. Jag tänker driva på. Det skall ni ha klart för er. All makt kommer ifrån folket. Vi ser hur det mullrar ute i buskarna, men det händer tyvärr inte så mycket. Men jag skall göra mitt för att det skall mullra ännu mer.

Törnman försökte. Han åkte hit ner till Stockholm. Men facket behandlade honom bara, pang, så lade han sig på ryggen direkt. Så är det.

Det är allmän skärpning som behövs och samarbete, det skriver jag under på. Gör något nu! Men det går inte.

Jämställdhetsfrågor

Anf. 19 BERIT ANDNOR (s):

Herr talman! Att vi kommit långt här i Sverige när det gäller jämställdheten mellan kvinnor och män jämfört med hur det är i andra länder kan vi nog vara överens om.

Men varför har vi nått så långt när det jämställdheten? Vad är det som har gjort att vi inom samhällets olika områden har en hygglig jämställdhet mellan könen?

Den helt avgörande anledningen till detta är naturligtvis att vi kvinnor deltar i arbetslivet i så hög utsträckning som vi gör, jämfört med hur det är i andra länder.

Insikten om att det egna arbetet, den egna lönen är grunden för frihet och oberoende medförde under 60-70-talen att det tidigare oavlönade hemarbetet med barn och gamla, som kvinnor ägnat sig åt, måste organiseras som betalda arbeten.

För att det skulle bli möjligt att förena barn och förvärvsarbete måste barnomsorg och äldreomsorg byggas ut i en gemensam sektor. Detta var också en nödvändighet för att industri, handel och privata tjänstesektorn

skulle kunna anställa kvinnor och tillfredsställa arbetskraftsbehovet i samhället.

Kvinnors höga förvärvsfrekvens, som blev en följd av att den gemensamma sektorn byggdes upp, har haft en avgörande betydelse för Sveriges ekonomi och uppbyggnaden av vårt välbefinnande.

I de ekonomiskt och sysselsättningsmässigt svåra tider vi nu befinner oss i, finns det reaktionära krafter som förespråkar kvinnornas återgång till hemmen, och därmed också en återgång till ett samhälle där vård- och omsorgsarbetet skall skötas oavlönat av de till hemmen "återbördade" kvinnorna.

Därför är den avgörande frågan för välfärden och för jämställdheten mellan kvinnor och män, kvinnors möjligheter till arbete.

Alltsedan den borgerliga regeringen tillträdde hösten 1991 har vi socialdemokrater varnat för den politik som förts och dess konsekvenser för sysselsättningen. Tyvärr har våra värsta farhågor besannats.

Över 330 000 människor är nu öppet arbetslösa enligt AMS senaste siffror. Hittills har kvinnorna haft lägre arbetslöshetstal än männen. Men utvecklingen tyder på att de närmar sig männen under de kommande åren.

Kampen för den fulla sysselsättningen har därför störst betydelse för kvinnorna.

Den borgerliga regeringens handlingsförlamning och inkompetens inom det arbetsmarknadspolitiska området måste brytas. De till intet förpliktande skrivningarna från regeringen om kvinnors betydelse för Sveriges välfärd och betydelsen av jämställdhet mellan könen måste ersättas med beslut där dessa formuleringar ges ett konkret innehåll.

För att inte situationen nu skall försämrats ytterligare krävs därför ett snabbt genomförande av det socialdemokratiska handlingsprogrammet för tillväxt och arbete.

För det första måste vi nu bryta ökningen av arbetslösheten och se till att arbetslöshetstalen successivt nedbringas. Det kan vi göra genom att satsa på utbildning och investeringar i infrastrukturen.

Vår strategi för ökad jämställdhet mellan könen utgår ifrån att kvinnornas deltagande i arbetslivet, förvärvsfrekvensen, inte sjunker i förhållande till männens och att kvinnornas andel av landets arbetsinkomster bör öka och därmed också deras ekonomiska makt.

En avgörande förutsättning för att nå detta är att vi så fort som möjligt återvänder till den fulla sysselsättningen. Det ger också förutsättningar för att behålla våra offentliga välfärdssystem, som är så viktiga för kvinnors rätt till arbete.

För det andra måste kvinnornas andel av de planerade utbildningsinsatserna vara lika stor som männens. Utöver detta krävs särskilda satsningar för kvinnor när det gäller vidareutbildning och specialisering inom vård- och omsorgsområdet. Särskilda tekniska och ekonomiska utbildningsinsatser behövs också för administrativt anställda kvinnor.

För det tredje måste det ofrivilliga deltidsarbetandet upphöra. Deltidsarbete för kvinnor måste ges möjligheter till förtursrätt till heltidstjänster. Dessutom måste regeringen snarast se till att 150-dagarsregeln i arbetslös-

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhetsfrågor

hetsförordningen ändras. Den indirekta diskriminering av kvinnor som denna regel innebär måste upphöra.

För det fjärde måste en särskild satsning göras för att stödja kvinnligt företagande. Här måste regeringen återkomma till riksdagen med ett samlat förslag baserat på NUTEK:s och de kvinnliga nätverkens konstruktiva förslag. I avvaktan på detta vill vi socialdemokrater att det på varje länsstyrelse inrättas ett kunskapscentrum för att stödja olika former av sysselsättningsskapande aktiviteter riktade till kvinnor. Dessutom anser vi att det skall inrättas ett nationellt kunskapscentrum för stöd åt dessa regionala centrum.

Slutligen, men inte minst, måste regeringen genom en rad olika åtgärder kraftfullt verka för att arbetsgivarna ökar sitt engagemang och ansvar för att uppnå jämställdhet på arbetsplatserna.

Lågkonjunkturen får inte tas till intäkt för att nedprioritera jämställdhetsfrågorna och behovet av att utveckla och förbättra arbetsorganisation och arbetsmiljöer.

En kraftfull satsning för att på nytt nå den fulla sysselsättningen har en avgörande betydelse för kvinnors liv och ställning i samhället. Därmed är den fulla sysselsättningen också av helt avgörande betydelse för jämställdheten mellan kvinnor och män och för bevarandet av vårt välbefinnande.

Anf. 20 ULF KRISTERSSON (m):

Herr talman! Häromdagen gick Claire Wikholm till generalangrepp mot en 20-årig tjej som sitter i Stockholms kulturnämnd. Den här tjejen hade i en kulturdebatt sagt att hon tyckte att Kulturhuset på Sergels torg är fult. Det borde inte ha byggts, och det borde rivas och ge plats åt någonting som är vackrare.

Detta gillade inte Claire Wikholm. Hennes omdöme kom i Aftonbladet bara några dagar senare. Där kallar hon tjejen för "fjompä", "korkskalle". Hon är – säger Claire Wikholm – "en skamfläck för vårt kvinnliga kön" och slutomdömet är inte sämre. Flickan är kort och gott "ett levande tjafs".

Säger detta något mer än att Claire Wikholm har ett allmänt dåligt omdöme och inte står ut med tanken på att det har kommit en generation efter henne – människor som är yngre, som har andra värderingar? Människor som trots – eller kanske tack vare? – att de har uppfostrats med Claire Wikholms vederbärande barnprogram i TV-rutan är otacksamma nog att nu slå tillbaka?

Ja, det säger en sak till. Det säger att 1970-talet nu är slut. Med 70-talet hoppas jag att även 70-talets inskränkta jämställdhetsdebatt tar slut. Rätt mycket tyder faktiskt på det.

När det gäller jämställdheten tror jag att människor som Claire Wikholm har gjort mer skada än nytta. Den intoleranta Vänstern, som under så många år dominerade debatten, gjorde faktiskt frågan en tjänst. Vad Wikholm och många andra lyckades med var att förstöra frågan för en hel generation och göra en hel generation immun. "Vilse i pannkakan" och "den kapitalistiska storpotäten" var inte bara trista barnprogram. De reserverade viktiga politiska frågor för den extrema Vänstern. Jämställdhetsfrågan hade förtjänat ett bättre öde.

I den meningen tror jag att vi nu har tagit stora kliv framåt. I dag finns det en mer begåvad, mer nyanserad och mer tolerant jämställdhetsdebatt. Det

är en av de goda saker som 80-talets renässans för marknadsekonomi, individualism och personligt ansvar faktiskt har lett till. Inte så att problemen är lösta, tvärtom, men det meningslösa klasskamps- och könskampsperspektivet är nu borta. Då kan också fler människor tala, och fler människor är beredda att lyssna.

Just nu läser många människor Susan Faludis bok *Backlash*, som handlar om jämställdhetsdebatten i USA. Man behöver inte dela alla bokens slutsatser för att tycka att diskussionen faktiskt är ganska intressant. Maria-Pia Boethius har som landets ledande kvinnouttolkare skrivit förordet till den här boken. Det är faktiskt litet synd.

Det räcker inte längre med litet traditionell vänsterretorik och några artiga hyllningsfraser till facket, om man nu vill komma längre än man gjorde på 1970-talet. "Nu håller grabbar på att i rasande fart montera ner folkhemmet som kvinnorna byggt upp", säger Boethius och fortsätter: "LO är ett av världens största kvinnliga nätverk." Jag blir så trött. Detta är inte ens i närheten av en seriös 90-talsdebatt om jämställdheten.

Jag tror att det är dags att nu börja om med en seriös debatt. Claire Wikholm och Maria-Pia Boethius i all ära, men jag tror att de har missat de långsiktiga problem vi nu står inför. De krafsar på ytan och tror kanske att ett nytt parti kommer att lösa problemen. Men problemen ligger mycket djupare än så, och politiken är ju en del av problemen.

I tidskriften *Moderna Tider* kunde man för några månader sedan läsa om "jämställdhetsdebattens tredje fas", som sätter mäns och kvinnors individualitet i förgrunden och som inte i första hand delar in mänskligheten i de minst sagt trubbiga kollektiven män och kvinnor, där var och en antas kunna ha en åsikt som individ och inte som en delmängd, som det hette i mina matte-böcker.

Detta ställer krav på företag, på politik och inte minst på ett ledarskap som anpassar sig efter enskilda människor. Och detta påverkar oss som familjemedlemmar.

Jag och min hustru Birgitta är naturligtvis olika varandra, men vi har definitivt mer gemensamt i alla avseende än vad jag och Claire Wikholms generationskompis och barnprogramskollega Staffan Westerberg har. Och det är väl tur.

Det 70-talistiska grupptänkandet är inte bara gammalt, det är ofta direkt korkat. Maria-Pia Boethius säger att kvinnorna minsann "inte skräms av Marknaden, utan nu ställer sig på framtidens sida". Och centerkvinnorna angriper män som kollektiv för att ha skapat krisen och föreslår nu att kvinnor skall ta över och "städa upp efter 80-talet".

Vad är det här för trams? Detta är bara dumt. Stora problem eller fantastiska lösningar skapas inte av kollektiv, vare sig de kallas raser, kön eller politiker. De skapas av enskilda, vanliga människor. Om vi inte kan förmå oss att släppa på jantelagen och låta enskilda människor pröva sina vingar, lyckas och ibland misslyckas, uppmuntra varandras försök att göra något stort och kräva att alla tar sitt personliga ansvar, då blir det aldrig mer än en massa *prat* om jämställdhet.

Jag tror att vi har några centrala problem inom politiken. Alla kan de exemplifieras med att allt fler unga kvinnor flyr från partipolitiken. Det hand-

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhetsfrågor

lar inte främst om vanlig jämställdhet, för det är inte i längden synd om *kvinnorna* som vänder politiken ryggen. Det är *partierna* och politiken som borde vara bekymrade. Många – de allra flesta vågar jag påstå – av de kvinnor jag känner som börjar i politiken och sedan slutar, de gör inte det i brist på jämställdhet, utan i brist på intresse för spelreglerna.

Våra traditionella folkrörelser är ett avgörande hinder för att locka fler kvinnor till politiken. Så länge politiskt ledarskap bygger på att man skall slåss i hierarkin och säga "jag är bäst, rösta på mig" så tror jag vi kommer att ha gott om makt sugna grabbar och ont om förtroendesökande kvinnor. Det är ju som bekant inte alltid så att de bästa politiska ledargestalterna slåss för att få de finaste ledarposterna.

Om vi inte kan ändra spelreglerna inom politiken, så tycker jag att det är magstarkt av politiker att tala om hur resten av samhället borde fungera. Våra svenska partier är inte direkt några föredömen – vare sig för resten av Sverige eller för resten av världen. Så en smula ödmjukhet kanske inte skadar.

Anf. 21 BERIT ANDNOR (s) replik:

Herr talman! Jag måste faktiskt säga att det var ett ganska intressant inlägg Ulf Kristersson höll, och dessutom väldigt avslöjande. Att ställa sig så högt ovanför alla oss kvinnor och bedöma utifrån sitt perspektiv hur långt vi har kommit med jämställdheten tyder ju, Ulf Kristersson, på en mycket stor brist på ödmjukhet – just det Ulf Kristersson faktiskt efterlyste i sina sista ord.

Kampen för jämställdheten och dit vi har nått har ju inte gått av sig själv. Den har varit beroende av ett långsiktigt, tålmodigt arbete, där rätten till arbete för alla kvinnor har varit grunden. Det hotas nu genom den borgerliga regeringens passivitet inom det arbetsmarknadspolitiska området.

En annan förutsättning för jämställdheten mellan könen har varit uppbyggnaden av den offentliga sektorn. Att kunna förena barn och hem med ett arbete har möjliggjorts genom utbyggnaden av barnomsorgen och genom föräldraförsäkringen. Detta har varit en förutsättning för att vi har nått så långt som vi har gjort.

Att sedan ställa sig och nedvärdera och göra sig lustig på det sätt Ulf Kristersson gör över detta mycket tålmodiga och långsiktiga arbete som många kvinnor och män har ägnat sig åt under 20–30 år är bedrävligt.

Jag tycker att den brist på ödmjukhet som Ulf Kristersson visar i sitt inlägg är förfärlig. Tror Ulf Kristersson verkligen att individuella, egna tag i den här frågan verkligen skulle ge det som vi tillsammans, vi kvinnor i detta land och det socialdemokratiska partiet har byggt upp? För mig krävs det faktiskt att vi går samman och ser till att vi har en struktur på de gemensamma åtgärderna. Det är en förutsättning. Individuellt och var och en klarar vi ingenting i den kampen.

Anf. 22 ULF KRISTERSSON (m) replik:

Herr talman! Det handlar inte om strukturer och allt det där gamla längre. Det handlar om någonting annat.

I julas – sent omsider, det medges – läste jag boken Att lägga livet till rätta

av Yvonne Hedman som är kvinnoforskare. Det är en oerhört bra bok. Hon och jag har säkert olika åsikter i många olika frågor, men hon visar en sak väldigt tydligt: Tron på att politiken kunde lösa alla stora problem var det fundamentalt felaktiga i uppbyggnaden av den svenska välfärdsstaten.

Jag tror att vi har gjort någonting väldigt fel: Vi tror att politik kan styra människors liv, att politiken kan tala om för människor hur de skall leva sina liv, hur de skall ta hand om varandra, hur jämställda de kan vara. Vi kan fatta hur många politiska beslut som helst – så länge detta inte är förankrat i hur vanliga människor lever är det ganska poänglöst. Det blir en liten terapi-sysselsättning för kvinnor som tror att det här leder till resultat. Jag tror att det är fel.

I Umeå har man infört en lokal regel, med innebörden att hälften av alla rektorstjänster skall kvoterats för kvinnor. Jag förstår naturligtvis tanken. Den är utmärkt god. Det finns garanterat minst lika många duktiga kvinnor för Umeås rektorstjänster som det finns män. Men jag tror inte att det handlar om statistik. Det finns en grundläggande orsak till att färre kvinnor söker den typen av jobb. Det beror inte på att kvinnorna är mindre lämpade, utan därför att de inte uppmuntras till det.

Rekryteringen inom offentlig sektor och inom politik ser ju lika bedrövlig ut överallt. Vi kan då inte nöja oss med att fatta beslut i riksdagen och tro att människors uppfattningar och beteenden kommer att ändras.

Det handlar inte om statistik – att 50 % är bättre än 45 %. Det handlar om att respektera människors individualitet. Det handlar om att uppmuntra människor. Det handlar om ledarskap och om att, som politiker, våga hjälpa de människor som inte ställer sig upp och säger: Jag är bäst! Det gäller att hjälpa fram de andra människorna. Men detta går inte att göra, hur många program det än fattas beslut om. Förändringarna är mer grundläggande än så.

I det svenska samhället börjar man nu komma till insikt om att politiken inte löser alla problem och att politiken inte är lösningen på det jämställda samhället.

Anf. 23 BERIT ANDNOR (s) replik:

Herr talman! Politiken ger förutsättningar och möjligheter för människor att skapa sig ett bra liv. Om vi inte hade en utbyggd barnomsorg och föräldraförsäkring skulle vi inte heller ha 86 % av de svenska kvinnorna i förvärvsarbete – det skulle vara en omöjlighet. Men detta har vi gjort möjligt genom att fatta politiska beslut.

Visst har politik en avgörande betydelse för människors liv och leverne i detta land. Att påstå något annat tyder på en djup okunnighet om samhällsstrukturen och om hur samhället är uppbyggt.

Visst beror kvinnors, traditionellt sett, underordnade ställning på strukturer. Det är ingen tillfällighet att kvinnorna hittills har haft svårt att nå fram till poster i beslutande ställning. De värsta exemplen på detta kan vi se inom näringslivet. Där bestämmer män vilka förutsättningar och möjligheter kvinnor skall ha för att komma fram till sådana poster.

Det handlar om strukturer. Vi kan påverka det här, dels genom att fatta politiska beslut, dels genom att vi alla tillsammans uppmärksammar detta

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhetsfrågor

genom olika attitydpåverkande insatser. Så här är det, Ulf Kristersson! Politiken betyder faktiskt det mesta för människors liv i detta land.

Ulf Kristersson borde faktiskt litet närmare studera hur jämställdheten i det svenska samhället har utvecklats. Att ha ett eget arbete är otvivelaktigt grunden för jämställdhet mellan könen. Eget arbete ger frihet och oberoende, något som nu i grunden är hotat. Ulf Kristersson borde ägna sig litet mer åt att fundera över det.

Om vi inte klarar den fulla sysselsättningen, är det kvinnorna som drabbas hårdast. Hur ser Ulf Kristersson på det som uttalats i regeringsförklaringen – och som jag också ställer upp på – nämligen att Sveriges ekonomi är beroende av att vi har en hög kvinnlig förvärvsfrekvens? Ställer Ulf Kristersson inte upp på det?

Genom politiska beslut kan man förändra. Om den politiska viljan finns, kan vi se till att skapa fler arbeten och fler utbildningsplatser. Det är genom politiska beslut, Ulf Kristersson, som vi kan påverka människors liv i detta samhälle.

Anf. 24 ULF KRISTERSSON (m) replik:

Herr talman! Om det vore så att politiska beslut kan förändra allt i världen, så skulle vi inte ha några problem i Sverige över huvud taget, eftersom vi har mer politik här än i något annat land i den fria världen.

Självfallet är jobbet viktigt. Men 2000-talets jobb kommer inte att se ut som 1950-talets. Alla kommer inte att ha vanliga 9–5-jobb. Fler och fler människor kommer att söka individuella lösningar, och fler och fler människor kommer att jobba hemifrån. Tekniken ger oss helt nya möjligheter för män och kvinnor. Det är därför dumt att fixera sig så fullständigt på det vanliga jobbet.

Den offentliga sektorn är ju mycket bra i Sverige. Men problemet med den offentliga sektorn, något som inte ens Berit Andnor kan förneka, är att en oerhört stor andel kvinnor i Sverige bokstavligen sitter inlåsta med en enda arbetsgivare. När problem uppstår och kvinnorna är missnöjda finns det ingenstans att gå.

Alla andra människor kan välja mellan och förhandla med olika arbetsgivare, och de kan tycka olika om olika arbetsgivare. Men i den offentliga sektorn riskerar man faktiskt att människor låses in i ett enda system.

Jag återgår till själva politiken. Politiken är ett dåligt föredöme och inte ett gott, som Berit Andnor säger. Väldigt många unga tjejer ställer sig den kritiska frågan när de ombeds att ställa upp till ett förtroendeuppdrag i politiken: Är jag verkligen kvalificerad för detta? Det är antagligen motsatsen som gäller för grabbarna. Få grabbar – alltför få – ställer sig den nyttiga frågan: Vad har jag att ge på denna post? Fler män än kvinnor tycks ju tycka att höjden av lycka är att hänga ännu ett fint uppdrag runt halsen.

Jag tror att det är här som vi måste börja. Om vi, som politiker, inte lyckas med att i politiken ta det ledarskapsansvar som behövs – utan låter människor stånga sig blodiga, låter människor bli besvikna, för att sedan sluta – då skall vi inte komma och tro att vi har så mycket att lära dem som står utanför politiken. Därför menar jag att vi politiker kanske någon gång skulle vara litet ödmjuka och inte tro att vi har lösningen på alla jordens problem.

Tredje vice talmannen anmälde att Berit Andnor anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

Anf. 25 ISA HALVARSSON (fp):

Herr talman! Just ju pågår ett kvinnokonvent på Globen, med en mängd kvinnor från alla partier. De diskuterar och försöker "peppa upp" varandra till att göra kvinnors röster hörda.

Man har inte hört många kvinnor som ställer sig upp och säger: Jag är bäst! Däremot är det väldigt många, framför allt unga manliga politiker, som glatt påstår att de är bäst och vet bäst – t.o.m. vet att politiken inte behövs.

Varför är kvinnor så arga? I den amerikanska valkampanjen talades det, framför allt från republikanskt håll, mycket om att *stärka familjen* och om de viktiga *familjevärdena*. Debatten där visar att man kan mena mycket olika saker med orden: att stärka familjen. I republikanernas tappning betyder det ingenting annat än att driva tillbaka kvinnorna från arbetslivet till hemmen.

Samma tongångar hörs även här i Sverige från konservativt håll. Talet om att stärka familjen, eller den lilla världen – som det också heter – har i regel just den innebörden. Liksom i USA är det ofta ett stridsrop i kampen mot välfärdsstaten och ett stridsrop för en återgång till ett samhälle där omvårdnads- och omsorgsuppgifter sköttes av kvinnor utan betalning.

Familjen betyder mycket för de flesta av oss. Också vi folkpartister vill stärka familjen. Men med det menar vi något helt annat än att gå tillbaka till det gamla mönstret, med en familjeförsörjande man och en hemmavarande kvinna, utan egen inkomst och ekonomiskt beroende av mannen.

Att stärka familjen är att skapa ett barnvänligare samhälle. Det är att inte tvinga mammor att göra valet mellan yrkesarbete och barn. Det är att få männen att ta ett större ansvar för hem och barn. Det är att sprida insikten om att barnen också behöver sina pappor och att papporna därför skall ta vara på sin pappaledighet.

Jämställdheten måste börja i hemmen. I varje familj kan man hitta goda skäl för att arbetsfördelningen ser ut som den gör. Men när vi ser det totala mönstret anar vi att det inte precis är slumpen som ligger bakom. Det finns ofta konventioner, förväntningar från omgivningen och mycket annat som betyder mer än individernas egen längtan och egna intressen.

Situationen i hemmen fortplanter sig på olika sätt till arbetsmarknaden. Genom att kvinnorna har huvudansvaret för hemmen minskar deras möjligheter på arbetsmarknaden. De är ofta hänvisade till arbetsuppgifter som inte kräver så mycket flexibilitet. Kvinnorna måste ju lämna och hämta sina barn. Det skulle inte behöva vara en nackdel om samma villkor också gällde för männen, men så är det ju inte.

Kvinnor i karriärjobb upptäcker ofta att de konkurrerar med män på mycket ojämlika villkor. Kvinnan har i bästa fall hittat en man som hon delar lika med. Men hon tävlar ofta med män som inte gör särskilt mycket hemma och som därför ständigt är beredda till övertid och utlandsresor. Vi måste få en större förståelse för att även småbarnspappor har små barn.

Det finns en del, både män och kvinnor, som betraktar allt tal om ökad jämställdhet som något ganska oviktigt. Ofta förekommer argument i jämställdhetsdebatten som att "kvinnorna får skylla sig själva". Att kvinnor är

Allmänpolitisk
debatt

Jämställdhetsfrågor

de som avviker från normen och skall "rättas till" är en utbredd föreställning i samhället. Underförstått är, att om det mest är män som får de högre tjänsterna måste det bero på att de är bäst.

Så tror inte jag att det är. I likhet med en av de största liberala tänkarna, engelsmannen John Stuart Mill, som levde under andra hälften av 1800-talet, är jag övertygad om att hälften av den samlade totala intelligensen är kvinnlig. Det betyder att tillbakahållandet av kvinnorna innebär en stor kompetensförlust. Bl.a. därför är jämställdheten mellan kvinnor och män så angelägen.

En fråga som många i dag känner stor osäkerhet inför – det tycks särskilt gälla kvinnor – är Sveriges relationer till EG/EU. Osäkerheten gäller bl.a. vad ett medlemskap kan komma att innebära för välfärdens omfattning och innehåll och därmed också för kvinnorna och jämställdheten.

Denna osäkerhet beror på att Europas länder på de här områdena ser väsentligt annorlunda ut än Sverige. Välfärdspolitiken är på viktiga områden, t.ex. barn- och äldreomsorgen, långt mindre utvecklad än i Sverige. Jämställdheten har i regel inte alls kommit så långt. Den kvinnliga förvärvsfrekvensen är betydligt lägre, och kvinnorepresentationen i politiska församlingar är mycket sämre.

Mot den bakgrunden frågar sig många om ett svenskt EG-medlemskap kommer att innebära att det blir likadant här. Jag är övertygad om att det inte är så. Ett viktigt skäl är att det inte finns någon EG-norm på detta område. Skillnaderna mellan EG-länderna är mycket stora. Ingenting har t.ex. hindrat Danmark från att föra en politik som påminner mycket om den svenska och därmed avvika kraftigt från många andra länder.

Till det kommer att Europeiska gemenskapens institutioner – kommissionen, EG-domstolen och parlamentet – är starkt pådrivande i jämställdhetsfrågorna. Flera länder har genom EG:s påtryckningar fått en mer radikal jämställdhetslagstiftning än vad annars skulle ha varit fallet.

Anf. 26 CHRISTINA LINDERHOLM (c):

Herr talman! Vad är Ulf Kristersson rädd för? Är han rädd för kvinnors gemenskap och kvinnliga nätverk? Är han rädd för att ödmjukhet är lika med svaghet? Mest rädd verkar han vara för centerkvinnor. Kan det bero på att vi har hittat en öm punkt i manssamhället, det manssamhälle som inte fungerar längre? Bevisen på det är ju så tydliga.

Det är inga svårigheter att konstatera att det var män som ledde utvecklingen under det glada 80-talet. Det resulterade i den katastrofala situation som vi nu lever i. Det kan väl Ulf Kristersson inte skylla på 70-talets kvinno-grupper! Så långt ögat når, när man ser och läser om dem som ansvarade för banker och finansinstitut, som satt i styrelserum och i maktens boningar, är det män. Skulle kvinnor ha agerat på samma sätt?

Till Ulf Kristersson och till er andra tvekar jag inte att säga att jag är feminist – men inte 70-talsfeminist. För mig innebär det att kämpa för att bevara och förstärka det kvinnliga, att kämpa för att kvinnors värderingar och kvinnors lika rätt ges lika utrymme i att ta ansvar och få inflytande. Maktlöshet leder bara till frustration och mindervärdighetskänslor och lägger inte grun-

den för ett konstruktivt samarbete. Det är det som vi behöver nu, i den situation som vi lever i.

Det är dags att sätta kraft bakom orden och se till att det blir 50 % kvinnor i de beslutande församlingarna senast efter nästa val. Då måste vi också se till att arbetsformerna blir sådana att det är möjligt för både kvinnor och män att delta på lika villkor.

Det är väl inte underligt att kvinnor flyr politiken, som sammanträdesformer och beslutsfattande ser ut i dag. Det finns inte utrymme för att sköta barn och gamla, att engagera sig politiskt och ha fritidsintressen. Hur många män behöver ha alla de här uppgifterna? Det är det som vi måste rätta till och hjälpas åt med, både kvinnor och män.

Det är också dags att företa en jämställdhetsrevision. Inom alla områden där allmänna medel stöder verksamheten bör en granskning ske av hur medlen fördelas och kommer både kvinnor och män till del. Det kan gälla områden som idrott, kultur, utbildning och arbetsmarknadsåtgärder, men också i förändringen av socialförsäkringssystemen. En sådan revision skulle sedan ligga till grund för en förändring av medelsfördelningen, så att kvinnor fortsättningsvis inte drar det kortaste strået.

För mig som centerkvinna är rätten till trygghet i alla livets skeden grundläggande – inte en inlindad-i-bomull-trygghet, utan en trygghet baserad på rättvisa. För att nå dit krävs förändringar. Jag är glad att vi nu har en regering som tar attitydförändring på allvar och också har insett att det krävs åtgärder för att förändra och inte bara förlita sig på viljeyttringar. Den nämnd för jämställdhet som regeringen utsett är ett led i arbetet, och den grupp som nu tillsätts av skolministern för att se till att flickors rätt till en likvärdig utbildning blir verklighet är en annan viktig del. Förändringar i lagstiftningen och tillämpning av befintliga lagar är också betydelsefulla åtgärder.

I utbildningssamhället måste förändringar ske och börja tidigt. Förskolan och skolan måste ta sitt ansvar även för flickorna. Det görs inte i dag. Flickorna kommer på efterkälken redan från början, eftersom deras engagemang och värderingar inte tas på samma allvar som målmedvetna, talföra pojkar, som med "killerinstinkt" ser till att de får utrymme.

Flickorna väljer traditionellt gymnasieskolan och kortare utbildningar i den högre utbildningen. Fortfarande har vi den mest könsuppdelade arbetsmarknaden av jämförbara länder. Kvinnor forskar i betydligt mindre utsträckning än män, och endast 3 % av landets professorer är kvinnor. Nyligen kom en departementspromemoria från Utbildningsdepartementet som handlade om jämställdhet i högre utbildning och forskning. Beskrivningen av nuläget var en bedräglig läsning, men förslagen till åtgärder hoppas jag tas till vara i den kommande forskningspropositionen.

Sammanfattningsvis, herr talman, skulle jag vilja konstatera, att om inte kvinnor igen skall halka efter ännu mer är det dags att tänka om, nu. Både kvinnor och män behövs för att få Sverige på fötter igen. Både kvinnor och män behövs i samhällsarbetet, på arbetsmarknaden och i beslutande församlingar. Det är dags att handla nu. Förslagen och lösningarna finns i Centerns kvinnliga ledamöters gemensamma motion. Jag rekommenderar den för läsning och åtgärder.

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhetsfrågor

Anf. 27 ULF KRISTERSSON (m) replik:

Herr talman! Det är typiskt; om man någon gång försöker ifrågasätta det gamla sättet att lösa ett problem och säger att det kanske finns något annat sätt att göra det på, anklagas man omedelbart för att i stort sett vara emot det man talar om.

Ta mig på mitt ord: Jag är inte ointresserad av jämställdhet – tvärtom. Om jag inte hade varit det, skulle jag inte ha stått här just nu. Jag tycker att det är ett allför seriöst problem för att schabblas bort i traditionell politik.

Någon sade för en tid sedan att "Sony Walkman" har gjort mera för att sprida kultur bland unga människor än vad någonsin Statens kulturråd har gjort. Jag tror att det ligger något i det.

Jag tror att det är samma sak här, om jag skall vara helt uppriktig. Jag tror inte att politiken kommer att kunna lösa de stora, framtidsinriktade jämställdhetsproblem som vi står inför. Unga människor kommer inte ens att lyssna på politikerna. Vill man påverka den generation som nu växer upp att skaffa sig jämställda förutsättningar, kommer det att krävas andra saker.

Vad jag försökte säga var att någonting håller på att hända just nu. Det är en bra sak att vi har kommit bort från den gamla 70-talsdebatten, som var destruktiv, som fick människor att sluta lyssna i stället för att börja lyssna. Det är en bra sak att det nu förs en ny, mer individuell och mer nyanserad jämställdhetsdebatt, som också respekterar att människor är olika.

Det vi vill uppnå är inte att alla kvinnor skall vara lika, lika litet som vi vill att män skall vara lika. Det är att var och en känner sig tillfredsställd, genom att man får leva sitt eget liv, efter egna förutsättningar och som man själv har styrt.

Där nöjer sig aldrig politiken. Politiken vill gå längre och vill att människor skall vara lika.

Jag vill varna: Sluta att tro att ett politiskt program kommer att lösa jämställdhetsproblemen i Sverige! Börja titta på enskilda människor i stället! Vi skall börja inrikta oss på ledarskap, det som ligger utanför politikens makt att påverka, men som vi som enskilda människor kan påverka.

Jag vill tala om för Christina Linderholm att min hustru också är feminist. Jag tror inte att begreppet feminism och intresset för att kvinnor skall ha samma möjligheter att göra saker som män är någonting som är begränsat till tron att män är orsaken till bankkrisen. Det är ett av de mest korkade argument som jag någonsin har hört.

Anf. 28 CHRISTINA LINDERHOLM (c) replik:

Herr talman! Det sista får stå för Ulf Kristersson själv. Jag tror att han har svårt att finna någon som delar den uppfattningen, dvs. att bankkrisen inte skulle vara något som män har en skuld till.

Ulf Kristersson tog upp en massa saker, men till att börja med skulle jag vilja säga att jag betackar mig för "Sony Walkman"-kulturen. Det borde Ulf Kristersson också göra, eftersom han tror på valfrihet och att man skall ha möjlighet att välja olika former av kulturyttringar. Om inte det krävde bl.a. kulturpolitiska insatser, tror jag att vi skulle få en betydligt andefattigare kultur i Sverige.

Den unga generationen reagerar på ett helt annat sätt, säger Ulf Kristers-

son. Den unga generation som jag möter, som inte alltid delar mina centerpartistiska värderingar, är engagerad i miljöfrågor, i stora internationella frågor och i frågor om hur deras framtid skall bli, vilka möjligheter de kommer att få till utbildning, till egen ekonomi och till valfrihet i arbete och bostadsort.

Om inte det handlar om politik, om vi inte kan samarbeta politiskt, t.ex. inom EG och andra organisationer, Ulf KristerSSon, hur skall vi då lösa miljöfrågorna?

Jag vill inte hålla med om att 70-talsdebatten var destruktiv. Jag delar inte alla värderingar i den, men den förde många frågor framåt för både kvinnor och män.

Anf. 29 ROSE-MARIE FREBRAN (kds):

Herr talman! Visst har vi nått en bra bit på vägen mot ett jämställt samhälle, men många fortsatta steg framåt behöver tas av kvinnor och män tillsammans. Jämställdhet är bra för alla: kvinnorna, männen och inte minst barnen. Det jämställda samhället är en förutsättning för det mjukare, varmare samhälle vi strävar mot.

Till landvinningarna hör att kvinnorollen påtagligt förändrats, men det har tyvärr inte åtföljts av en motsvarande förändring av mansrollen. Därför är det mycket som är skevt. Det är positivt att många män själva börjar inse detta och vill arbeta för en förändrad mansroll, med bl.a. större ansvar för hem och barn. Alla parter i familjen blir vinnare med en sådan förändring.

Herr talman! Även arbetsmarknaden behöver förändras. Den flexibilitet som behövs för småbarnsföräldrar i förvärvslivet finns inte överallt. Mer flexibla arbetstider och större frihet för de anställda behövs. Men även ansvaret för barnen måste värderas högre för både kvinnor och män.

I ett jämställt samhälle är valfriheten och variationen i lösningar stor. Familjepolitiken är då mer neutral än i dag och styr inte ensidigt mot förvärvsarbete i alla lägen. Den som under en tid vill ta ansvar för vården av de egna barnen får del av det offentliga stödet till barnomsorgen. Låt mig slå fast att föräldrars omsorg om barnen i det egna hemmet *är* barnomsorg. Egentligen borde de som vårdar sina barn i hemmet inte behöva vänta en dag längre på en vårdlön. Den måste komma så snart som möjligt.

Herr talman! Jag vill beröra ett annat mycket viktigt område att förändra, nämligen kvinnors lönesituation. Vi är många som ivrigt väntar på Löneskillnadsutredningens betänkande, som lär nå oss vilken dag som helst. Vi har ju redan fått möjlighet att beställa betänkandet via våra terminaler. Den 24 denna månad kan vi delta i en pejling och kanske få svar på en del av våra frågor kring löneskillnader mellan kvinnor och män. Viktigast är naturligtvis att vi kan finna svar på frågan om hur vi får rättvisare löner.

Utan att invänta utredningsbetänkandet är det motiverat att man betonar facketts ansvar i årets avtalsrörelse. Det lilla löneökningssutrymme som möjligen finns borde inte användas till vanliga lönehöjningar utan till löneutjämning. Kvinnoyrkena måste uppvärderas. Det skall bli intressant att se om tidigare uttalanden från LO och TCO, såväl muntliga som skriftliga, nu kommer att resultera i en satsning på kvinnolöner. Kvinnorna har väntat länge

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

Allmänpolitisk
debatt

Jämställdhetsfrågor

nog på rättvisa löner. Det är dags att det omedelbart börjar tas steg i rätt riktning.

Herr talman! Jag vill också plädera för en förstärkning på Jämställdhetsombudsmannens kompetensområde. Det är inte på det sättet att jag i dagsläget kräver några förändringar i jämställdhetslagen. Lagen har ändrats så sent att ytterligare förändringar till det bättre får vänta ännu en tid. Men JämO:s ämbete kan förstärkas på annat sätt.

I de fall JämO driver ett ärende till domstol är JämO begränsad till att åberopa jämställdhetslagen. Detta trots att ett ärende kan innehålla en kombination av brott mot olika lagar och avtal. I flera fall kan det föreligga brott mot såväl jämställdhetslagen som föräldraledighetslagen och lagen om anställningsskydd. JämO bör därför ha rätt att använda sig även av annan lagstiftning än jämställdhetslagen.

Jämställdhetslagen är begränsad till arbetslivet. Men frågan är om Jämställdhetsombudsmannen egentligen måste begränsas till att verka enbart inom arbetslivets område.

Allmänheten har redan i dag den föreställningen att JämO bevakar jämställdhetssträvanden inom hela samhällslivet. Varje år får JämO in en mängd förfrågningar om sådant som står utanför arbetslivets område. Dessa kan exempelvis röra utbildningsväsendet, idrottsrörelsen, familjelivet, skatte- och bidragsregler och försäkringsvillkor. JämO blir även kontaktad i frågor med jämställdhetsanknytning som rör annan lagstiftning, särskilt i frågor som rör föräldraledighetslagen.

Även om lagens utformning inte ändras till att avse områden utanför arbetslivet borde JämO:s uppgifter utvidgas till att avse bevakning av jämställdhetsfrågor inom samhällslivet i dess helhet. Med eventuellt negativa uttalanden som enda sanktion är det svårt att se några närmare betänkligheter mot en sådan ordning.

Herr talman! Det är min förhoppning att vi i den här kammaren så småningom skall kunna enas om en förstärkning av Jämställdhetsombudsmannens ämbete.

Anf. 30 BERIT ANDNOR (s) replik:

Herr talman! Rose-Marie Frebran sade väldigt många bra och tankvärda ord. Jag har bara några kommentarer.

Först vill jag ta upp Rose-Marie Frebrans diskussion kring vårdnadsbidraget. Det sades att vi i det här samhället har en politik som i alla lägen styr mot förvärvsarbete.

Det vårdnadsbidrag som nu diskuteras är inte rättvist. Det ger inte heller valfrihet, frihet eller jämställdhet mellan könen. Vi kommer aldrig att ha råd att ge ett vårdnadsbidrag på en nivå som gör det möjligt för ensamstående, för lågavlönade, att vara hemma.

Detta kommer att kosta mycket, och pengarna måste tas någonstans. Priset för vårdnadsbidraget är en försämrad föräldraförsäkring, en neddragning av bidragen till barnomsorgen och högre barnomsorgsavgifter. Det priset tror jag inte att vi kvinnor är beredda att betala.

Dessutom är det samhällsekonomiskt lönsamt – det ger vinster för samhället – att kvinnor arbetar. Kvinnors arbete behövs för att vi skall kunna

bevara det välstånd och de offentliga välfärdssystem som vi har i det här landet. Vårdnadsbidragen ger ingenting.

Det är viktigt att man kan förvärvsarbета, och att man kan förena ett förvärvsarbete med att ha barn. Det är en stor frihetsfråga för kvinnorna. Ett vårdnadsbidrag skulle begränsa detta i en mycket stor omfattning.

Rose-Marie Frebran sade också att hon med spänning väntar på vad som kommer att hända i de kommande löneförhandlingarna. Hon undrar om LO och TCO verkligen är beredda att leva upp till sina tal om att kvinnolönerna måste uppvärderas.

Det tror jag att de är. Men de som inte ställer upp på någon låglönesatsning är arbetsgivarna, som vill överge den solidariska lönepolitiken och i stället övergå till lokala förhandlingar på det lokala planet. Vi vet att det är kvinnorna som förlorar på detta. Det är kvinnorna med de låga lönerna som kommer att förlora på den inriktningen, det marknadstänkandet. Det visar statistik. Det visar all erfarenhet. Problemet är, Rose-Marie Frebran, att arbetsgivarna inte står på kvinnornas sida.

Det vore intressant att höra på vilken sida Rose-Marie Frebran står, eftersom de borgerliga partierna hittills konsekvent har följt arbetsgivarna och ställt upp på deras sida.

Anf. 31 ROSE-MARIE FREBRAN (kds) replik:

Herr talman! Berit Andnor talar om priset för vårdnadsbidraget och om att kvinnor inte skulle vara beredda att betala det.

I samtliga regeringspartier finns en vilja att prioritera ett vårdnadsbidrag, som skall vara lika för alla barn. Det är ganska meningslöst att diskutera priset för detta med en företrädare för Socialdemokraterna, eftersom det inte är kostnaden som är Socialdemokraternas problem.

Socialdemokraterna säger nej av ideologiska skäl. Därför är det vi övriga som måste komma överens om hur detta skall införas och hur det skall finansieras.

Berit Andnor uttrycker i vissa ord ett stöd för valfriheten, men med andra ord och uttryck stöder hon inte att människor själva skall få välja i olika situationer.

Många unga kvinnor är i dag inte beredda att i alla lägen, under alla år, betala det pris för ett förvärvsarbete som en del kvinnor tidigare har varit beredda till. Man vill faktiskt kunna ägna sig åt olika saker under olika perioder i livet.

Berit Andnor talade om låglönesatsning. Där kom ordet som är så förrädisk. Fram till i somras talade man från fackets sida om kvinnosatsningar. Sedan har man i stället börjat tala om låglönesatsning. Det är därför som jag tvivlar på att facket verkligen kommer att satsa just på en löneutjämning i avtalsrörelsen.

Berit Andnor undrade vilken sida jag står på. Jag tycker att en löneutjämning skall ske, att det är kvinnoyrkena som skall uppvärderas, och att det är en kvinnosatsning som skall göras. Då skall vi inte använda det förrädiska ordet låglönesatsning.

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Jämställdhetsfrågor

Anf. 32 BERIT ANDNOR (s) replik:

Herr talman! Det vore intressant om Rose-Marie Frebran kunde ge exempel på i vilken mån vårdnadsbidraget ger rättvisa och valfrihet till kvinnor. På vilket vis skulle vårdnadsbidraget ge det?

Enligt min uppfattning, efter att ha studerat de förslag som lagts fram om vårdnadsbidrag, ger det inte det. Grunden för valfrihet är att man har ett arbete. Ett eget arbete ger oberoende och frihet. Att kunna förena vården av barn med ett förvärvsarbete är grunden för jämställdheten mellan män och kvinnor. Genom ett vårdnadsbidrag förändras förutsättningarna i grunden. Vi kommer aldrig att ha råd att ge ett vårdnadsbidrag som ger alla kvinnor valfrihet. Tvärtom kommer det att bli en valfrihet för de bäst ställda i samhället. Det är den valfriheten som de borgerliga partierna talar sig varma för.

Låglönesatsning är, Rose-Marie Frebran, detsamma som kvinnosatsning, om vi nu skall använda det ordet. Det är tyvärr så att det är kvinnorna som vi återfinner i de lågt avlönade yrkena. Det är inom de traditionellt kvinnliga områdena som vi har de låga lönerna. För att vi skall kunna uppvärdera dem kommer det att krävas en gemensam strategi både från den fackliga sidan och från arbetsgivarsidan, en gemensam uppfattning om att det är de lågt betalda grupperna i samhället som skall få en lönehöjning i de kommande löneförhandlingarna. Där finns det absolut ingen uppställning från arbetsgivarsidan, det vet vi.

Att satsa på de lågt betalda är detsamma som att satsa på kvinnors löner. Om man påstår att så inte skulle vara fallet, Rose-Marie Frebran, tycker jag att ett närmare studium av lönestatistiken vore på sin plats.

I den här diskussionen har jag tidigare här i riksdagen fått klart för mig att de borgerliga partierna – det är tydligen så även i dag – inte ställer upp för en solidarisk lönepolitik, som skulle innebära bättre löner, högre löner och rättvisare löner för det traditionella kvinnoarbetet.

Anf. 33 ROSE-MARIE FREBRAN (kds) replik:

Herr talman! På vilket sätt innebär vårdnadsbidraget rättvisa och valfrihet? Det innebär i allra högsta grad rättvisa på så sätt att de som i dag av olika anledningar vårdar sina egna barn i hemmet – 14 % av förskolebarnen får sin omsorg på det sättet – skulle få ett erkännande för sitt arbete. Det är i allra högsta grad fråga om att rättvisa då skulle skapas mellan olika typer av familjer, tvåförsörjarfamiljer och enförsörjarfamiljer.

Valfriheten skulle förbättras på det sättet att de som är starkt övertygade om att de under några år själva vill ge omsorg till sina barn skulle få större möjlighet till det. Att det finns de som redan i dag utan någon ersättning gör det visar att det hos en del finns stark övertygelse för det. En del kvinnor går till sitt förvärvsarbete i dag utan någon större glädje. De skulle hellre vilja vara hemma medan barnen är små, vilket de flesta faktiskt tycker att barnen även är när de fyller ett eller två år.

Jag håller inte med om att låglönesatsning och kvinnosatsning är en och samma sak. Om vi vill uppvärdera kvinnoyrkena är det väldigt viktigt att vi håller oss till att det som behövs är en löneutjämning. Det är kvinnoyrkena som skall uppvärderas, som skall få en högre status. Solidarisk lönepolitik

för mig är i det här läget att männen skulle avstå och att kvinnorna ensidigt skulle få del av det lilla löneökningssutrymme som finns. Det är en löneutjämning som behövs. Jag tycker att det är förrädiskt att använda ordet låglönesatsning.

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

Allmänpolitisk
debatt

Anf. 34 ISA HALVARSSON (fp) replik:

Fru talman! Det finns många hypoteser om varför kvinnorna nästan generellt har lägre löner än männen. Man kommer ofta fram till att en av mekanismerna bakom är det faktum att det är kvinnorna som föder barn. Det drabbar så att säga även de kvinnor som inte föder barn, för de förväntas att föda barn.

I förslaget till förändringen av stödet till barnfamiljerna finns faktiskt en konflikt, Rose-Marie Frebran. Det finns en konflikt mellan att man kräver och arbetar för lika lön för alla kvinnor, men man gör inte detta möjligt. Man utformar barnfamiljstödet så att det inte lönar sig för småbarnsmammor att arbeta. Småbarnsmammor måste ha samma möjligheter som andra kvinnor och män att arbeta, för den delen också småbarnspappor som ställer upp för sina familjer.

Det är därför som vi från Folkpartiets sida tycker att det är viktigt att man utformar stödet så att det lönar sig för småbarnsmammorna att arbeta och som gör det möjligt för dem att minska arbetstiden, att valet inte skall stå mellan att arbeta heltid eller att inte arbeta alls. Skall kvinnorna kunna arbeta krävs en utbyggd barnomsorg så att alla får möjlighet till barnomsorg. Stödet till barnfamiljerna måste vara väldigt flexibelt, så att det verkligen kan användas av bägge föräldrarna, att inte bara den med lägre lön utnyttjar stödet.

Som jag sade i mitt huvudanförande är det otroligt viktigt för jämställdheten att vi får en familjepolitik som gör att också papporna känns vid att de har barn. Det innebär både skyldigheter och glädje. Många pappor önskar verkligen att få vara hemma hos sina barn under småbarnstiden. Inser Rose-Marie Frebran att det finns en konflikt i förslaget till hur stödet skall utformas?

Anf. 35 ROSE-MARIE FREBRAN (kds) replik:

Fru talman! Det skall löna sig att arbeta, och det skall det göra för alla. Det är den här regeringens inställning att det i alla lägen ekonomiskt skall löna sig att arbeta. Det är detta som på olika sätt skall premieras. Därför är det överenskommet att det skall införas ett vårdnadsbidrag lika för alla barn på ett sätt som gör att det skall löna sig att förvärvsarbeta. Självklart skall alla få möjlighet till barnomsorg. Den här regeringen är t.o.m. beredd att lägga fram ett förslag om en barnomsorgslag. Det måste självfallet följas upp för valfrihetens skull. Barnomsorg innebär faktiskt också att ha omsorg om sina barn i det egna hemmet.

Jag betonade på samma sätt som Isa Halvarsson betydelsen av pappornas roll, att mansrollen förändras. Det är det stora som ännu inte skett när det gäller jämställdhetsarbetet. Kvinnorollen har förändrats, och det är bra. Men det negativa i sammanhanget är att mansrollen inte i samma utsträck-

Jämställdhetsfrågor

ning har förändrats. Det är ett stort arbete som ligger framför oss tillsammans, kvinnor och män.

Anf. 36 ISA HALVARSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag konstaterar att Rose-Marie Frebran och jag är ense i många frågor. Det är glädjande att också Rose-Marie Frebran ställer sig bakom införande av en barnomsorgslag.

Demokratifrågor

Anf. 37 SONIA KARLSSON (s):

Fru talman! Den kommunala demokratin håller i många kommuner på att monteras ner. I namn av "systemskifte" eller "kommunal förnyelse" sker stora förändringar. Den dåliga ekonomin används som förevändning för betydande nedskärningar i den kommunala verksamheten.

Antalet nämnder och styrelser minskas. Allt färre medborgare kan nu vara med i de beslutande församlingarna. Nya organisationsmodeller införs, exempelvis beställar–utförar-modeller eller checksystem, vilket innebär att inflytandet för de återstående politikerna drastiskt minskas.

Det är drygt ett år sedan den nya kommunallagen trädde i kraft. Under detta år har stora organisatoriska förändringar skett i kommunerna. Det beräknas att ca 8 500 kommunala förtroendeuppdrag samt ca 600 styrelser och nämnder har försvunnit. Färre politiker och ett mindre antal styrelser och nämnder behöver inte automatiskt betyda mindre demokrati. Det handlar också om hur de förtroendevalda utövar politiken. Det som är mycket viktigt och behöver utökas är kontakten mellan politikerna och medborgarna.

En av de nya organisationsmodeller som många kommuner infört är beställar–utförar-organisationer, som enligt mitt förmenande bl.a. har inneburit att kontakten mellan medborgare och politiker minskat. I mitt hemlän har de tre största kommunerna samt landstinget infört denna organisation.

Denna modell innebär att man skiljer den producerande verksamheten från den styrande beställardelen av organisationen. De förtroendevalda blir beställare, som skall göra upp kontrakt med den egna administrationen. Beställar–utförar-organisationen innebär i praktiken att tjänstemannagrupper förhandlar med varandra. Politikerna blir sämre informerade på grund av flera vattentäta skott mellan politiker och utförare. Kontakten mellan verksamheten och politikerna är bruten. Därmed bryts effektivt den enligt min mening nödvändiga dialogen mellan de förtroendevalda och förvaltningen.

Risken med denna organisation är att det politiska ansvaret blir otydligare. Det är svårare för allmänheten att få besked, att hitta rätt person att tala med eller att få tala med en politiker. Det finns också en risk för brist på helhetssyn; varje resultatenheter ser till sitt eget bästa. Dessutom är organisationen så uppdelad att det krävs dubbel kompetens, vilket gör att organisationen varken blir billigare eller effektivare. Därutöver skapas administration på vägen, med andra ord ökad byråkrati.

För att kontrollera utfallet av verksamheten och hur den enskilde medborgarens situation påverkas fordras en noggrann utvärdering. Tyvärr tyder de

många försöken som dras i gång över landet på att ytterst små resurser avsatts för denna politiska uppföljning – kanske i storleksklassen en promille eller mindre av den totala budgeten.

Det som är mest allvarligt och bekymmersamt är den minskande kontakten mellan politikerna och medborgarna. Inte minst i ekonomiskt besvärliga tider är det viktigt att allmänheten och politikerna ser samma verklighet. Medborgarna ställer krav på att politikerna både känner till och kan prata om de problem som finns.

På senare tid har antalet kommuner som har infört eller som vill införa någon form av kundvalssystem ökat. Vanligast är skolpeng, barnomsorgs- peng, vårdcheck eller kuponger. Därmed skall anpassningen till marknadens sätt att fungera fullföljas.

Utifrån utgångspunkten att alla hade samma köpkraft och att alla vore lika välinformerade om marknadens möjligheter skulle det kanske kunna fungera. Men så är det inte i verkligheten. Denna jämlikhet finns inte. Dessutom är inte bara köpkraften olika, utan behoven är också olika. Hur skall detta hanteras i ett system med peng eller check?

Riskerna för ökad segregation vid exempelvis införande av skolpeng är betydande. En skolpeng, som är lika för alla barn, tar inte hänsyn till barnens mycket olika behov för att kunna få en likvärdig utbildning. Många barn har handikapp av olika slag. Vissa av barnen kan behöva resurser som vida överstiger andra barns behov osv.

Fru talman! Kommunförbundet har i januari i år redovisat en enkät som har besvarats av 197 av landets 286 kommuner. Den visar att minst 50 000 jobb i kommunerna försvinner till slutet av 1994. De största besparingarna drabbar skolan, barnomsorgen, gator och fritidsverksamhet.

Minskade skatteinkomster, indragningen av de 7,5 miljarder kronor som den borgerliga majoriteten har beslutat för 1993 samt det lagstadgade skatte- stoppet tvingar fram besparingarna.

Den kommunala självstyrelsen med det lokala ansvaret för verksamhet och ekonomi är mycket viktig. Ett lagstadgat kommunalt skattestopp är därför på principiella grunder ett ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Att genom lagstiftning upprätthålla långvariga kommunala skattestopp är inte förenligt med den kommunala självstyrelsen. En sådan åtgärd bör endast tillgripas temporärt och under korta perioder.

Nuvarande lagstadgade skattestopp har redan passerat en sådan kortare period. Ett fortsatt lagstadgat kommunalt skattestopp strider därför mot re- geringsformen.

Jag har under den allmänna motionstiden lämnat in en motion som tar upp de frågor som jag nu har redovisat. Jag ser med förtröstan an konstitutions- utskottets kommande behandling av min motion.

Anf. 38 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Fru talman! Rubriken på mitt anförande lyder: Avpolitiserade statliga styrelserna!

När man tittar i Sveriges statskalender för 1992 kan man börja fundera över vad för slags demokrati vi har i Sverige. I den finns många statliga styrelser, nämnder och råd uppräknade, och i dessa finner man att en eller flera

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Demokratifrågor

riksdagsledamöter sitter i många av styrelserna för de uppräknade verksamheterna.

Det finns anledning att fråga sig om det är rimligt att ha politiskt tillsatta styrelseledamöter. Det kan i vissa verksamheter vara det, men det är tveksamt om ledamöter skall sitta i sådana styrelser där verksamheterna är beroende av statliga medel och därför får sina medel genom riksdagsbeslut – beslut som de folkvalda själva är med om att fatta.

Jag är mycket tveksam till den ordning som råder nu, därför att den riksdagsledamot som går in i en styrelse går in i en annan roll än den folkvaldes och tar med sig den rollen in i riksdagen. Detta förhållande kan rubba tilltron till riksdagens oväld.

Nu finns det de som invänder och säger att det är klart att folket måste ha insyn i de statliga verksamheterna, och att den här insynen skall utövas av politiker och fackliga förtroendemän och -kvinnor. Men så enkelt är det ju inte. Det finns också en annan sida. Verksamheten får en till synes kompetent styrelse. Den ges ett sken av kompetens som de politiskt och fackligt tillsatta tar till sig. De tillsatta lever i myten om sin egen kompetens, och de tror mer på sin förmåga än vad det finns täckning för i verkligheten. Föreställningen om den folkliga insynen blir en chimär, och folket lever i tron att de folkvalda företräder deras intressen.

Det som har hänt i den statliga Nordbanken och den rörelsetyngda Sparbanken är otäcka illustrationer till vad som händer när styrelseledamöter tillsätts på politiska och fackliga meriter och inte efter kriterier som professionalism, kompetens och förmåga. Vad har riksdagsledamöter och fackbasar i bankernas styrelser att göra? En nyligen gjord uppskattning pekar på att 70–80 % av de statligt tillsatta styrelseledamöterna har socialdemokratisk eller facklig bakgrund. Det är förvisso hyggligt folk, men de har inget i en bankstyrelse att göra. Detta gäller naturligtvis också för andra verksamheter än banker.

Nu ursäktar sig de politiskt och fackligt tillsatta ledamöterna i de här bankstyrelserna med att de ju egentligen inte begrep något eller i alla fall inte så mycket. Man kan bara dra slutsatsen att de måste ha känt sig mycket smickrade över att få tillträde till maktens höjder, börjat leva i myten om sin kompetens och inte förstått allvaret i sin syssla. När man sedan vet att styrelsearvodena ligger i storleksordningen 40 000–70 000 kronor frågar man sig om det är den snöda vinningen som har varit drivkraften.

De som har drabbats är det folk vars intressen de folkvalda var satta att tillvarata. I intervjuer med de nu aktuella bankstyrelseledamöterna, har de enstämmigt uttryckt att de inte är beredda att ta något juridiskt ansvar för sina styrelseledamotsuppdag. Det är därför bra att regeringen har tillsatt en utredning om ansvarsfrågan.

Nu hoppas jag att bankkrisen skall föra något gott med sig i ett längre perspektiv, i det att den så obarmhärtigt har riktat strålkastarna på det systemfel i det svenska samhället som det långvariga socialdemokratiska, korporativistiska tänkandet har gett upphov till, och som har lett till att professionalism och kompetens inte har prioriterats i samhällsstyret.

Min tanke leds vidare till vad som händer när riksdagsledamöter engagerar sig i organisationer. Vem sätter sig över vem? Det är klart att det är orga-

nisationerna som sätter sig över riksdagsledamöterna. Vems intressen företräder den folkvalde i riksdagen – särintressenas eller väljaropinionens? Många här riskerar att inte hålla i tydligt medvetande att de är folkets valda ombud. Man behöver bara erinra sig LO:s makt över de folkvalda, en makt som drev Sverige in i 80-talets politik och in i den värsta ekonomiska krisen i modern tid. Nu har man från LO mage att hota med politisk strejk.

Det är dags att kasta de av socialdemokratin så omhuldade korporativistiska idéerna på skräphögen. Tar man den borgerliga regeringens styrelseutnämningar i betraktande, finner man att även den har svårt att göra upp räkningen med det socialdemokratiska tänkesättet. Det kanske inte är så konstigt, därför att vid det här laget är det ju flera generationer svenskar som har indoktrinerats i den socialdemokratiska enhetsskolan.

Med tanke på vad som har diskuterats beträffande tillsättning av statliga styrelser, vill jag starta en offentlig och öppen debatt om detta. Diskussionen handlar bl.a. om huruvida vi skall ha tilltro till professionalism och kompetens i samhällsstyret eller om politiska och fackliga meriter är viktigare. Detta leder också till en diskussion om vad riksdagsledamotskapet innebär.

Fru talman! Det är kanske dags för de folkvalda att bli just folkvalda och företräda just väljarnas intressen i riksdagen.

Anf. 39 HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Och det vart tredje dagen där talandet fortsatte – för att något travestera en passus i Matteus 16:21. En av dem som bidrar till detta är uppenbarligen jag. Före mig har nämligen enligt talarlistan, om inga ytterligare ändringar skett, 146 ledamöter redan talat och ytterligare 15 kommer efter mig. Är detta meningsfullt? Svaret beror dels på om vi säger något nytt, dels på om någon över huvud taget är intresserad av vad vi säger, förutom talmän och stenografer.

Jag tänker ta upp en fråga som särskilt berör riksdagen, nämligen antalet ledamöter. Här finns nämligen en motion om att antalet bör halveras, och enligt två andra motioner att det bör minskas med 98. Mitt eget parti kräver redan i gällande partiprogram en minskning med 100, vilket upprepas i vårt nyss avlämnade förslag till nytt partiprogram, Allsidighetens samhälle.

Jag är mycket kritisk till dessa förslag. Huvudargumentet är att vi är för många. Men på vilket sätt, frågar jag? Finns det någon utredning som visar att vi skulle arbeta effektivare om vi vore färre? Nej, det gör det inte.

Det första argumentet är att vi är för många med hänsyn till befolkningens storlek. Det finns dock ingen utredning som gör detta sannolikt. I stället jämför man med andra länder som i förhållande till sin folkmängd har ett färre antal, t.ex. Storbritannien, Tyskland, Frankrike och Italien. Men beträffande dessa länder, där t.ex. Italien har 91 300 invånare per ledamot och Frankrike 97 300, så har Frankrikes parlament 577 ledamöter och Italiens 630 ledamöter. Är inte det för många?

Dessa parlament borde då arbeta dubbelt så ineffektivt som vårt, när man åberopar antalet ledamöter som grund för effektivitet i arbetet, medan exempelvis Danmark med blott 179 ledamöter i Folketinget och Norge med 165 borde arbeta dubbelt så effektivt.

Men om man i stället jämför befolkningstalen, så har Danmark 29 200 in-

vånare per ledamot och Norge 25 600. Finland har ännu färre, nämligen 24 900. Sedan kommer Schweiz med 22 700 invånare per ledamot, Ständerrat och Nationalrat inräknade, och sist Sverige med 22 300.

Om vår riksdag halverades skulle i dagens läge Folkpartiet liberalerna reduceras till 16,5 ledamöter, Centerpartiet till 15,5, Kristdemokraterna till 13, Ny demokrati till 12,5 och Vänsterpartiet till 8. Om vi fortfarande har 16 utskott – jag bortser från EES-utskottet – skulle dessa partier inte ha ledamöter till alla utskott. Är det önskvärt? Även om vi i framtiden har slagit ihop finansutskottet och skatteutskottet räcker inte detta för att rädda situationen, inte heller om vi avskaffade jordbruksutskottet och i stället fick ett miljöutskott. Men vilket är det optimala antalet ledamöter i ett utskott?

En halvering av riksdagen utifrån dagens läge skulle också innebära att Moderaterna, Folkpartiet, Centern, kds och Vänsterpartiet skulle bli oreprresenterade för Norrbotten liksom för Västerbotten. För Jämtlands del skulle Moderaterna och Centern bli utan ledamöter i kammaren – Folkpartiet är redan oreprresenterat. Och för Västernorrland skulle både Moderaterna, Folkpartiet, Centern, kds, Ny demokrati och Vänsterpartiet bli utan riksdagsledamöter.

Det var för att undvika liknande effekter som riksdagen höjde Författningsutredningens förslag om 290 ledamöter till 350 ledamöter. Detta argument har fortfarande relevans, särskilt som vi riksdagsledamöter så ofta sägs ha för liten kontakt med invånarna i den valkrets som vi representerar.

Om vi har för många riksdagsledamöter, måste huvudargumentet bli att vi utnyttjar denna arbetskraft felaktigt. Då är det detta problem som man bör ta upp till diskussion.

Ännu ett argument i dessa besparingstider: Den ungefärliga driftskostnaden per riksdagsledamot är 750 000 kr. Jag bortser alltså från fasta kostnader. 100 färre ledamöter skulle då innebära en besparing på omkring 75 miljoner kronor. Men det tycks inte vara motionärernas avsikt. I stället vill man höja servicen, t.ex. en halv sekreterartjänst åt varje ledamot.

Jag beklagar ändå att riksdagen inte antog Författningsutredningens förslag om 290 ledamöter. Då hade gamla andrakammarsalen kunnat byggas om och väl rymma detta antal. Nu tvingades man bygga en ny plenisal med plats för 350 ledamöter plus statsråd. Därmed är loppet kört, enligt min uppfattning. Motioner om att minska antalet ledamöter betraktar jag därför som demonstrationer i popularitetssyfte.

Denna plenisal gjordes på tok för stor. Man trodde nämligen att varje ledamot behövde en plats stor som en skolbänk. Men samtidigt fick varje ledamot ett eget arbetsrum, vilket rymde mångdubbelt mer av riksdagstryck och andra officiella handlingar och gjorde därigenom de voluminösa skolbänkarna helt onödiga.

Se på andra parlament. Plenisalen i USA:s representanthus med 435 ledamöter är betydligt mindre än vår liksom den franska deputeradekammaren. För att inte tala om britterna, som nöjer sig med en plenisal för blott 230 ledamöter trots att det totala antalet är 651.

Till råga på eländet har man hängt upp denna dystra triptyk, som hänger på väggen bakom mig. Den kan vi i varje fall ta bort och hänga upp något ljusare, gladare och inspirerande. Då kanske även ekonomin vänder.

Anf. 40 OLLE SCHMIDT (fp):

Fru talman! Man vet inte om man skall våga yttra sig efter Hugo Hegelands anförande. Jag kommer inte ihåg vilken i ordningen som jag skulle vara. Men jag tror att jag gör det ändå, eftersom det faktiskt tillhör demokratins spelregler, Hugo Hegeland, att vi får leva efter de regler som vi har.

Hur vår demokrati fungerar är något som berör oss alla. Det märks också i hög grad på den intensiva debatten om hur riksdagen skall arbeta och om hur valsystemet skall se ut.

En levande debatt om demokratin och dess former är alltid lika nyttig och nödvändig, i synnerhet som det så traditionella svenska samhället genomgår så stora förändringar.

Just nu vet vi att det pågår täta kontakter mellan partierna här i riksdagen i syfte att hitta lösningar på en rad viktiga konstitutionella frågor – mandatperiodens längd, den gemensamma valdagen, personvalsinslaget, valkretsarnas storlek och riksdagens ställning.

Fru talman! Låt mig beröra några områden som jag anser är viktiga – personval, bättre regional och kommunal demokrati.

Under decennierna har frågan om personval diskuterats. Flera utredningar har inte lett till någonting. Varje gång man skulle komma till skott uppstod tvekan och rädsla. Nu verkar det äntligen som om någonting håller på att hända och att vi får en förlösning av frågan.

Från Folkpartiets sida har vi länge hävdats vikten av att öka människors möjligheter att välja mellan olika personer – i stället för att som nu i praktiken bara kunna rösta på ett parti. Man kan nog med fog säga att det svenska valsystemet är ett av de mest partidominerade valsystemen bland världens demokratier.

Jag hoppas att Personvalskommittén skall kunna ena sig om ett valsystem, som ger väljaren verkliga möjligheter att också välja mellan personer. Den modell som nu diskuteras är ganska modest. Den ger fortfarande partierna ett ganska stort inflytande.

I debatten om personval har det ibland sagts att entusiasmen över mer av personval är mycket begränsad i det här huset. Det är säkert sant. Och går vi ut i partiorganisationerna möter vi säkert också betydande skepsis.

Men det viktiga måste rimligen vara att skapa ett valsystem som ger ökad legitimitet bland medborgarna och som stärker demokratin. Jag är övertygad om att mer av personval faktiskt kommer att göra oss i det här huset bättre. Vi får en partiprocedur som innebär att vi inte enbart är valda av våra egna partier och medlemmar utan faktiskt också har blivit dömda och bedömda av våra väljare.

Fru talman! Ett väsentligt problem i dagens Sverige är koncentrationen av politisk, ekonomisk och massmedial makt till Stockholm. Ett sätt att luckra upp denna makte koncentring är att mer radikalt decentralisera och minska den offentliga makten. Jag tror att vi härigenom får utrymme för både starkare regioner och självständigare kommuner. Jag vet att dessa tankar föder rädsla, inte minst här i Stockholm. Sverige har ju traditionellt en ganska central modell.

När nationalstat och parlament förlorar i makt och inflytande till överstatlig nivå, är det naturligt att både den lokala och den regionala nivån blir star-

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Demokratifrågor

kare. Det ligger helt i linje med den s.k. närhetsprincipen, dvs. att besluten skall fattas på lägsta möjliga effektiva nivå.

Genom att inrätta direktvalda regionala parlament uppnås bättre samordning, större effektivitet och ökad demokrati. Om beslutskompetensen och ansvaret skall bli reellt bör de framtida regionala organen också få egen beskattningsrätt.

Hur många regioner Sverige skall innehålla och hur dessa geografiskt skall se ut är grannliga frågor. Jag vill inte ge mig in på att dra några gränser i detta sammanhang. Jag tror att det låser diskussionen alldeles för tidigt.

En sak tycker jag dock att man kan vara överens om, nämligen att de nuvarande länen är för små och föråldrade, och de behöver förändras. Också svenska regioner bör kunna marknadsföras på ett mer kraftfullt sätt jämfört med de regioner som finns i Europa.

Fru talman! Det är i kommunerna som medborgarna har de största möjligheterna att påverka. Från Folkpartiets sida har vi i decennier talat om när-demokrati och framhållit hur viktigt det är att människor har direkta möjligheter att påverka sin närmiljö – närhet till beslutsfattarna, närhet till politiker. Någon uttryckte saken på följande sätt: För ett duktigt kommunalråd tar det en timme att gå över torget. Jag vet inte vilken tid som gäller för en duktig riksdagsledamot. Mina erfarenheter i det fallet är inte så positiva.

Kommunalpolitikerna har kommit allt längre bort från medborgarna – heltidsengagerade politiker och tjänstemän dominerar även i de mindre kommunerna. Jag vill i detta sammanhang komma in på det som Sonia Karlsson berörde tidigare.

Den kommunala ekonomin har också gjort att man har genomfört olika organisationsförändringar, där den kommunala demokratin inte satts i förgrunden, utan det har mest handlat om att öka effektiviteten. De nya köpsälj-systemen, eller beställare-utförare, och det s.k. koncerntänkandet, riskerar enligt min mening att urgröpa den kommunala demokratin och försvåra det kommunala förtroendeuppdraget, dvs. fritidspolitikerna. Fullmäktigemöten har ställts in, som vi hörde tidigare, och antalet fritidspolitiker har blivit färre.

Koncerntänkandet leder också till att kommunerna skall få konkurrera med det privata näringslivet och sig själva på ett egenartat sätt. Kommunerna snedvrider konkurrensen och ger sig in i gråzonen mellan vad näringslivet och kommunen skall syssla med. Planerna på att tillåta s.k. kommunal uppdragsverksamhet, dvs. försäljning av en kommunal tjänst till köpare utanför kommunens geografiska område, bör därför avvisas redan nu.

Om kommunerna skall klara 90-talets förändringar, och de kommer att bli stora, behövs både aktiva medborgare och engagerade fritidspolitiker.

Fru talman! Demokratin står i dag inför stora utmaningar. En av dem är det växande folkliga misstroendet. Med mer av personval och med mindre av centralt beslutsfattande, tror jag att demokratin kommer att vitaliseras i vårt land.

Anf. 41 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Denna rubrik täcker ett mycket stort ämne. Vad vi kan göra här är naturligtvis bara att nafs i utkanterna av den stora demokratidebatten.

Vi har kunnat glädjas åt att demokratin, åtminstone i princip, har gjort stora landvinningar i världen under de senaste åren. Ett antal stater har övergått från mer eller mindre auktoritära eller diktatoriska styrelseskick till demokratiska. Det är naturligtvis bra.

Vi får då komma ihåg att många av dessa stater är sköra. De är ofullbordade i sin demokratiska stil, och de är utsatta för många faror. Korruption, svågervälde och eländiga förhållanden inom polis, domarväsende och förvaltningar är ett stort hot mot dessa nya demokratiers fortbestånd.

Jag tycker för min del att det är oerhört viktigt, när det gäller användningen av vårt u-landsbistånd, att vi tar upp dessa frågor och ger stöd till reformer och till utbildning. Jag har föreslagit att man skall koncentrera sig på polisväsende, rättsväsende och förvaltning.

Jag tror att det på litet längre sikt är nyckelområden när det gäller möjligheterna för nya demokratier att överleva. Jag har väckt en motion om detta.

Det är klart att det också i vårt eget land finns många demokratiproblem att ta itu med. Det allvarligaste demokratiproblemet tycker jag för min del är det vikande intresset från medborgarnas sida att åta sig uppdrag. Jag tror att det hänger samman med den väldigt egendomliga vulgärdebatt om politiker och politikers ställning i vårt samhällssystem som varit. Jag tycker att den debatten borde vara avslutad.

Det är hedervärt att vara politiker. Att bli invald i denna riksdag är det finaste som finns i vårt land.

Vi måste ha en motdebatt på principiella grunder, en debatt mot denna vulgärpropaganda. Ingen demokrati kan överleva utan politiker. Politiska partier är ett fundament i varje demokrati som man inte kan klara sig utan.

Det är en stor fara att Folk rörelsesverige håller på att vittra sönder, att alla möjliga folkrörelser har stora svårigheter att rekrytera folk till den viktiga skolningsverksamhet som där bedrivs. Jag ser inte med någon större förtjusning den senaste kommunallagen och dess tillämpning. Både Sonia Karlsson och Olle Schmidt har här tidigare varit inne på den saken.

Vad innebär detta i praktiken såsom tillämpningen varit? Ja, det innebär att man avskaffar folkets valda representanter. Allt färre får möjligheter att skaffa sig erfarenheter i nämnder och styrelser. Den demokratiska kompetensen minskar, och det tycker jag är allvarligt. Vi kan inte säga att vi inte skall fatta så många politiska beslut. Det är bara en lek med ord. Politiska beslut fattas alltid. Frågan är bara vem som fattar dem.

Här har på Centerns initiativ en utvärdering av den nya kommunallagens tillämpning kommit till. Vi var väldigt ivriga att få till stånd denna utvärdering så snabbt som möjligt. Den är nu på gång. Vi får väl se hur vi så småningom kan hantera resultaten.

I samband med detta kan den fråga ställas som Hugo Hegeland tog upp. Det gäller antalet ledamöter i denna församling. Här förs också enligt min mening en vulgärdebatt. Det är som vore det fult att ha riksdagsledamöter. I själva verket är ju riksdagsledamöterna folkets förtroendemän och förtroendekvinnor. Ju färre vi riksdagsledamöter blir, desto svårare kommer det att bli för oss att fullgöra uppgifterna på ett tillfredsställande sätt. Vad blir resultatet? Jo, de politiska besluten fattas i ännu större utsträckning än nu av andra, inte av de folkvalda politikerna. Det fåtal som skulle vara kvar

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Demokratifrågor

skulle bli ännu mer beroende av tjänstemän och anställda och få mindre möjligheter att själva agera.

Frågan om den regionala nivån tog Olle Schmidt upp på ett berömvärt sätt. Jag instämmer med honom. Det här är en gammal centerfråga. Vi har nyligen tagit fram ett nytt program för att få till stånd vad vi kallar länsdemokrati och som gärna kan kallas regiondemokrati. Jag tror att detta är en väldigt viktig fråga och ett sätt att vidga demokratin. Men det finns starka krafter som vill slopa landstinget – t.ex. Ny demokrati, om jag förstått saken rätt. Det gäller också en del moderater. Man skall alltså ta bort en politisk demokratisk instans och ersätta den med tjänstemannavälde.

Så ett par ord om EG och demokratin. Det sägs ju att EG innebär en inskränkning av demokratin. På sätt och vis kan man säga att det blir så med den direkta demokratin i vårt land. Men jag vill vända på det hela och säga att genom ett inträde i EG återerövrar vi en del av den politiska makten och demokratin som vi redan har förlorat – dvs. de delar av den suveränitet som vi tvingas avstå från har vi egentligen redan förlorat. Men genom att få inflytande i europeiska organ kan vi återvinna en del av detta politiska demokratiska inflytande.

Anf. 42 OLLE SCHMIDT (fp) replik:

Fru talman! Först vill jag säga att jag håller med Bertil Fiskesjö om att det är hedervärt att vara politiker. Det är säkert bra att vi säger det. Men det måste också vara så, att vi visar att andra kan tycka att vi är hedervärda. Understundom tycker jag kanske att det både på den kommunala och på den centrala nivån har varit litet si och så med den saken.

Ett förtroende – begreppet förtroendeman fanns ju en gång i världen – är någonting som man får och någonting som man förtjänar. Men det är lätt att det förtroendet förloras, och då är det svårt att återställa det. En viss form av självkritik, Bertil Fiskesjö, tror jag att också vi som har sysslat med politik några år har anledning att visa.

Det var dock inte det som jag egentligen ville kommentera, utan vad jag ville ta upp var frågan om antalet riksdagsledamöter.

Det är möjligt att skälen, som både Bertil Fiskesjö och Hugo Hegeland sade, är populära, eller kanske t.o.m. populistiska. Dock är det min erfarenhet att allt fler tycker att vi i den här församlingen är för många. Måhända är det så. Den som kommer hit och ser hur många vi är nu kan kanske med rätta ställa den här aktuella fråga. Jag känner argumenten för detta.

Bertil Fiskesjö och jag har länge varit överens om att fler beslut kan fattas på regional nivå. Men kunde det inte vara rimligt att vi, om vi nu får en riktigt decentraliserad beslutsnivå, verkligen ser till att vi lyckas föra en del av de beslut som fattas här ner till regional nivå? Är det då inte rimligt att vi i den här församlingen blir färre? Det har jag tyckt vara rimligt i ett läge där vi kommit längre i den diskussionen och verkligen decentraliserat besluten från riksdagen.

Anf. 43 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Först något om hur man ser på politiker. Jag håller självfallet med Olle Schmidt när han säger att här finns en och annan politiker som

”dummar sig”, och som dessutom gör det ordentligt, och som inte är värd särskild aktning.

Men ett slags debattstil, inte minst i medierna, har spritt sig. Den innebär att så snart en politiker har gjort något speciellt, upplevs alla politiker vara likadana. Det framställs på det sättet. Det är som i forna dar – om en finne drog kniv här i Stockholm, ansågs ju alla finnar dra kniv.

Detta är en attityd från mediernas sida när det gäller att betrakta politiker. De flesta är dock hederliga och ambitiösa. Jag tycker att det är vår skyldighet att argumentera mot, att våga stå emot. Vi måste våga påstå: Vi är faktiskt hederliga och vi gör så gott vi kan. Svenska folket har utsett oss. Tycker man inte om oss, behöver man inte välja om oss nästa gång.

Ett försvar för politiken är ett försvar för demokratin. Det är verkligen oroande att, som framgick av en undersökning för inte så länge sedan, i genomsnitt endast 4 % av kommuninvånarna är beredda att ta på sig ett kommunalt uppdrag. Det innebär att hela medverkanstanken, som är så viktig för demokratin, håller på att urholkas. Så småningom får vi kanske en liten politisk klass – kanske inte ens med de lämpligaste – därför att människor inte bryr sig.

Sedan något om riksdagens storlek. Det är klart att det inte finns några fixa tal. Man kan säga att det bör vara så eller så. Men rent allmänt är det på det sättet att även om Sverige, som är ett litet land, får en decentralisering till regioner och kommuner i så stor utsträckning som möjligt – och det är ju vad Olle Schmidt och jag vill ha – kommer vi alltid att ha väldigt viktiga uppgifter.

Jag ser framför mig det ökande internationella samarbete som vi är invecklade i. Det är lätt för oss att, med erfarenhet av hur det är i den egna riksdagsgruppen, konstatera att ett stort antal ledamöter av riksdagen ständigt är ute på vift. Det rör sig inte alltid om samma personer, utan det är olika personer i olika sammanhang. Det är alltså väldigt viktigt att ha tillgång till politiker som kan delta och representera Sverige på olika sätt.

Sedan vill jag ta upp en sak som jag glömde att nämna i mitt förra inlägg. Jag noterar att Harriet Colliander är väldigt kritisk mot politiker som suttit med i t.ex. bankstyrelser. Ja, det kan man vara. Jag tycker också att de varit alltför slappa, alltför försiktiga. Men Harriet Colliander sade icke ett enda ord om proffsen, dvs. bankdirektörerna. De hade ju det verkliga ansvaret i bankerna. Varför inte kritisera dem också, åtminstone litet grand?

Anf. 44 OLLE SCHMIDT (fp) replik:

Fru talman! Helt kort. Bertil Fiskesjö säger att människor, medborgare, som är missnöjda med oss inte skall välja om oss nästa gång. Men det är bara delvis sant. Om det blir som i varje fall jag – och, tror jag, merparten av oss i den här församlingen – hoppas på, finns kanske nämnda möjlighet i en framtid om vi får ett ökat inslag av personval. Problemet för människorna, medborgarna, har varit att de politiker som de är missnöjda med ändå blir omvalda om partierna är nöjda med dessa politiker. Det tror jag har urgröpt tilltron till politik.

Även om allting annat går mycket fort, tror jag inte att det är nödvändigt att det också gäller politiken. Men politiken får heller inte gå alltför långsamt.

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Demokratifrågor

Vad människor tycker, den uppfattning som de framför, måste få ett visst genomslag. Dessutom måste det alltså gå någorlunda hastigt.

Trögheten i systemet – det gäller också de politiska systemen – trögheten i vårt beslutsfattande och trögheten när det gäller att byta ut politiker som man är missnöjd med tror jag är några av skälen till att förtroendet har minskat och till att också viljan att anta politiska uppdrag har minskat under de senaste åren.

Jag tror, Bertil Fiskesjö, att det finns ett mycket naturligt skäl till att det är svårt att locka politiker. Det är inte alltid så förbållt roligt att vara politiker. Man får ovet för det mesta just i dessa dagar när det är svåra tider. Då kanske det inte alltid är så roligt att locka med politiska uppdrag.

Anf. 45 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! Vad gäller personvalsfrågan har jag ingen annan uppfattning än Olle Schmidt. Jag tycker också att det skulle vara bra med ett starkare inslag av personval. Jag har även för många år sedan varit med om att lägga fram konkreta förslag i de här frågorna, förslag som dess värre sedan inte vann resonans i riksdagen. Men nu kanske de kan komma.

Det är klart att det finns många olika skäl till att sådana här siffror om förtroendet för politiker ständigt cirkulerar i opinionsundersökningar och liknande. Men ett grundläggande skäl är att medborgarna nu är sämre informerade än någon gång tidigare om vad politisk verksamhet innebär. Jag brukar säga att jag kan stå i en mycket kvalificerad församling, bland människor med hög utbildning, och om jag vet att de inte är politiskt engagerade påstå nästan vad som helst. Ingen kan ifrågasätta det, för de kan inte politik. De kan inte politiska frågor. Om vi däremot har en sammandragning inom partiet, med centerpartistiska landstingsmän och kommunalmän, får jag akta mig väldigt noga. De kan politik.

Jag menar alltså att vi håller på att mista ett demokratikapital i samhället genom att alltför få människor får möjlighet att engagera sig. Detta är också helt allmänt en större fara, för det bäddar för demagoger och framgångar för den typ av propaganda som vi hörde en hel del av vid det senaste valet. Människor har helt enkelt inte tillräckliga kunskaper, inte tillräckliga erfarenheter. De känner inte tillräckligt många människor som har kunskaper och erfarenheter för att kunna ifrågasätta vad som påstås av någon för tillfället kanske populär och glansfull ledare.

Den genuina folkrörelseförankring som vi tidigare har haft i svensk politik och den kommunala självstyrelsen har spelat en mycket stor roll. Den håller vi kanske på att förlora. Det ser jag som ett grundläggande problem i samhället vad gäller det demokratiska styrelseskicket.

Anf. 46 TALMANNEN:

Eftersom Harriet Colliander blev direkt angripen, får Harriet Colliander ordet för replik.

Anf. 47 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Fru talman! Jag delar Bertil Fiskesjös upprördhet över det sätt varpå bankerna har skötts av bankledningarna. Men min uppfattning har alltid varit

att det är styrelsen för en verksamhet som har det slutliga ansvaret för de beslut som fattas.

Vissa verksamheter är kanske mer kunskapskrävande än andra. Då går det inte att tillsätta styrelseledamöter på politiska eller fackliga meriter. Det var som jag sade: Vad har politiker och fackbasar i bankstyrelser att göra, när man i tidningsintervjuer öppet säger att man faktiskt inte riktigt begrep vad det handlade om? Man trodde att man var där för att bevaka etiska aspekter. Det är naturligtvis en god tanke. Men beslutsfattandet i en bank handlar ju om vad man skall göra med miljardtals kronor.

Jag tog bankerna som exempel på hur det går när man ger det politiska och det fackliga inflytandet en alltför stor betydelse. Det är det som har hänt i det svenska samhället under de senaste decennierna. Man måste börja ifrågasätta om det är det man skall ha, eller om professionalism, eller låt oss säga yrkeskompetens, i vissa fall skall ha företräde före det politiska och det fackliga. Det är faktiskt en vital fråga för att mycket skall överleva.

Anf. 48 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Fru talman! För att inget missförstånd skall uppstå vill jag betona att jag inte heller tycker att styrelseledamöterna i allmänhet har skött sig i bankerna och i en del andra styrelser. De har tagit för lätt på det uppdraget helt enkelt.

Men, märk väl, de här styrelserna har inte enbart bestått av politiker eller fackliga företrädare. Där har suttit proffs, för att använda Harriet Collianders egna ord. De har misskött sig lika gravt eller jag skulle vilja säga ännu värre, för de skulle ändå besitta en viss grad av sakkunskap och kunna hålla ögonen på den verkställande delen, både i bankerna och i andra företag.

Att man kallas för proffs eller att man har gått en viss karriär är ingen som helst garanti för gott omdöme, för kunskaper eller ens för viljan att göra sitt bästa. Jag har rört mig så länge i det politiska och administrativa systemet att jag vet att man kan hitta väldigt många inkompetenta personer på höga poster. Det är sannerligen ingalunda enbart politiker som kan vara inkompetenta. Det förekommer inom alla verksamheter. Av den anledningen reagerade jag litet grand mot att man pekade ut politiker i styrelser som särskilda bovar i det här sammanhanget.

Anf. 49 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Fru talman! Bankkrisen har satt en strålkastare på förhållandet att man i så hög grad utnämner människor på politiska meriter och människor med facklig bakgrund.

Som jag sade har jag pratat med utredningstjänsten, och det finns en översiktlig uppskattning av hur många styrelseledamöter i statliga styrelser som har politisk och facklig bakgrund. Man kunde konstatera att mellan 70 % och 80 % hade socialdemokratisk politisk tillhörighet eller facklig bakgrund.

Det är den principen för utnämningar som jag vänder mig emot. Jag har använt bankkrisen som en strålkastare för att exemplifiera att det inte står så väl till alltid.

Anf. 50 BERNDT EKHOLM (s):

Fru talman! I debatten om förnyelsen av välfärdsbygget, om nya grepp för att utveckla välfärden i en tid av mycket begränsade resurser, måste folkro-

relsernas och de ideella organisationernas tänkbara bidrag lyftas fram. Det var de som lade grunden till det folkhem som skapats i vårt land. De kan i dag spela en viktigare roll än de hitintills tilldelats. Också för dessa rörelser egen förnyelse kan ett mer aktivt deltagande i olika samhälleliga uppdrag få stor betydelse.

Folkrörelserna kan erbjuda fördelar som både kommuner och privata entreprenörer saknar. Det gäller t.ex. möjligheten till frivilliga arbetsinsatser och sambruk av lokaler. Framför allt kan folkrörelsealternativen skapa en delaktighet som varken kommunal eller privat verksamhet lika lätt åstadkommer. Den kan också tillföra en extra idémässig dimension åt insatserna.

Regeringen koncentrerar det mesta av sitt förnyelsearbete på de privata kommersiella alternativen. Kommer den sociala verksamheten att fungera bättre med små- eller storföretagare som ansvariga för verksamheten? Det kanske blir mer av valfrihet för konsumenten, men det blir knappast mer av delaktighet och påverkansmöjlighet.

Från samhällets synpunkt måste det vara positivt att folkrörelseerfarenheten bättre tas till vara. Bl.a. har inslaget av idealism och frivillighet i viss utsträckning förskjutits av den starka och omslutande verksamheten i offentlig regi. Det har inneburit att de samlade insatserna blivit mindre och att viss kvalitet gått förlorad.

Från början var såväl kyrkor som många ideella organisationer mötesplatser för både tanke och handling. Ju mer tiden har gått har dock den ideella verksamheten alltmer präglats av samtalet, opinionsbildningen och olika typer av fritids- och hobbyaktiviteter. Allt mindre har ägnats åt det praktiska ansvaret för människors välfärd och samhällets utveckling.

Folkrörelserna kan göra väsentliga insatser, betalda resp. obetalda, inom olika samhällssektorer. Flyktningmottagandet kräver ett starkt personligt och nära engagemang för ett gott resultat. De ideella organisationernas deltagande är bristfälligt i dag. Arbetet lämnas i för stor utsträckning till myndigheter och institutioner.

Åldringsvården rymmer ökade möjligheter för ett engagemang, dels i form av folkrörelsedrivna hem, dels som en komplettering på ideell bas av de offentliga institutionernas insatser, t.ex. olika former av fritidsaktiviteter.

Missbrukarvården är en redan etablerad form för omsorgsinsats i folkrörelseregion. Här borde finnas än större utrymme för starkt idéburna alternativ, som ofta har lättare att nå resultat än offentliga institutioner. Fadder- och kontaktpersonsverksamhet är ett annat utvecklat område. Det kan bl.a. beröra flyktingfrågan, vidare stöd för familjer i kris, för utvecklingsstörda, för ungdomar på glid. Ungdomsverksamheten är omfattande, men kan säkert byggas ut, bl.a. i koppling till skolans verksamhet.

Kyrkliga dagis har visat sig vara ett alldeles utmärkt barnomsorgsalternativ, där en idéburen verksamhet kan utvecklas och där sambruk av lokaler brukar gå bra.

Ett helt annat område är naturvården, där miljörelsernas många engagerade bl.a. kan göra frivilliginsatser. Folkrörelserna kan säkert också vara aktiva i att erbjuda arbetslösa meningsfulla uppgifter.

Men en sådan här utveckling måste vara genomtänkt. Annars kan den skapa nya problem. Det är viktigt att folkrörelsernas särart och idémässiga

grund får prägla insatserna. Det är olyckligt om det blir en påklitrad verksamhet för att skapa nya inkomster. Det är inte ekonomin som skall vara den drivande kraften utan förverkligandet av de ideella organisationernas djupaste syften.

Insatserna, frivilliga eller betalda, får självfallet inte spännas framför den sociala nedrustningens vagn. De skall i huvudsak vara ett komplement till den offentliga verksamheten som gör helheten rikare.

Rättvisefrågorna är viktiga. Om ett dagis startas i en ideell organisations regi är det angeläget att alla barn får samma möjlighet att söka sig dit, dvs. att den kommunala kön är tillträdesväg. En utbyggd omsorgsverksamhet byggd på frivillighet kan bli en kvinnofälla. Lösningarna måste självfallet vara sådana, att kvinnosysselsättningen inte påverkas negativt.

En verksamhet präglad av ren välgörenhet, inspirerad av t.ex. amerikansk voluntarism, passar inte vårt synsätt i Sverige. En förnyelse av idealismen skall inte formas utifrån en tycka-synd-om-mentalitet, utan snarare präglas av kollektivhusets självklara ansvarsfördelningsprincip. Man ställer upp för varandra.

Folkrörelserna kan säkert ge ett viktigt bidrag i förnyelsen av vårt samhälle, om de kan undvika felskär och tackla riskerna att bli utnyttjade. Folkrörelsernas förmåga att ge röst åt de röstlösa, att frigöra dolda resurser, att förmera insatser till en rikare helhet och numer också att erbjuda en professionalism i olika insatser borde borge för ett gott resultat.

De grundläggande insatser som den offentliga sektorn står för skulle på detta sätt få ett viktigt komplement, samtidigt som folkrörelserna skulle fördjupa sin verksamhet utifrån sina resp. idémässiga grunder.

Försvarspolitik

Anf. 51 STURE ERICSON (s):

Fru talman! Mitt under brinnande Gulfkrig beslutade den amerikanska kongressen att skära ned USA:s försvarsutgifter med 25 % på några års sikt. Bill Clinton förbereder nu ännu större besparingar genom bl.a. kraftiga neddragningar i USA:s militära närvaro i Europa. Ungefär en tredjedel av USA:s militära organisation avvecklas under första hälften av 90-talet.

Den konservativa tyska regeringen planerar nu ännu en kraftig bantning av det tyska försvaret ned till omkring 300 000 man. Bara för några få år sedan stod omkring 1,5 miljoner man från ett halvdussin länder ständigt stridsberedda på tysk mark.

Även andra NATO-länder har skurit kraftigt i sina försvarskostnader. Belgien och Holland håller på att halvera sina stridskrafter.

Det är naturligtvis kommunismens kollaps i Öst- och Centraleuropa som gjort detta möjligt. Resterna av den tidigare Sovjetarmén hämtas nu hem till Ryssland. Vi i Sverige tycker att tillbakadragandet från de baltiska staterna går alltför långsamt, även om vi förstår de enorma sociala problem som uppstår när hundratusentals man kommer hem till bostadsbrist och annat elände.

Också Ryssland gör mycket kraftiga neddragningar av sina militärutgifter.

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Försvarspolitik

Utifrån betraktat förefaller läget inom det ryska försvaret vara förvirrat. Stora mängder krigsmateriel skrotas och nya materielprojekt läggs ned.

Även våra nordiska grannar skär ned sina militära kostnader. I Danmark gjorde Schlüterregeringen en uppgörelse med oppositionen om rejäla besparingar. I Norge tänker man minska antalet armébrigader från 13 till 6, och Finlands borgerliga regering har bestämt sig för en 10-procentig neddragning av militärutgifterna.

Det är bara Sverige som ökar sina militärutgifter. Ökningen inleddes med 1987 års försvarsbeslut och kommer efter fjolårets försvarsbeslut att fortsätta år för år fram till 1997. Enligt den planering som gäller kommer ökningen av våra militärutgifter att bli ännu större efter 1997.

Anders Björck påstår att detta är nödvändigt, eftersom Sverige före 1987 låg på oförändrad nivå under 15 år medan andra stater ökade. Det är sant att de borgerliga riksdagsmajoriteterna 1977 och 1982 röstade fram femåriga försvarsbeslut på ungefär oförändrad nivå i fasta priser. Den moderata propagandan lägger naturligtvis hela skulden för denna s.k. nedrustning på Socialdemokraterna.

Det försvarsbeslut riksdagen fattade våren 1992 gick alltså klart emot trenden i resten av Europa och innebar en ökning av försvarsbudgeten med över 7 miljarder. Bakgrunden var, som alla vet, att Moderaterna inför valet hade lovat en ökning med 27 miljarder.

Krisuppgörelsen den 20 september 1992 skalade dock bort 2,8 miljarder av ökningen under innevarande femårsperiod. Försvarets långsiktiga bidrag till en minskning av det strukturella budgetunderskottet blir enligt uppgörelsen 1,2 miljarder per år, vilket innebär 6 miljarder för nästa försvarsbeslutsperiod.

Tyvärr har regeringen inte heller i denna del orkat med att hålla fast vid krisuppgörelsen. Besparingsförslagen i budgeten den 11 januari ger inte en bestående besparing på 1,2 miljarder per år. Det saknas grovt räknat 300 miljoner per år för att uppnå besparingsmålet. Vi socialdemokrater har i vår partimotion visat på hur dessa ytterligare besparingar kan göras.

Om den nuvarande säkerhetspolitiska utvecklingen i Europa fortsätter kommer det 1997 inte att vara möjligt – oberoende av vilka partier som då bildar regering – att kraftigt höja de svenska militärutgifterna. Planeringen bör enligt vår uppfattning därför inriktas på oförändrade försvarskostnader efter 1997.

Vi föreslår avskaffande av den teknikfaktor på 1,5 % som beslutades av den borgerliga majoriteten i fjol och som ger en automatisk ökning av militärutgifterna med över 8 miljarder under åren efter 1997.

Finansministern har här i riksdagen slagit fast att ingen skall få kompensera sig för de fördyringar som följer på kronans sänkta värde. Handikappade, pensionärer och andra får ingen kompensation. Det är då inte rimligt att försvaret kompenseras. Vi föreslår därför en nedjustering av försvarsprisindex motsvarande devalveringseffekten.

De pengar som satsats på försvaret skall gå till att bygga upp en så stark krigsorganisation som möjligt. En billigare fredsorganisation betyder mer pengar till krigsorganisationen. Genom att utbilda två armébrigader på ett regemente skulle man kunna göra stora besparingar inom armén. Det hand-

lar om ca 300 miljoner kronor per år enligt en kalkyl som försvarsministern nyligen redovisade.

Vi socialdemokrater har föreslagit en sådan tvåbrigadslösning och att huvuddelen av arméns brigadutbildning koncentreras till åtta garnisoner.

Om flygvapnet förlägger sin framtida verksamhet till endast fem storflottiljer kan betydande belopp föras över till den allt dyrare krigsorganisationen.

Det här är några huvuddrag i de försvarspolitiska förslag vi lagt fram från socialdemokratisk sida inför vårriksdagen. Vårt ärliga uppsåt är att få så mycket försvar som möjligt för de skattemedel riksdagen anslår. Vår bedömning av hur mycket pengar vi i framtiden kan satsa på försvaret är mer realistisk än den som görs av Anders Björck och regeringen.

Anf. 52 ROBERT JOUSMA (nyd):

Fru talman! Konungariket Sverige befinner sig för närvarande i kris. Krisen är framsprungen ur ett sjukt ekonomiskt system och ett delvis sjukt politiskt system. Systemen har lett till att vi nu lånar till de löpande utgifterna. Det innebär i princip samma sak som att en villaägare lånar till ränta och amortering. Ett sådant beteende – ursäktat språket, fru talman – leder osvikligt till att det går åt helvete.

Nu krävs det sparande och nytänkande även i Firma svenskt försvar, om vi skall lyckas behålla det försvar Sverige behöver i den oförutsägbara framtiden. Vi har redan hört Sture Ericson säga att det inte finns någon balans mellan mål och medel. Jag håller med honom. För vilken av dessa storheter skall vi sänka ribban? Det är en bra fråga, som leder till slutsatsen att vi måste sänka ribban för båda.

Det finns inget omedelbart hot mot Sverige de närmaste åren. Låt oss därför justera försvarets numerär till förmån för det materiella behovet. Det skall ske snabbt.

Det viktiga är att behålla flexibiliteten i systemet. Med flexibilitet menar jag att vi, om det skulle behövas, snabbt skall kunna återgå till tidigare numerär. Nyckeln till detta är den svenska försvarsindustrin, vilken måste behållas intakt och vital. Det handlar sålunda om att inte, som hittills gjorts, bedriva överutbildning av värnpliktiga som inte blir krigsplacerade.

Det intressanta i resonemanget, om någon är så pass vaken att ha noterat det, är det litet motsägelsefulla i mitt budskap. Ett krympande svenskt försvar räcker inte som kund åt en intakt svensk försvarsindustri.

Som russin i kakan måste det naturligtvis till en exportfrämjande försvarsmaterielexportlagstiftning. De skamkänslor som drabbar en del så snart man nämner försvarsindustrin måste arbetas bort. Jag anser att försvarsindustrin är den viktigaste komponenten i totalförsvaret. De människor som arbetar där skall gå med huvudet högt i visshet om att de förutom goda exportförtjänster också tillför samhället ovärderlig high-tech i form av spin-off-effekter som gagnar landet i dess helhet.

Vad skall vi då göra? Jo, vi måste ha en ny försvarsmaterielexportlagstiftning, som bygger på anmälningsplikt i stället för tillståndsgivning. Det räcker med tre grundregler som skall respekteras av industrin i stället för den

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Försvarspolitik

snårskog av regler och tolkningar som finns i dag. Staten skall äga rätt att stoppa en affär endast om den bryter mot följande tre regler:

1. Export får ej ske till krigförande land.
2. Export får ej ske om det finns fog för att det leder till att Sveriges säkerhet eller svenska intressen hotas.

3. Export får ej ske till land som grovt kränker de mänskliga rättigheterna. Vidare skall regeln som hindrar industrin att utveckla andra vapen än de som det svenska försvaret behöver tas bort. Det finns en stor ekonomisk potential att utnyttja i att uppdragsutveckla och skräddarsy vapensystem för andra länders behov.

Med dessa enkla regler öppnas hela den demokratiska världen som kundkrets för den svenska försvarsmaterielindustrin. Inte behöver vi t.ex. den nuvarande byråkratiska tillståndskarusellen för att sälja till EG-länderna – länder som förutom att de är demokratiska även är medlemmar i världens största fredsrörelse, EG.

Att situationen även förutom detta är sjuk bevisas av förhållandena beträffande Celsius, där staten fortfarande är störste ägare, trots att företaget snart skall börsnoteras. Detta företag lever till stor del av vapenexport, men staten motarbetar företagets strävan till en god ekonomi genom att stoppa affärer, under livligt återopande av en luddig försvarsmaterielexportlagstiftning.

Detta tror jag är en av många anledningar till att Sverige för närvarande kan kallas för Europas största Ebberöds Bank.

Anf. 53 ARNE ANDERSSON (m):

Fru talman! Riksdagen fattade den 3 juni i fjol ett långsiktigt försvarsbeslut. Beslutet tillkom i någon mån med oddsen emot sig, av det enkla skälet att det var ont om tid från regeringsskiftet fram till dess att en proposition om ett sådant omfattande förslag skulle läggas fram. Regeringen gick i mål med detta, och jag tycker att det var utomordentligt väl att så skedde.

Beslutet togs i en omtumlande säkerhetspolitisk miljö. Den nya politiska situationen i Central- och Östeuropa och i det forna Sovjetunionen, där storkrigsrisk hade förbytts i genuin osäkerhet med risk för mera begränsade kriser och konflikter, utgjorde underlag för förra årets försvarsbeslut, och den gäller alltså.

Beslutet angav en ny försvarsprofil, som innebar personell och materiell upprustning, finansierad med ett visst medelstillskott och nedskärningar i såväl krigs- som fredsorganisationen. Jag anser att det var ett bra försvarsbeslut. Framför allt var det det bästa som då kunde åstadkommas.

Jag uttryckte vid det tillfället tillfredsställelse över att försvarsbeslutet kom till stånd och att det, som jag då sade, nu skulle ges tillfälle till arbetsro inom organisationen.

Jag måste dess värre konstatera att jag gjorde en felbedömning. Arbetsron i organisationen varade inte mer än över sommaren. Höstens krispaket-hantering kunde, kanske naturligt nog, inte gå försvaret alldeles förbi. Arbetsron inom organisationen, som har så långsiktiga syften, gick dess värre förlorad.

Vissa besparingsåtgärder preciserades i uppgörelsen mellan regeringen

och Socialdemokraterna, och beslut i den delen har redan fattats. Beträffande resten av försvarsområdets besparingsandel överlämnades det till regeringen att återkomma till riksdagen med förslag i budgetpropositionen. Tiden var också denna gång knapp, och de förslag som lämnades kunde inte beredas på sedvanligt sätt, vilket kritiserades i den socialdemokratiska partimotionen.

Härav följer, vilket jag tycker är bra, visst kompletterande beredningsarbete. Det som utförts efter det att propositionen lagts fram har varit fördelaktigt kompletterande. Jag tänker främst på Lv-funktionen.

De organisationsförändringar som i besparande syfte föreslås är för arméns vidkommande att man föreslår samlokalisering och produktionssamarbete i Östersund mellan A 4 och I 5, en inte alltför kontroversiell åtgärd.

Långt mera värdeladdad är den nyss nämnda avvecklingen av Lv 4:s etablissemang i Ystad, med en förbandsproduktion fördelad på och överförd till andra förband.

Inom marinen föreslås att verksamheten vid Karlskrona örlogsskolor och KA 2 samordnas, främst avseende ledning och administration. Vidare föreslås att Muskövarvet skiljs från Ostkustens marinkommando.

Vad avser flygvapnet tycker vi att det som Sture Ericson nyss sade om den socialdemokratiska motionen har tämligen liten relevans just nu. Vi är alla överens om att en översyn skall komma senare under beslutsperioden, antagligen sedan koncessionsprövning avseende vidgad verksamhet vid de nu kvarvarande flottiljerna har skett.

Det är inte önskade förändringar som försvarsutskottet nu tar ställning till. Vi har likväl förståelse för att vi inte kunde hållas utanför en för landet svår ekonomisk kris, utan vi får ta på oss vår beskärda del.

Det är i hög grad mot denna bakgrund som den extra granskningen av lokaliseringen av Lv 4 skall ses. Utskottet har begärt hos chefen för armén att lokalisering av de samlokaliserade förbanden Lv 6 och Lv 4 skall, utöver vad som föreslås i propositionen, prövas avseende såväl Ystad som Göteborg. Det är den av de tre orterna Ystad, Halmstad eller Göteborg som kan erbjuda de bästa ekonomiska förutsättningarna som skall väljas. Jag förutsätter att övningsförutsättningar finns på dessa tre platser. Den ort som ur samlokaliseringssynpunkt erbjuder de lägsta investeringskostnaderna skall alltså väljas. Jag tror att det råder relativt stor enighet om detta i utskottet.

Jag vill göra några kommentarer till den socialdemokratiska partimotionen.

Jag gör måhända Sture Ericson ledsen, men det sammanfattande omdömet vid en genomläsning blir lätt att motionen i långa stycken kritiserar blint, utan logik och verklighetssinne. Jag tillåter mig att peka på några sådana punkter.

Jag är oförstående inför det som Sture Ericson en stund uppehöll sig vid, nämligen att det i motionen konstateras att regeringen inte fullföljer krisuppgörelsen från i september. Vad är det som vi nu håller på med, Sture Ericson, om inte just detta?

Om möjligt än mer märkligt är att försvarsministern enligt motionen saknar samarbetsvilja. Det är helt omöjligt att förstå. Vi har i beredningen inte haft i uppdrag att ta itu med detta, och därför saknades pridfaktorn.

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Försvarspolitik

Moderaterna kritiseras för att vi har devalverat vår försvarspolitiska ambition. Så har skett under ett samregerande, men jag tycker att det är till den milda grad ologiskt av er att kritisera detta samtidigt som ni vill ha ännu lägre försvarsanslag, bl.a. relaterat till teknikfaktorn.

Min taletid är nu ute, men jag skall be att få återkomma med några ytterligare synpunkter beträffande Sture Ericsons och Robert Jousmas anföranden.

Anf. 54 STURE ERICSON (s) replik:

Fru talman! Det bästa försvar som Arne Andersson kunde prestera för den försvarspolitik som har förts av den nuvarande regeringen är att man har haft så ont om tid. Man har inte fått arbetsro, och man har tvingats lägga fram propositioner innan de har beretts, och beredningen har fått ske efter det att förslag har lagts fram. Vad skall man säga om detta resonemang?

Jag kan instämma i att det är en riktig verklighetsbeskrivning som Arne Andersson ger. När han kommer in på luftvärnet säger han att man skall ta det bästa som vi nu kommer fram till. Jag hoppas verkligen att vi är överens, Arne Andersson, om att det är de förslag som på lång sikt ger de största besparingarna som vi skall satsa på. Det är det som det handlar om. Vi agerar mycket långsiktigt när vi diskuterar försvarsfrågor.

Arne Andersson gjorde vidare en recension av den socialdemokratiska motionen. Det är lätt att konstatera i det material som också Arne Andersson har tillgång till att det saknas ungefär 300 miljoner kronor för att uppfylla besparingsbetinget. Vi har i vår motion pekat på hur man genom att ändra ledningsorganisationen centralt – det gäller Milon, flygkommandon och sådant – kan få ihop ungefär halva det beloppet.

Den andra hälften måste man nog, för att uppfylla det som vi har kommit överens om i krisuppgörelsen, åstadkomma genom att ta ett första steg i riktning mot tvåbrigadregementen. Det är vårt alternativ, och det håller minnsann ihop rent logiskt, även när man räknar på vad det kommer att kosta.

Anf. 55 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Det var väl litet ordkargt när Sture Ericson skulle kritisera mig för att jag hade talat om tidsnöd i olika sammanhang. Det var ett ganska illa valt exempel. Under den socialdemokratiska regeringstiden förekom det enbart beredning. Carl Johan Åberg beredde och beredde, och det slutade utan något förslag till regeringen.

Vi har i alla fall lagt fram förslag. Jag har medgett att det t.o.m. har varit så tidknäppt att det varit fördelaktigt att i efterhand göra vissa kompletterande beredningar för att beslutsunderlaget i utskottet skulle vara så gott som över huvud taget är möjligt. Det är vi överens om, Sture Ericson. Det var dock ganska anmärkningsvärt att just beredningen skulle vara en angreppspunkt.

Vidare vidhåller jag att talet om de resterande pengarna är totalt felaktigt. Sture Ericson! Ni har alltid haft den meningen att anslaget är för högt.

Till slut en synpunkt avseende huvudanförandet.

Vi har varit i otakt med omvärlden avseende försvarsanslag i 20 år. Oavsett om det varit socialdemokratiska eller borgerliga regeringar har vi befunnit oss i en utför lutande backe, medan omvärlden under samma tidsperiod

har ökat sina försvarsanslag med upp till 50 %. Det är från den utgångspunkten som vår omvärld nu reducerar försvarsanslagen med 10 %, 20 % osv.

I ett längre perspektiv är det vi som har varit i otakt, och vi nödgas av det skälet att – t.o.m. när omvärlden sänker sina anslag – vara i otakt också litet till, för att inte komma i en för försvaret alldeles ohållbar situation.

Anf. 56 STURE ERICSON (s) replik:

Fru talman! Vi är väl inte här för att diskutera historia. Jag kan i och för sig hålla med Arne Andersson om att man har gått från en ytterlighet till en annan. Förut beredde vi för mycket, men nu bereder man inte alls. Frågan är på vilken väg de klokaste besluten kommer fram.

Arne Andersson refererade till Carl Johan Åberg. Dennes försvarsutredning havererades av Moderaterna, eftersom man inte var villig att ställa sig bakom ett försvarsbeslut före valet. Så var det med det.

När det sedan gäller att vara i otakt med omvärlden är det riktigt att, som jag sade, två försvarsbeslut som togs av borgerliga riksdagsmajoriteter innebär oförändrad nivå, medan det skedde höjningar i vår omvärld. Man skall ha klart för sig att vi i utgångsläget i början på 70-talet låg mycket högt. Vi kunde då leva ganska väl på de investeringar som vi hade gjort under tidigare årtionden.

När vi nu ser i facit kan vi också säga att det var bra att vi använde våra resurser till andra ändamål. Det gick ju bra.

Att i dagsläget, när vi har en sådan våldsam neddragning av militära resurser runt omkring oss och när även statsministern säger att han inte ser något hot, rusa vidare – som Moderaterna föreslagit och lyckats få med sig de små övriga regeringspartierna på – är inte förnuftigt. Jag vidhåller att man, oberoende av vilken regering som vi har nästa gång som vi skall se över detta, då inte kommer att kunna genomdriva några stora höjningar. Här är planeringen mycket orealistisk i dag, och det är det som vi har pekat på i vår motion.

Anf. 57 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag vill avsluta med att konstatera att vi moderater är glada över att få ta ansvar. Men nog klingar det litet falskt att vi skulle ha ett sådant inflytande över utredningen – om det var två moderater av nio eller elva ledamöter i den Carl-Johan-Åbergskaberedningen. Det var väl ändå att ta i, Sture Ericson.

Nu har vi ansvaret, och nu bereder vi för litet och beslutar mera. Men vi gör något. Ni genomförde bara beredningar och kom aldrig fram till något. Vi hade ambitionen att förkorta försvarsbeslutsperioden därför att något hade gått snett. Det skulle vara harmoni och samstämmighet mellan mål och medel. Det blev inte så eftersom ni bara genomförde beredningar. Vi beslutar.

Anf. 58 SVEN LUNDBERG (s):

Fru talman! Låt mig börja med ett konstaterande av en självklarhet, nämligen att riksdagens beslut skall respekteras och åtlydas.

Fru talman! En fråga som är av stor vikt för försvaret, inte minst för de

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Försvarspolitik

civilanställda inom försvaret, är inrättandet av de mobiliserings- och förplägnadsförband i armén som nu har påbörjats.

Bakgrunden till att dessa förband nu inrättas grundas på ett förslag från arméchefen – på uppdrag av regeringen.

Arméchefens förslag innebär att värnpliktiga övertar arbetsuppgifterna för 800–900 civilanställda, som i dagens arbetsmarknadssituation inte har annat alternativ än arbetslöshet.

När utskottet behandlade frågan ansåg utskottet att det är viktigt att stödproduktionen effektiviseras. Men utskottet framhöll samtidigt att det inte får leda till att värnpliktiga överutbildas för dessa ändamål. Utskottet uttalade också att den enda godtagbara grunden för utbildningen är att den skall utgå från behovet i krigsorganisationen eller från krav från försvarsmaktens beredskap i fred.

Utskottet ansåg vidare att volymen och de närmare förutsättningarna för värnpliktigas utnyttjande i krigsorganisationen, samt utbildningens innehåll, skulle beslutas först sedan pliktutredningen lämnat sitt förslag. Utskottet uttalade även att regeringen utan tidsspillan skulle återkomma till riksdagen med förslag i frågan sedan pliktutredningen avlämnat sina synpunkter. Detta blev också riksdagens beslut.

Regeringen beslutade dock den 10 december 1992 – utan att återkomma till riksdagen – att uppdra till chefen för armén att genomföra utbildningen av värnpliktiga i mobiliserings- och förplägnadstjänst.

Fru talman! Regeringen har därmed inte hörsammat riksdagens beslut.

Pliktutredningens delbetänkande innehåller en omfattande kritik mot arméchefens förslag, och utredningen lägger också fram ett flertal alternativa förslag till åtgärder. Utredningen framhåller vidare att de ekonomiska kalkyler som har upprättats överdriver de besparingar som de militära myndigheterna kommer att göra genom att ersätta civil personal med värnpliktiga. Man har – enligt utredningen – underskattat kostnaderna för utbildning av de värnpliktiga.

Utredningen ifrågasätter dessutom om det över huvud taget blir någon besparing – framför allt gäller det vid en samhällsekonomisk jämförelse mellan alternativen.

Enligt vår bedömning anser vi det inte styrkt att armén – genom direktrekrytering – har behov av att upprätta särskilda förband för mobiliserings- och förplägnadstjänst.

Fru talman! Mot den bakgrunden anser vi att den påbörjade produktionen av dessa förband med det snaraste bör upphöra och att alla civilanställda som blivit uppsagda bör få sina uppsägningar återkallade. Det kan också ifrågasättas om inrättandet av dessa förband strider mot värnpliktslagen. Enligt värnpliktslagen skall enbart de värnpliktiga som behövs för försvarsmaktens krigsorganisation och fredstida beredskap tas ut till utbildning.

Vi anser det rimligare att de militära myndigheterna utnyttjar dels de värnpliktiga som kan föras över från bl.a fältförbanden och från merbehovs-utbildningen inom marinen, dels civilanställda som går att krigsplacera och dels personal från frivilligorganisationerna.

Fru talman! Om behov föreligger att utbilda värnpliktiga inom mobiliserings- och förplägnadstjänst anser vi att detta först bör provas i en särskild

försöksverksamhet – som senare utvärderas. För att få ytterligare underlag beträffande förutsättningarna för de värnpliktigas utbildning i stödproduktionen, bör erfarenheterna av den av riksdagen tidigare godkända försöksverksamheten av verkstads- och förrådsvärnpliktiga snarast redovisas.

Fru talman! Frågan om inrättandet av mobiliserings- och förplägnadsvärnpliktiga borde få en bättre genomlysning innan förändringarna verkställs. Den här frågan har på ett otillständigt sätt handlagts av regeringen, och regeringen har dessutom uppvisat en häpnadsväckande nonchalans mot fattade beslut i riksdagen.

Anf. 59 LARS SUNDIN (fp):

Fru talman! Folkpartiet liberalernas syn på det svenska försvaret hänger samman med liberalismen. Tror man på friheten, måste man vara beredd att försvara den. Så enkelt är det.

Vill vi värna vår rätt att bestämma själva, måste vi ha ett försvar som är så effektivt att det avskräcker andra länder från att angripa oss eller tvingar oss att göra något vi egentligen inte vill.

I juni förra året fattade riksdagen ett försvarsbeslut. Det byggde på principer som vi i Folkpartiet länge drivit. Det gällde t.ex. att kvalitet skall gå före kvantitet och att pengarna alltid måste användas rationellt. Det innebär i klartext att vi tidigare haft för många brigader som varit för dåligt rustade och som vi nu har övergivit. Innebörden av beslutet är att vi har övergivit kvantitetstänkandet. Fram till 1987 års försvarsbeslut hade vi 29 brigader. De var otillräckligt utrustade. Nu får vi 16 starkare och modernare brigader. Det är en viktig och nödvändig bantning som nu äger rum.

1992 års försvarsbeslut innebar en ökning av försvarsanslagen. Ökningen blev sedan något mindre på grund av krisuppgörelsen om den ekonomiska politiken i höstas mellan regeringen och Socialdemokraterna. Det är för oss självklart att försvaret inte kunde få slippa undan när det måste sparas för att minska budgetunderskottet.

Fru talman! Osäkerheten om vad som kommer att hända i Ryssland är stor och har tilltagit. Därmed kvarstår hoten mot våra baltiska grannars återvunna självständighet. Ytterst är naturligtvis självständiga, stabila, demokratiska baltiska stater av svenskt säkerhetspolitiskt intresse. Ett av dessa hot består i att den ryska militären dras tillbaka i alltför långsam takt. Det är en takt som starkt kontrasterar mot den i vilken Estland, Lettland och Litauen en gång i tiden ockuperades. Det är bra att Sverige har agerat för att avtal skall träffas som garanterar de ryska truppers tillbakadragande. Det är bra att vi stödjer uppbyggnaden i de baltiska länderna av tull, polis och gränsbevakning. Det är också ett svenskt egenintresse att man i Baltikum lyckas med att skapa sig en egen stabil samhällsstruktur.

Jag tycker därför att det var positivt när försvarsministern i tisdags i en frågedebatt lovade, att vid det nordiska försvarsministermötet i Karlskrona i början av maj ta upp frågan om olika former av stöd till de baltiska staterna. En positiv nordisk handlingslinje gentemot de baltiska staterna har stöd från oss i Folkpartiet liberalerna. Det skulle vara ett skyddsnät för våra grannar på andra sidan Östersjön och en fördel för oss om de kunde inlemmas i ett nordiskt och europeiskt samarbete.

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Försvarspolitik

Anf. 60 ÅKE CARNERÖ (kds):

Fru talman! Dagens militärstrategiska balans kan se ljus ut. Men det beror mycket på att vi är vana vid att resonera i termer av maktbalans. I dag kan vi konstatera att den tidigare terrorbalansen har dolt andra grundläggande strukturer i säkerhetspolitiken och vår politiska närhet. Etniska konflikter, dvs. potentiella konflikter mellan folk som tidigare har tryckts ned med våld "tinar nu upp" i det tidigare Östeuropa. Det finns gigantiska skillnader i omvärldens levnadsstandard.

Planeringen av det svenska försvaret styrs därför av två konstanter. För det första kan man inte helt utesluta risker för en kris- eller krigssituation i vår närhet och inte heller mindre konflikter som direkt eller indirekt påverkar vårt land. För det andra är det viktigt att hänga med i den militära utvecklingen.

På grund av det jag nu sagt, och för att bevara trovärdigheten bakom vår alliansfrihet, är det viktigt att hålla fast vid de mål för totalförsvaret som finns i Försvarsbeslut 92. Totalförsvaret skall sålunda ha en betryggande förmåga att motstå ett s.k. strategiskt överfall, dvs. ett angrepp som med kvantitativt begränsade styrkor av hög kvalitet och med endast kort militär förvarning riktas mot vitala funktioner inom Sveriges nationella ledningssystem och inom totalförsvaret.

Givetvis måste säkerhetspolitik och utrikespolitik präglas av klarhet och långsiktighet. Trovärdigheten får inte gå förlorad. Men eftersom omvärlden ändras måste den gällande säkerhetspolitiken och utrikespolitiken ständigt nagelfaras för att ges möjligheter att möta nya utmaningar.

Internationellt finns många osäkerhetsmoment. Med tanke på den stora nöd och vanmakt som karakteriserar folken i Balkan, borde vi därför omgående föra en fördjupad diskussion om behovet av att öka vår solidaritet med omvärlden. Det vore i den meningen angeläget att lägga ökad vikt vid totalförsvarets förmåga att medverka i humanitära och fredsbevarande insatser under ESK:s eller FN:s ledning. Detta bör ju ske på frivillig väg.

Det finns, och kommer att finnas, utmaningar att möta. Jag menar att för framtiden borde man undersöka om det inte finns utökade alternativa användningsområden för totalförsvaret.

Samtidigt som totalförsvaret utbildar för traditionella uppgifter, skulle jag mycket väl kunna tänka mig att man får andrahandsuppgifter under fredstid. Katastrof- och sjukvårdsinsatser är två områden jag tänker på. Det är rimligt att Sveriges befolkning skall kunna ställa även sådana krav på de 35 miljarder kronor som betalas ut.

Fru talman! Även om inriktningen går mot ett mera vasst och tekniskt avancerat försvar, kommer alltid dess grundstomme att utgöras av människor, dvs. befäl och manskap. Utan de kompetenta och lojala människor som tjänstgör i vårt försvar, skulle Sveriges säkerhet inte vara mycket värd. Det torde de flesta vara överens om.

Men pågående effektiviseringar samt nedläggningar och omflyttningar av regementen innebär mänskliga påfrestningar. Den mänskliga aspekten kommer bort i hanteringen. Omstruktureringar medför att många familjer får bryta upp, att makar till försvarsanställda får svårigheter att hitta nya arbeten samt att släktingar, vänner och annan trygghet måste lämnas. Mycket

tyder på att försvaret har nått en smärtgräns för vad det för närvarande tål i det avseendet. Snart måste en mer normal arbetssituation inträda så att försvaret i lugn och ro kan genomföra de omfattande strukturförändringar som riksdagen beslutade om förra året.

Fru talman! Det jag nyligen har sagt präglas av min och kds omsorg för de mänskliga värdena i samhället. Det är därför logiskt för mig att gå över till ett annat ämne i samma anda. Jag tänker på den civila delen av totalförsvaret.

Det civila försvarets tre huvuduppgifter, nämligen att värna civilbefolkningen mot verkningar av krigshandlingar och under kriser och i krig trygga en livsnödvändig försörjning, att stödja försvarsmakten under kriser och i krig samt att för fullföljandet av dessa uppgifter upprätthålla de viktigaste samhällfunktionerna, bestäms i hög grad av det fredstida samhällets tillgångar, robusthet och omställningsförmåga. Detta skall en parlamentarisk kommitté behandla. Utgångspunkten skall vara den säkerhetspolitiskt grundade inriktningen i Försvarsbeslut 92.

Kds har länge pekat på hur viktigt det är att kunna bemöta det moderna samhällets stora sårbarhet. Det är inte nog med att infrastruktur, vatten och elförsörjning lätt kan slås ut med stora konsekvenser för den civila befolkningen. Vi har dessutom en åldrande befolkning som behöver extra uppmärksamhet i både krig och fred.

Fru talman! Totalförsvaret bör nu ges tid att ställa om sig i enlighet med Försvarsbeslut 92. Detta arbete kommer att kunna följas kontinuerligt i den tillsatta försvarsberedningen. Samtidigt skall Sverige fortsätta att arbeta för en säkerhetspolitisk lösning i vår världsdel.

Anf. 61 STURE ERICSON (s) replik:

Fru talman! Jag förstod Åke Carnerös resonemang om lugn och ro så, att han motsätter sig de förslag vi har lagt fram om tvåbrigadsutbildning. Tanken där är att spara 300 miljoner om året av skattebetalarnas medel. Den siffran kommer från försvarsministern.

Genom att säga nej till det här förslaget tar man ställning för att 300 miljoner kronor läggs ut på en orationell fredsorganisation. Det enda argument som Åke Carnerö kunde mobilisera för detta var att man behöver lugn och ro.

Han ansåg också att vi hade nått en smärtgräns. Sven Lundberg talade här om 800–900 civilanställda som nu avskedas. De allra flesta av dem går rätt ut i arbetslöshet. Detta är en omställning som inte leder till några besparingar. Det kan t.o.m. bli dyrare för statskassan. Men Åke Carnerö hade inte ett ord att säga om detta. Där tycker jag att vi har överskridit smärtgränsen för länge sedan.

Anf. 62 ÅKE CARNERÖ (kds) replik:

Fru talman! Kds står bakom Försvarsbeslut 92 samt det som fördes fram i krispaketet. Detta skall naturligtvis genomföras. Jag förmodar att det är dessa 300 miljoner som Sture Ericson menar. Nu sitter inte jag i försvarsberedningen och har inte kunnat följa det arbetet under den senaste tiden, men jag förutsätter naturligtvis att man skall komma till en uppgörelse när det

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Försvarspolitik

gäller den här siffran. Försvaret skall självfallet vara med och ta sin del i det arbete som blev konsekvensen av krispaketen.

När det gäller tvåbrigadssystemet anser vi att det är fel att nu, under den här perioden, lägga fram ett sådant förslag. Det är bättre att vi nu fullföljer det försvarsbeslut som gäller. Sedan får vi se vad vi kan komma fram till 1997. Då är kanske den säkerhetspolitiska situationen i Europa sådan att vi kan fortsätta att strukturera om vårt försvar.

Anf. 63 STURE ERICSON (s) replik:

Fru talman! Det är ju sant, som Åke Carnerö säger, att kds står bakom den försvarspolitik som förs. Det gör ju också Centerpartiet och Folkpartiet. Jag har förstått att den borgerliga regeringen har gjort något slags arbetsfördelning. Om ett parti får ett revir, som nu Anders Björck och Moderaterna har fått försvaret, har de andra partierna egentligen ingen politik på det området, utan man låter Moderaterna sköta det, med det resultat det har gett.

När det gäller tvåbrigadsutbildningen har vi beställt ett förslag från regeringen så att vi kan fatta beslut 1994. Det innebär att vi fr.o.m. 1996 skulle kunna inleda tvåbrigadsutbildning på ett par tre orter. När det här systemet blir helt genomfört ger det en besparing på 300 miljoner kronor om året enligt Anders Björcks kalkyler.

Vi tycker att dessa 300 miljoner kronor gott och väl behövs för att få kvalitet på de 16 brigader som Lars Sundin tidigare talade om. Vi vet alla här att i dag räcker inte pengarna till för en tillräcklig kvalitet på dessa 16 brigader. Vi behöver spara mer på fredsorganisationen för att få råd med materiel och annat som behövs för att höja kvaliteten.

Anf. 64 ÅKE CARNERÖ (kds) replik:

Fru talman! Jag tar inte ställning helt emot tvåbrigadssystemet. Det kan inte uteslutas i framtiden. Jag menar att detta fortsätter att skapa oro under nuvarande försvarsbeslut. Därför har jag inget emot att detta behandlas sedan, i den försvarsberedning som skall ta ställning till ett nytt försvarsbeslut. Det är ju planerat till 1996 eller 1997.

Jag förde ju fram de mänskliga aspekterna. Jag tycker att det är helt rätt att det nu skapas lugn och ro. Sedan kan det finnas andra områden där man kan göra besparing. Men i nuvarande situation tycker jag inte att man skall göra på det här sättet.

Anf. 65 KARIN WEGESTÅL (s):

Fru talman! Sveriges försvar står inför en viktig omstrukturering. Riksdagen har fattat ett beslut som innebär att bara så många värnpliktiga skall utbildas som behövs i krigsorganisationen. Utbildningskapaciteten är för stor, och detta gör att en del anläggningar där värnpliktsutbildning bedrivits kommer att kunna läggas ner.

Situationen i vår närmaste omvärld har förändrats drastiskt sedan Berlinmuren föll 1989. Risken för att Sverige skall dras in i en stormaktskonflikt är mycket liten. Detta betyder inte att Sverige kan klara sig utan beredskap mot väpnat våld.

Sverige vill medverka i arbetet med att bygga en ny europeisk säkerhets-

ordning på grundval av FN-stadgan och ESK:s principer och beslut. Vår militära alliansfrihet ligger fast. Detta ställer krav på trovärdighet när det gäller det svenska försvarets kvalitet.

Skåne ligger närmast det nya Europa. I Skåne bor en miljon människor. Där finns infrastruktur som är viktig för hela landet och omfattande jordbruksproduktion och livsmedelsindustri som förser stora delar av landet med viktiga förnödenheter. Där finns viktiga hamnar med snabba förbindelser med kontinenten. Skulle Skåne slås ut av kris eller krig skulle landet sluta fungera.

I Skåne finnas ett välutrustat, insatsberett luftvärn som är en viktig del av det högprioriterade luftförsvaret. Därför kom det som en överraskning när Överbefälhavaren i december 1992 föreslog att Lv 4 i Ystad skall avvecklas. Detta förslag ligger till grund för regeringens proposition som föreslår att Lv 4 bör avvecklas och dess verksamhet överföras till Halmstad, dit Lv 6 i Göteborg enligt tidigare fattat beslut skall flyttas, och till Norrtälje.

Detta stämmer inte med ÖB:s mycket höga krav på krigsduglighet med mycket korta mobiliseringstider hos en mycket stor andel av luftvärnets krigsförband. Genom omflyttning och uppsplittring kommer hela luftvärnsfunktionen i Södra Militärområdet att bli försvagad under en mycket lång tid.

Det är mycket förvånande att man vid samlokalisering av två luftvärnsförband föreslår att båda skall flyttas och detta till ett ställe där man inte tidigare haft luftvärnsutbildning.

Chefen för armén tillsatte den 11 januari 1993 en utredning med uppgift att lämna förslag på hur Lv 4:s verksamhet skall spridas. Vid försvarsutskottets sammanträde den 9 februari rådde det full politisk enighet om att det ur besparingssynpunkt är motiverat att föra ihop Lv 6:s och Lv 4:s produktionsresurser, men utskottet har ambitionen att kunna göra en självständig bedömning av lokaliseringen inför beslutet.

Därför beslöt utskottet att uppdra åt Chefen för armén att fördjupa studierna av den aktuella luftvärnsfrågan. Härvid skall de lokaliseringalternativ som behandlas i de avgivna motionerna, dvs. Göteborg, Halmstad och Ystad, prövas. I den framlagda utredningen har Ystads förutsättningar redovisats mycket knapphändigt beroende på att förutsättningen varit att Lv 4 skall avvecklas.

Utredningen slår fast att målflygning är en förutsättning för utbildning av luftvärnsförband och att begränsningar i målflygets möjligheter är avgörande för lokalisering av luftvärnsutbildning.

Utredningen redovisar bara två platser, där man med säkerhet kan säga att dessa förutsättningar finns, och det är vid Lv 4 i Ystad och Vaddö skjutfält vid Lv 3 i Norrtälje.

I Boden föreligger begränsningar. I Linköping är det omöjligt. Vid Kvarn är målflygningsmöjligheterna begränsade. I Skövde har provning av målflygning inte genomförts. Vid Lv 6 i Göteborg har utökningsmöjligheterna inte prövats, och vid Halmstads garnison är miljökonsekvenserna av en eventuellt ökad målflygsverksamhet inte klarlagda. Ändå förordas Halmstad som huvudlokaliseringssort för både Lv 6 och Lv 4.

Södra och sydöstra Sverige har ett luftoperativt utsatt läge. Förhållandet

Prot. 1992/93:61
12 februari 1993

*Allmänpolitisk
debatt*

Försvarspolitik

understryks av den öppna terrängen. Skåne och delar av Blekinge är därför landets mest luftvärnstäta område. Av beredskapsskäl krävs mycket korta mobiliseringstider och ställs mycket höga krav på omedelbar krigsduglighet vid Lv 4:s förband. Flertalet luftvärnsförband har sina mobiliseringsplatser i Skåne och västra delen av Blekinge.

Fru talman! Vi socialdemokrater föreslår i vår partimotion en framtida "Garnison Skåne". En sådan garnison utan luftvärnsfunktion skulle vara en stympad garnison. Mycket talar för att luftvärnsutbildning skall bedrivas i Ystad, och jag hoppas att den utredning som utskottet beställt skall ge en allsidig bild av hur man kan skapa de bästa förutsättningarna för luftvärnet i framtiden.

Anf. 66 ARNE ANDERSSON (m) replik:

Fru talman! Jag begärde replik närmast för att något kraftigare än Karin Wegestål gjorde markera vad utskottet beslutade i tisdags denna vecka, nämligen att vi på samma grund som beredning har skett av möjligheten att lokalisera till Halmstad också skall ta reda på förutsättningarna att göra samlokaliseringen i Ystad eller Göteborg.

Utskottet har ingen förutfattad mening om var lokaliseringen skall ske, utan vi gör denna beredning på objektiv grund. Vi gör det, som tidigare har pekats på här, därför att det tidigare inte har skett någon omfattande beredning rörande Ystad och Göteborg.

På det sättet kompletterar vi beslutsunderlaget, så att de orter som inte blir föremål för lokalisering skall veta att det ligger en gedigen granskning bakom det beslut som vi kommer att fatta om en eller två månader. Det tycker jag är tillfredsställande, och jag ville med detta som sagt bara komplettera Karin Wegeståls redogörelse.

Övriga frågor

Anf. 67 LENNART FRIDÉN (m):

Fru talman! I det europeiska samarbetet betonas alltmer betydelsen av kulturen och en sådan allmän politik som underlättar och ger den rätta skaparmiljön för kulturen. Det gäller EG, dit vi syftar att komma som medlemmar, och det gäller i än högre grad Europarådet, där vi sedan länge redan är med.

1990-talet har av FN utsetts till kulturens årtionde – ett beslut som vi har biträtt. Vid Nordiska rådets senaste stora möte kom man överens om att förnya samarbetet och då främst stärka kulturens roll.

Det är på kulturen i vidaste mening som hela vårt samhälle vilar. Det är kulturen som skiljer oss från djuren. Liksom vi kan de både älska, äta och sova. Men det är bara vi som kan ägna oss åt odling, kultur. Det är kulturen som ger djup och mening åt det mänskliga livet. Ja, det är kulturen som gör skillnaden mellan att bara överleva och att leva.

Men kulturen, dess roll och möjligheter, är inget som är en gång för alla givet. Den måste ständigt förnyas och utvecklas, och därmed måste den alltid debatteras och diskuterats. Utan en kulturell bas ter sig också allt annat

som diskuteras mycket mera svårgripbart, och framför allt blir de olika frågorna behandlade utan det samband som de måste ha för att vi skall få det rätta resultatet.

Därför, fru talman, är det förskräckande att notera att det i årets allmänpolitiska debatt inte ens finns med en rubrik med KULTUR. Eftersom det är kulturen – inte kulturpolitiken, den är bara ett av många verktyg i samhällsarbetet – som är det viktiga, borde många riksdagsmän ha kunnat anmäla sig för att diskutera dessa grundläggande frågor, men inte ens presidiet i utskottet eller ansvarigt statsråd har funnit det mödan värt att sätta upp sig på talarlistan. Vad jag egentligen känner inför detta faktum skall våra stenografer slippa att skriva. Låt mig nöja mig med att konstatera att det är skandalöst.

Jag ville förra året sätta upp mig för anförande under ett debattavsnitt för idépolitik. Mottagande tjänsteman på kammarskansliet visade en förvånad min och frågade om det gick att sätta det under ekonomi. Det skulle, som jag ser det, vara som om resebyråerna hade sina broschyrer uppdelade efter pristariffer med resmålen som något underordnat. Det blev då än mera uppenbart för mig att i Sveriges riksdag diskuteras inte mål, värden och värderingar. Här debatteras verktygen, instrumenten och prislapparna.

Skulle någon av oss våga gå till ett sjukhus, om vi visste att läkarna där diskuterade främst kanylernas pris och skalpellernas utformning och inte behandlingsresultatet – målet för vården?

När jag efter 25 år av kommunalpolitiskt arbete kom till riksdagen, var det flera i min omgivning som gratulerade mig och sade att nu skulle jag som idé- och kulturpolitiskt intresserad få en chans att vara med och utforma principer och lyfta blicken från skolboksanslag, överklagade stadsplaner, vårdhemsbyggande och trafikförsörjning, alla dessa nog så nödvändiga och jordnära detaljer som fyllt min tillvaro i kommunfullmäktige, kommunstyrelse och olika nämnder. Jag visste att de hade fel, men inte hur fel de hade. Riksdagen påminner i alltför hög grad om en lokal fullmäktigeförsamling. Det är bara prislapparnas nollor som är flera på den här nivån.

Fru talman! Som årets debatt ser ut, har vi inte samlat kunnat ventilerat frågor om kulturen och skolan, kulturen och vården, kulturen och fritiden, relationen mellan amatörer och proffs inom kulturlivet. Det har inte ens blivit möjligt att debattera kulturpolitiken i dess ekonomiska del. Här borde ha diskuterats kulturen som infrastrukturell faktor, kulturens och turismens ömsesidiga beroende och, sist men inte minst, hur vi skall ta vårt nationella ansvar för kulturanslagen till *hela* landet. Det är ju ett område där man utifrån lokala utgångspunkter i motioner och på annat sätt annars brukar slå vakt om sitt.

En sammanställning som jag fick häromdagen över de statliga kulturanslagen, där man delat upp efter linjerna "Stockholmsanslag" – "anslag utom Stockholm", ger vid handen att mera än hälften av de för riket gemensamma anslagen nu enligt förslaget till budget för 1993/94 kommer att hamna i huvudstaden. Vem kan försvara det? Jag utgår från att kulturutskottet och sedan kammaren visar sitt nationella ansvar, när frågan skall behandlas.

Fru talman! Jag deltog i går i ett ca fem timmar långt seminarium om "Humanismens roll i det nya Europa", som arrangerats gemensamt av Medbor-

garskolan och Moderata samlingspartiet. Jag är glad att jag fick den chansen och vill samtidigt beklaga att inte hela riksdagen var med. Det skulle behövts.

Det har just skapats ett forum, PAKS – Parlamentariker och kulturskapare – där riksdagens ledamöter och aktiva kulturskapare kan mötas kring kulturens – *inte* kulturpolitikens – frågor. Ledamöterna får snart en inbjudan till det första programmet med teater och diskussion här i huset. Senare kommer bl.a. möjligheter till specialvisning av den nya stora utställningen om "Den svenska historien" på Nordiska museet. Det är min förhoppning att sådana aktiviteter kan skapa en sådan medvetenhet och ett sådant intresse hos ledamöterna att vi i framtiden kan hålla rejäla både kultur- och idédebatter i riksdagen. Med en bra idébas blir det också bättre beslut rörande praktiska frågor.

Anf. 68 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Jag känner förvåning och undran över att de jordbrukspolitiska frågorna inte lockat talare i denna allmänpolitiska debatt, så att vi kunnat få en särskild debattrunda om dem. Det är också beklagligt, med hänsyn till att svenskt jordbruk är inne i en ekonomisk kris som är den svåraste sedan 1930-talet.

Tidigare framgångsrika lantbruksföretag går i konkurs, och många andra är inne i utförsbacken. Det är t.o.m. så att jordbruk i landets allra främsta jordbruksområden skakar i sina grundvalar. Oron och osäkerheten är stor bland landets bönder. Tragedier inträffar.

Vad är det som har hänt och vad måste nu ske för att problemen skall kunna överbyggas och för att framtidstron skall kunna återvända? Då vi här i Sveriges riksdag för snart tre år sedan fattade ett beslut om ny livsmedelspolitik, fanns det en rad goda skäl bakom. Det gällde att minska bondens och statens förluster av en överproduktion som fick avsättas på en dumpad världsmarknad, att skapa bättre balans mellan produktion och konsumtion i landet. Marknadsanpassning och avreglering var en viktig del som också syftade till att stärka Sveriges lantbruk och livsmedelsindustri inför den kommande ökande konkurrensen utifrån.

Den dåvarande jordbruksprisregleringen bestående av ett gränsskydd och en intern reglering upphörde den 1 juli 1991. Därefter skulle priserna på de jordbruksprisreglerade produkterna endast skyddas med hjälp av ett rörligt gränsskydd. Vissa regleringar avvecklades stegvis medan andra förenklades men behölls i avvaktan på resultatet av internationella förhandlingar. Den framtida nivån på gränsskyddet gjordes avhängigt resultatet av de då pågående GATT-förhandlingarna, liksom exportstödet som avvecklades med hänvisning till att dessa förhandlingar förväntades vara avslutade före årsskiftet 1990/91.

Noteras kan att någon ensidig neddragning av det svenska gränsskyddet inte skulle ske. Ömsesidigheten med andra länder i sammanhanget betonades. Vi kan nu konstatera att förutsättningarna som låg till grund för det livsmedelspolitiska beslutet 1990 kraftigt har förändrats. Sålunda pågår ännu GATT-förhandlingarna, ansökan om svenskt medlemskap i EG har inlämnats och förhandlingarna med EG om ett medlemskap har inletts. Rege-

ringen har också slagit fast att ett av de viktigaste målen under valperioden är att föra Sverige in i EG som fullvärdig medlem. I regeringsförklaringen har man också slagit fast att svensk livsmedelsproduktion skall vara konkurrenskraftig vid inträdet i den europeiska gemenskapen. Därför arbetar en omställningskommission bl.a. med frågan om hur anpassning och infasning av livsmedelspolitiken skall kunna ske i EG-systemet. En del förslag har framlagts.

För oss moderater är det självklart att utvärderingar av omställningspolitiken och infasning i EG:s jordbrukspolitik måste leda till betydande förändringar av politiken. Vi lever nu i en ny verklighet, och vi har alla ett ansvar att se till att Sveriges jordbruk och livsmedelsindustri ges rättvisa förutsättningar och en möjlighet till konkurrens på lika villkor jämfört med omvärlden. Den dumpning av livsmedel som för närvarande sker på den svenska marknaden finansieras av andra länders skattebetalare, däribland EG:s, och hotar att fullständigt slå sönder balanssträvandena och lönsamheten i den svenska livsmedelsproduktionen.

Detta är en av huvudorsakerna till den utslagning av jordbruk som nu pågår. En annan orsak är förra årets stora skördebortfall och förluster som uppkom i normalt starka jordbruksområden. Lantbrukets situation fram till EG-inträdet inger stora bekymmer. Men trots vårt lands ekonomiska problem måste infasningen i EG-politiken fullföljas. Det är nödvändigt om konkurrenskraften och de goda möjligheterna inför framtiden som föreligger också skall kunna tas till vara i vad gäller den svenska livsmedelsproduktionen.

Fru talman! Det är beklagligt att den socialdemokratiska oppositionen säger nej till infasning. Man vill vänta tills EG-förhandlingarna är klara och folkomröstningen avgjord. Tyvärr inser man inte att ett sådant ställningstagande är katastrofalt för jordbruket, landsbygden och livsmedelsindustrin.

Fru talman! Det står helt klart att ett medlemskap i EG är nödvändigt om svensk livsmedelsproduktion skall få rättvisa villkor och goda förutsättningar inför framtiden. Vi moderater kommer att med all kraft och förmåga arbeta vidare för att detta skall bli verklighet.

Anf. 69 JAN-OLOF FRANZÉN (m):

Fru talman! I mitt inlägg i debatten vill jag belysa jordbrukets förhållande i södra Sveriges skogs- och mellanbygder inför en EG-anslutning.

Det är speciellt viktigt att bevara jordbruket i dessa bygder. Det svarar för sysselsättning, natur och kulturvärden och ett mångfasetterat landskap med osedvanliga naturupplevelser. I nuläget utgör åker och betesmark 17 % av landarealen i dessa bygder.

Med nuvarande låga intäkter för jordbruket i dessa bygder kommer den öppna arealen att minska snabbt. Olika undersökningar visar att södra Sveriges skogs- och mellanbygder har kostnadsnackdelar som det är svårt att kompensera produktionsmässigt. Skördenivån i området tillhör den lägsta i landet. Delar av de områden som omfattas av Norrlandsstödet har en normalskördenivå som motsvarar upp till 85 % av genomsnittet för riket. Vissa delar av södra Sveriges skogs- och mellanbygder har skördenivåer på mellan 60 och 70 % av riksgenomsnittet.

Fastighetsstrukturen är också av stor betydelse. Många skiften och de

långa avstånden mellan dessa ger större arbetsförbrukning och högre maskinkostnader per skördat kilo. Små fält minskar också möjligheterna att använda lika stora maskiner som i slättbygderna.

Inom den europeiska gemenskapen EG tillämpas omfattande regionalpolitiska stöd till bl.a. jordbruket.

Över hälften av Storbritanniens och det forna Västtysklands jordbruk omfattas av sådana stöd. För Frankrikes del är ca 45 % av arealen berättigad till regionalpolitiskt stöd. I Sverige får det norrländska jordbruket, omfattande ca 16 % av Sveriges åkerareal, regionalpolitiskt stöd. Det är numera helt knutet till produktionen.

I EG finns förutom produktionsstöd en lång rad andra åtgärder för att stödja jordbrukets inkomster, levnadsstandard eller utvecklingen av jordbruket. Alla sådana åtgärder är ännu inte kartlagda och värderade. Det är dock klarlagt att de uppgår till betydande belopp, som länderna till största delen står för själva.

I Sverige är ca 9 % av arealen uppodlad. Motsvarande siffra för länderna inom EG är ofta kring 50–60 %. Det finns därför all anledning att bevara odlingslandskapet och det aktiva jordbruket i Sverige. Det är naturligtvis ett oavvisligt krav att det svenska jordbruket skall ges likartade möjligheter som jordbruket inom EG. Arbetet med att kartlägga och värdera de regionalpolitiska programmen måste ges högsta prioritet. Vidare måste beräkningar och analyser omedelbart göras så att regionala stöd kan behandlas i de kommande EG-förhandlingarna.

Fru talman! Stora kulturella värden står på spel i dessa skogs- och mellanbygder samt på Öland och Gotland. Det är min förhoppning att Sverige på samma sätt som man har gjort inom EG, skall värna om ett öppet landskap och en levande landsbygd i svaga områden.

På ett eller annat sätt måste lantbrukarna i dessa bygder ges möjligheten att kunna bevara odlingslandskapet inför framtiden. Här görs ett idogt arbete. Detta kan man inte minst se på de stengårdsgårdar som kringgårdar åkrarna i skogs- och mellanbygderna.

Tal mannen konstaterade att 146 talare hade deltagit i den allmänpolitiska debatten och förklarade debatten avslutad.

5 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Utrikesutskottets betänkanden

1992/93:UU8 Verksamheten inom Europarådet

1992/93:UU9 Nordiskt samarbete

1992/93:UU12 Ändringar i massförstörelselagen m.m.

1992/93:UU17 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1992/93, bil. 3

1992/93:UU18 Godkännande av avtal mellan EFTA-staterna och Polen m.m.

6 § Anmälan om interpellation

Anmäldes att följande interpellation framställdes

den 11 februari

1992/93:78 av *Hans Göran Franck* (s) till utrikesministern om de nya militära insatserna mot Cuba:

Upprepade rapporter har under det senaste året kommit om de kraftigt försämrade levnadsförhållandena på Cuba.

Den ekonomiska krisen har krävt drastiska nedskärningar och lett till massavskedanden.

I april 1992 infördes elransonering i Havanna, och en mängd basvaror är redan tidigare ransonerade.

För att motverka den ekonomiska krisen har den kubanska ledningen initierat ett "krispaket", som bl.a. omfattar liberalisering av det ekonomiska livet med ökat "privat ägande" samt förbättrade förhållanden för utländska investeringar inom bl.a. turism och textilindustrin.

I januari 1992 avrättades regimkritikern Eduardo Diaz Betancourt dömd för "terrorism och sabotage". Ytterligare två regimkritiker fick sina dödsstraff omvandlade till 30 års fängelse.

I februari 1992 dömdes Luis Perez och Rene Mendoza till döden. Samtidigt dömdes sju andra män till fängelse i mellan 4 och 30 år.

Amnesty International påpekar att en rad olika brott mot staten leder till dödsstraff.

I februari 1992 lade FN:s kommission för mänskliga rättigheter fram en rapport om situationen på Cuba. Enligt denna har förföljelsen av dissidenter ökat under 1991 i form av trakasserier, hot och rättegångar utan ordentliga försvarsmöjligheter. Yttrande- och föreningsfriheten är det som främst begränsas. Därtill finns uppgifter om olaga "psykiatrisk" behandling av förmodade brottslingar.

Den 8 oktober 1992 riktade EG-kommissionen stark kritik mot Torricelli-förslaget. Man sade bl.a. att en utvidgning av handelssanktionerna mot Cuba allvarligt kan skada de transatlantiska relationerna.

Den 16 september uppmanade en rad experter från hela den amerikanska kontinenten USA att häva de ekonomiska sanktionerna mot Cuba. Organisationen Inter-American Dialogue, som leds av den förre amerikanske försvars- och justitieministern Elliot Richardson, hävdar att USA:s sanktionspolitik är "otidsenlig, onödig, skadlig och kanske farlig" och att man i stället borde "aktivt främja det fria flödet av informationer och idéer till det kubanska folket".

Den 14 november 1991 beslutade regeringen att "utvecklingsarbetet med Cuba skall upphöra i takt med att ingångna åtaganden avslutas". Detta gäller

BITS och SAREC. Dessutom skall "inga ytterligare kursinbjudningar tillställas Kuba avseende BITS internationella kurser eller stipendieprogrammet som --- organiseras av Svenska institutet".

I årets budgetproposition finns inga förslag som gäller Kuba, inte ens beträffande samarbete i fråga om kultur och vetenskap.

Med hänvisning till det anförda får jag fråga utrikesminister Margaretha af Ugglas:

1. Avser regeringen att lämna katastrofbistånd till Kuba?
2. Bör Sveriges tidigare samarbete inom kultur och vetenskap återupptas med Kuba?
3. Kommer regeringen att verka för att USA:s sanktioner mot Kuba upphör?
4. Kommer Sverige för egen del att direkt eller indirekt medverka i USA:s sanktioner mot Kuba?
5. På vilket sätt vill regeringen verka för att Kuba respekterar de mänskliga rättigheterna samt snarast avskaffar dödsstraffet?

7 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställts

den 11 februari

1992/93:367 av *Martin Nilsson* (s) till försvarsministern om de värnpliktigas rättigheter:

Under det gångna året har tidningen Värnpliktsnytt avslöjat ett flertal fall av pennalism och förtryck av värnpliktiga. Detta är naturligtvis upprörande och kränkande av individens grundläggande rättigheter.

Senast uppmärksammades ett fall vid Ka 1 där extrainkallad personal uttryckte rasistiska synpunkter, genomförde kollektiv bestraffning samt tvingade enskilda värnpliktiga till handlingar som de absolut inte ville utföra och hade fobier emot. När sedan en av dessa värnpliktiga avviker från sin "tjänstgöring" bestraffas han, medan ansvarigt befäl till synes går helt fri. Detta strider mot allt vad som kan uppfattas som en korrekt rättsuppfattning.

I dagsläget finns en, i stort, tillfredsställande lagstiftning vad gäller värnpliktigas rättigheter. Däremot tycks det vara sämre ställt med efterlevanden och sanktionsmöjligheterna i de fall där reglerna inte följs.

Med anledning av ovanstående vill jag fråga försvarsministern vilka åtgärder regeringen avser vidta för att hävda de värnpliktigas rättigheter.

1992/93:368 av *Martin Nilsson* (s) till näringsministern om riskkapital för småföretagen:

Med anledning av ränteläget och finansmarknadens just nu ganska restriktiva inställning till utlåning har tillgången till riskkapital kommit i centrum för debatten om svenska företags möjligheter till nyinvesteringar.

Under 1992 fattade också riksdagen beslut om att en del av de resurser som skulle frigöras i och med löntagarfondernas avvecklande skulle placeras i speciella riskkapitalbolag, med uttryckligt syfte att just förse investeringsvilliga företag med nödvändigt kapital.

Nu visar det sig dock att flera småföretag stöter på problem i kontakten med riskkapitalbolag. Dels är dessa belagda med vinstkrav, varför intresset uppenbarligen hittills mestadels vänt sig mot större företags investeringar, dels tillförs det riskvilliga kapitalet helst i form av ägartillskott, något som ofta är direkt opassande för småföretag med ensamägare. I kontakt med "småföretagarfonden" avvisades också småföretagen med hänvisning till att denna främst vänder sig till nybildade företag. Då flera bolag slår sig samman om en ny investering, i form av ett nytt bolag, avvisas även detta trots att samarbete kring långsiktiga investeringar borde premieras. I Uvecklingsfonden finns inte längre några nämnvärda resurser kvar. Sålunda är de små företagens tillgång till riskkapital fortfarande begränsad.

Jag vill med anledning av detta fråga näringsministern vad han avser vidta för åtgärder för att ytterligare förstärka de icke nystartade småföretagens tillgång på riskkapital.

1992/93:369 av *Inga-Britt Johansson* (s) till arbetsmarknadsministern om dagligvaruförsörjningen i glesbygd:

Om hela Sverige skall få leva så krävs att glesbygden kan behålla en viss basservice. I denna service ingår dagligvaruförsörjning.

Tyvärr seglar nu nya mörka moln upp. Vissa dagligvaruleverantörer slutar att leverera till glesbygdsbutiker. Andra tar ut så höga distributionsavgifter att det blir orimligt dyrt för butikerna. Samtidigt har vissa länsstyrelser nu i större utsträckning börjat avslå ansökningar om bidrag till glesbygdsbutiker.

Mest framträdande är denna utveckling i Norrbottens län, där man på vissa håll från att ha haft en fungerande butik i byn nu har fått uppemot fem mil till närmaste dagligvarubutik. Det är naturligtvis en alldeles orimlig situation, inte minst för gamla och småbarnsföräldrar, som inte har tillgång till bil under dagtid. Samtidigt kan det medföra orimliga kostnader för kommunerna, som tvingas betala kostnaderna för varudistributionen till äldre som har rätt till hemtjänst.

Vilka åtgärder är arbetsmarknadsministern beredd att vidta för att stoppa denna, för glesbygden, negativa utveckling?

1992/93:370 av *Göran Magnusson* (s) till kommunikationsministern om arbetsplanen för E 18 vid Köping–Arboga:

Bygandet av E 18 mellan Köping och Arboga är angeläget för att få bättre kommunikationer. Om bygget kunde starta nu skulle det dessutom medverka till att minska arbetslösheten. Sedan flera månader tillbaka ligger arbetsplanen hos regeringen för att fastställas. Att planen blir fastställd är ju avgörande för att projektet skall kunna konkurrera om de pengar som skall fördelas. Enligt budgetpropositionen skall investeringsplaneringen för vägar redovisas under våren i en särskild proposition.

Min fråga till kommunikationsministern är:

Blir arbetsplanen för E 18 mellan Köping och Arboga fastställd i sådan tid att objektet kan tilldelas pengar i samband med vårens investeringsproposition?

1992/93:371 av *Kenneth Lantz* (kds) till utbildningsministern om utbildning av tolkar:

Det är Sveriges intention att integreras i Europeiska Gemenskapen inom kort. Förhandlingar kommer snart att kunna påbörjas, vilket bör leda till ett medlemskap. Den dag då svenska parlamentariker gör sin entré i EG-huset, kommer kravet på svenska tolkar att vara en verklighet. Det kommer att krävas många utbildade och erfarna tolkar i EG-arbetet. Det kommer att krävas svensktalande som behärskar samtliga EG-språk i simultantolkning och översättningsarbetet. Det kommer att ställas stora krav på kunskap av olika slag, som kultur, lagstiftning, geografi osv.

I Danmark finns sedan flera år en gedigen utbildning till EG-tolkar på högskolan. Det är en utbildning på fem år med ett brett ämnesregister. Kraven är höga på snabb och riktig översättning under pågående debatt och på snabba protokoll.

Vad känt är, saknar Sverige en adekvat tolkutbildning motsvarande Danmarks gedigna linje. Om Sverige skall hinna med att "producera" lämpliga tolkar till allt arbete inom kommande EG-arbete, är det hög tid att starta dylika linjer.

Min fråga är:

Vilka åtgärder ämnar utbildningsministern vidta för att snarast starta eller förbereda kurser på våra högskolor avseende behovet av tolkar i ett kommande EG-arbete?

1992/93:372 av *Kenneth Lantz* (kds) till miljöministern om beredskap mot oljeutsläpp:

Den alltmer tilltagande konkurrensen inom sjöfart och övrig transportnäring kan komma att ge oss sämre kvalitet på fartyg och andra transportmedel. Vi får inte acceptera en sänkning av kraven på miljömässigt säkra transportsystem. Vi har krav på dubbelbottnade fartyg, och kontroller görs för att skydda Östersjön och våra övriga vatten.

Under förra veckan seglade ett fartyg på grund utanför Köpenhamn med påföljd att olja rann ut, om än i ganska blygsamma mängder. I dagens konkurrensutsatta sjöfart möter vi rederier som erbjuder transporter till en "frakt-rate" betydligt under aktuell marknadsnivå. Det kan ge exempel på ett utmanande riskmoment, där råolfartyg från ett världsbekant rederi seglade in genom Stora Bält på väg till Polen med råolja. Fartyget jag tänker på är av så pass dålig kvalitet, med påföljande riskfaktorer, att en oljekatastrof i Östersjön skulle kunna bli en verklighet.

Min fråga är om Sverige och de övriga nordiska länderna har beredskap, och om det finns kapacitet, att klara ett eventuellt oljeutsläpp, motsvarande det som hände på Shetlandsöarna?

Blybatterier måste tas om hand på ett miljömässigt riktigt och effektivt sätt. Det finns i Norden ett, säger ett, företag som arbetar med denna verksamhet. Verksamheten bekostas genom försäljning av återvunnet bly till nyproduktion av blybatterier. Detta har under flera år finansierat sig själv genom den låga avgiften för blybatterier och det relativt sett höga blypriset.

I dag ser det helt annorlunda ut. Blypriset har sjunkit och blybatteriavgiften är alltför låg, 40 kr per batteri. Denna avgift är sedan den 1 januari 1993 höjd från 32 kr till nämnda 40 kr.

Detta tillsammans med det sänkta priset på bly gör att Nordens enda företag som återvinner bly och besparar miljön från mycket blyslag har ekonomiska svårigheter. Företaget har följt med i förbättrandet av miljöskyddet, såsom t.ex. rengöring av allt regnvatten som kommer på företagets tomt. Rening av utsläpp och andra miljöbesparande åtgärder är vidtagna. Detta har självklart kostat en hel del, varför det är nödvändigt att höja avgiften från 40 kr till 48 kr per batteri.

Jag vill fråga ministern om man är beredd att låta blybatteriavgiften öka med ytterligare 8 per kr batteri så att företaget kan klara av sina ökade kostnader och Norden få behålla sitt enda företag som återvinner blybatterier.

1992/93:374 av *Kenneth Lantz* (kds) till miljöministern om tryck på plastemballager:

Alltmera plast kommer till stor och ändamålsenlig användning i vårt samhälle. Plasten har flera olika kvaliteter och är ett praktiskt material. Inom livsmedelsbranschen används påsar av olika slag till många ändamål. Plastpåsen är en praktisk förpackning, där man både kan se produkten och därtill förse emballaget med lämplig text och bild i olika kulörer.

Under flera år har man använt, och gör så än i dag på de flesta tillverkningsindustrier, färg med lösningsmedel som orsakar stora utsläpp till skada för bl.a. ozonskiktet. Detta påverkar helt naturligt grödor inom jord- och skogsbruk negativt.

Genom en ny tryckteknik, flexografiskt tryck, kan man komma ifrån både sprit och ammoniak som lösningsmedel till tryckning på plastemballaget. Man trycker med en vattenburen färg på polyeten och polypropylen. Dagens konsumenter och myndigheter har alltså fått ett miljövänligt alternativ till tryck på bl.a. bröd- och hygienpåsar.

Är miljöministern beredd att medverka till att vi får lagstadgade krav på att använda denna moderna teknik inom tryckeribranschen på plastemballage?

1992/93:375 av *Carl Olov Persson* (kds) till kulturministern om Sveriges Radios sjöväderrapporter:

Sveriges Radio har ensidigt, utan att höra fiskarna och övrig sjöfart, ändrat tiderna för sjöväderrapporterna och därmed väsentligt försämrat servi-

cen till samtliga sjöfarare. Det gäller framför allt den sjöväderrapport som tidigare sändes kl. 16.40. Just den sändningen var mycket viktig för fiskarna, eftersom de vid den tidpunkten ofta avgjorde om de skulle lägga i näten och om hårt väder väntade fick chansen att ändra planeringen.

Dessutom är mottagning av senare rapporter, efter kl. 17.00 mycket svåra att uppfatta, eftersom de då störs av utlandssändningarna.

Det går att på vissa vatten följa de danska väderleksrapporterna men inte vid fiske i den ryska zonen och i norra delarna av Östersjön, Bottenhavet och Bottniska viken.

Vilka åtgärder avser kulturministern att vidta så att Sveriges Radio, som public serviceföretag, uppfyller sin uppgift att sända sjöväderrapporter på för fiskarna lämpliga tider?

1992/93:376 av *Ingvar Johnsson* (s) till arbetsmarknadsministern om sysselsättningen i fyrstadsregionen:

Fyrstadsregionen har drabbats oerhört hårt genom den kraftiga minskningen av arbetstillfällen inom bilindustrin. Nu planerar Televerket att lägga ner Telis verksamhet i Vänersborg trots att företaget går med vinst. Genom ett sådant beslut medverkar staten till att alldeles i onödan ytterligare öka arbetslösheten i regionen.

Jag vill därför ställa följande fråga:

Planerar arbetsmarknadsministern att medverka till att stoppa Televerkets planer och därmed förhindra en kraftig ökning av arbetslösheten i regionen?

1992/93:377 av *Rune Evensson* (s) till kommunikationsministern om Telis verksamhet i Vänersborg:

Verksamheten vid Teli i Vänersborg hotas av nedläggning. Detta är ett skamligt och obegripligt tilltag av dem som har ansvaret härför, då företaget ger god vinst, har ett stort kunnande och en bra produkt. Teli ägs av Televerket som i sin tur ägs av staten.

Jag vill därför ställa följande fråga:

Vad avser kommunikationsministern vidtaga för åtgärder för att stoppa denna nedläggning?

1992/93:378 av *Ingbritt Irhammar* (c) till utrikesministern om rättssäkerheten i de baltiska staterna:

I budgetpropositionen anslås 50 miljoner till särskilt suveränitetsstöd till de baltiska staterna. I propositionen nämns kustbevakningsfartyg, tulltekniskt material, utbildning i säkerhetspolitik och kontantbidrag för återupprättande av internationella förbindelser. Det finns ett svenskt intresse av att rättssväsendet i de baltiska staterna och Ryssland fungerar väl. Vi får varje dag exempel på hur organiserad brottslighet i dessa länder "spiller över" på Sverige. De senaste veckornas människosmuggling till Gotland är bara ett i raden av exempel.

Det är också viktigt för ländernas välstånd att man får ett fungerande rättsmaskineri. Ett fungerande rättsmaskineri är t.ex. en nödvändig förutsättning för en väl fungerande marknadsekonomi. Det behövs såväl stabil civilrättslig lagstiftning som polisväsende, kronofogdemyndigheter, m.m. Sverige har både ett solidariskt intresse och ett egenintresse av att rättsväsendet i dessa stater snabbt blir väl fungerande och effektivt. De suveränitetsinsatser vårt land hittills bidragit med får ses som punktinsatser utan särskild profilering.

Mot denna bakgrund vill jag fråga utrikesministern:

Vilka åtgärder är utrikesministern beredd att vidta för att Sverige på ett mer strategiskt sätt skall bidra till uppbyggandet av rättsstater i dessa länder?

1992/93:379 av *Ingbritt Irhammar* (c) till kulturministern om barn som försvunnit från flyktingförläggningar:

Det har de senaste dagarna framkommit uppgifter om att flyktingbarn kan ha mördats och sedan grävts ner i ett skogsparti utanför Södertälje.

Det har i detta sammanhang också framkommit att fler barn försvunnit från olika grupper, bl.a. Carlsunds flyktingluss, utan att man vet var de finns i dag.

Mot denna bakgrund vill jag fråga statsrådet Birgit Friggebo:

Vilka åtgärder tänker statsrådet vidta för att undanröja risken för att barn på detta sätt försvinner från våra flyktingförläggningar, eftersom risken kan vara stor att de utsätts för olika typer av övergrepp?

den 12 februari

1992/93:380 av *Ingela Mårtensson* (fp) till statsrådet Alf Svensson om biståndsadministrationen:

Den politiska ledningen för UD:s u-avdelning har under senare tid gjort uttalanden som – om de är rätt återgivna – andas kritik mot den svenska biståndsadministrationen.

Statssekreteraren för biståndsfrågor uppges ha sagt att SIDA är en trög apparat i dag. Biståndsministern uppges ha sagt att SIDA har för stor makt och att för mycket har gått snett.

Det är utomordentligt angeläget att de biståndsmedel som satsas för att förbättra fattiga människors levnadsförhållanden används effektivt. För att en konstruktiv offentlig diskussion om biståndets effektivitet skall vara möjlig är det samtidigt nödvändigt att debatten grundas på seriösa granskningar och fakta.

Med anledning av det ovan anförda vill jag ställa följande fråga:

Kan biståndsministern för riksdagen redovisa vilka fakta och bedömningar som ligger till grund för de uttalanden om den svenska biståndsadministrationen – om de är rätt återgivna – som ovan redovisas?

1992/93:381 av *Hans Göran Franck* (s) till justitieministern om bifallsprocenten i nådeärenden:

Regeringen får enligt regeringsformen genom nåd efterge eller mildra brottspåföljd eller annan sådan rättsverkan av brott. Den får också efterge eller mildra annat liknande, av myndighet beslutat ingrepp, avseende enskild person eller egendom.

Bifallsprocenten i nådeärenden låg under 1980-talet på en förhållandevis konstant nivå, dvs. mellan 10 och 13 %. 1992 skedde en drastisk minskning av bifallsprocenten till 5,8 %.

Med hänvisning till det anförda får jag fråga justitieminister Gun Hellsvik:

Har det efter regeringsskiftet skett någon förändring i nådepraxis?

1992/93:382 av *Carl-Johan Wilson* (fp) till utbildningsministern om utbildning av yrkesofficerare till grundskolelärare:

Rekryteringen av studerande till grundskolelärarytbildning går nu relativt bra. Trots detta torde behovet av goda pedagoger i grundskolan vara stort. Inom det militära försvaret minskar tjänsterna för yrkesofficerare. På vissa orter försvinner regementen. Officerare, som inte vill flytta, söker andra arbetsuppgifter. Yrkesofficerare har en god pedagogisk utbildning och god träning i lärarrollen. De har också ofta en teoretisk utbildning, som lätt kan utnyttjas som del i en civil lärarytbildning.

Kan utbildningsministern vidtaga sådana åtgärder att särskild vidareutbildning av yrkesofficerare till grundskolelärare inrättas?

1992/93:383 av *Margitta Edgren* (fp) till statsrådet Bo Könberg om försöken med fria sprutor för injektionsnarkomaner:

HIV/aids utgör ett av de allvarligaste hoten mot folkhälsan. Världshälsoorganisationen WHO har därför rekommenderat att sterila sprutor och spetsar skall göras tillgängliga för injektionsnarkomaner som av olika skäl inte kan avbryta sitt missbruk.

I Malmö och Lund pågår det sedan några år sprututbytesprogram för injektionsnarkomaner. Erfarenheterna från dessa är positiva. Men tyvärr har det framkommit att det nya Folkhälsoinstitutet inte vill ge bidrag till fortsatt verksamhet för dessa program i Malmö/Lund. Jag anser detta vara mycket beklagligt med hänvisning till de positiva resultat verksamheten medfört.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga om regeringen avser att ta initiativ för att verksamheten med sprututbytesprogrammen skall kunna fortsätta i Malmö/Lund-området.

1992/93:384 av *Bo Nilsson* (s) till miljöministern om batteriåtervinningen vid Boliden Bergsöe:

Genom beslut den 27 juni 1991 bidrog den socialdemokratiska regeringen till att insamling och återvinning av uttjänta blybatterier kan ske på ett rationellt och miljövänligt sätt. Beslutet innebar ett bidrag ur batterifonden för

behandling av dessa blybatterier. På Boliden Bergsöe i Landskrona har man byggt upp en anläggning som av Naturvårdsverket betraktas som Europas renaste återvinningsanläggning för blybatterier. Genom att nu inte ersätta Boliden Bergsöe och fullfölja beslutet 28/1991 riskeras två negativa följder. Det ena är att företaget läggs ner och att de uttjänta blybatterierna måste skickas till ur bl.a. miljösynpunkt sämre anläggningar ute i Europa. Det andra är att 140 anställda vid anläggningen i Landskrona friställs och blir arbetslösa.

Kommer regeringen att verka för att Boliden Bergsöe, ett företag som av Naturvårdsverket anses som Europas renaste anläggning för batteriåtervinning, även i framtiden får ta ansvar för denna återvinning?

1992/93:385 av *Per-Richard Molén* (m) till statsrådet Bo Lundgren om bilförmån för taxiägare:

Taxiägare i Västernorrland har eftertaxerats för inkomståret 1991 vad gäller användning av bil för privat bruk. I dagsläget är de ekonomiska konsekvenserna för taxiägarna allvarliga och kan leda till att många kommer att avveckla sin taxirörelse.

De nya regler som tillkom i samband med skatteomläggningen för ett par år sedan drabbar i och för sig löntagare och företagare lika. Men för företagare med låg omsättning i allmänhet och taxiägare i synnerhet medför denna strävan mot likformighet stora problem.

Situationen är ohållbar. Beskattningslagstiftningen om förmåner för taxirörelse bör ändras.

Vilka åtgärder planerar ministern för att komma till rätta med de avigsidor som skatteomläggningen visat sig ha för taxiägare?

1992/93:386 av *Birger Andersson* (c) till statsrådet Beatrice Ask om antagningen till gymnasie- och vuxenutbildningen:

Propositionen 1990/91:85 Växa med kunskaper inleds med orden: "Propositionen utgår från att utbildningen i gymnasieskolan och vuxenutbildningen skall läggas upp i ett perspektiv av livslångt lärande."

Många elever som sökt till specialkurser, påbyggnadsutbildningar och lågfrekventa utbildningar har drabbats av stora svårigheter att få en rättvis behandling, beroende på stora variationer i kommunernas betalningsvilja. Sökande med goda betyg vars hemkommun vägrar betala interkommunal ersättning läggs åt sidan. Sökande med sämre meriter från en annan kommun blir antagen, eftersom hemkommunen har förklarat sig beredd att betala. Statsrådet uttalade i december 1992 att hon såg allvarligt på problemet.

Vilka åtgärder har statsrådet sedan dess vidtagit, och vilka åtgärder är statsrådet beredd att ytterligare vidtaga?

1992/93:387 av *Carl Olov Persson* (kds) till kulturministern om principer som kan medföra att flyktingar från Peru kan komma att utvisas:

Enligt uppgift befinner sig knappt 500 flyktingar från Peru i Sverige. Enligt

uppgift kommer alla peruaner som kommit till Sverige som flyktingar att utvisas. Ett tiotal peruaner har befunnit sig i Fagersta missionskyrka över juldagen. De har matstreckat där i omkring 30 dagar.aktionen har gått ut på att peruanerna skall få stanna i Sverige. Så gott som samtliga flyktingar från Peru känner sig hotade till livet om de tvingas återvända till Peru.

Efter vilka principer kan peruanska flyktingar komma att utvisas från Sverige?

1992/93:388 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till justitieministern om utmätning av arbetsersättning som utgår till intagen i kriminalvårdsanstalt:

Vid en frågedebatt i kammaren den 9 februari 1993 kritiserade jag att besättningsmän på fartyg, vilka smugglat asylsökande utlänningar till Sverige, döms till fängelsestraff. Orsaken är att östeuropeiska sjömän under t.ex. fyra månaders fängelse kan tjäna flerdubbla årslöner i sitt hemlands valuta. Detta anses definitivt inte av de berörda, mot bakgrund av det ekonomiska läget i deras hemländer, vara ett straff, utan tvärtom.

Svarande statsråd anförde då att bötesstraff kanske kunde vara effektivare. Detta är en missuppfattning. Antag att en person blir dömd till böter men saknar betalningsförmåga och straffet då omvandlas till fängelse. Enligt uppgift görs inte indrivning på den lön interner erhåller som ersättning för arbete på fängelse.

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att medverka till så att lön intjänad i fängelse skall bli indrivningsbar?

1992/93:389 av *Åke Gustavsson* (s) till kulturministern om regler för handel med kulturellt värdefulla föremål:

EG-kommissionen har föreslagit en kraftig liberalisering av reglerna för handeln med kulturellt värdefulla föremål, som om den genomförs innebär stora svårigheter att skydda det nationella kulturarvet vad gäller t.ex. konst, skulpturer, antika föremål och arkeologiska fynd.

Vilka åtgärder vidtar regeringen i anledning av EG-kommissionens förslag?

Förhandlingarna leddes
av tredje vice talmannen från sammanträdet början t.o.m. 4 § anf. 33 (del-
vis) och
av talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

BENGT TÖRNELL

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Fredagen den 12 februari

1 § Meddelande om information från regeringen	1
Tredje vice talmannen	
2 § Ny riksdagsledamot m.m.	1
3 § Återkallelse av motion	1
4 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 60)	2
<i>Rättsfrågor</i>	2
Lars-Erik Lövdén (s)	
Karl Gustaf Sjödin (nyd)	
Justitieminister Gun Hellsvik (m)	
Britta Bjelle (fp)	
Kjell Eldensjö (kds)	
Ulf Eriksson (nyd)	
John Bouvin (nyd)	
<i>Jämställhetsfrågor</i>	18
Berit Andnor (s)	
Ulf Kristersson (m)	
Isa Halvarsson (fp)	
Christina Linderholm (c)	
Rose-Marie Frebran (kds)	
<i>Demokratifrågor</i>	34
Sonia Karlsson (s)	
Harriet Colliander (nyd)	
Hugo Hegeland (m)	
Olle Schmidt (fp)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Talmannen (om debattreglerna)	
Berndt Ekholm (s)	
<i>Försvarspolitik</i>	47
Sture Ericson (s)	
Robert Jousma (nyd)	
Arne Andersson (m)	
Sven Lundberg (s)	
Lars Sundin (fp)	
Åke Carnerö (kds)	
Karin Wegestål (s)	
<i>Övriga frågor</i>	60
Lennart Fridén (m)	
Ingvar Eriksson (m)	
Jan-Olof Franzén (m)	

5 § Bordläggning	64	Prot. 1992/93:61
6 § Anmälan om interpellation		12 februari 1993
1992/93:78 av Hans Göran Franck (s) om de nya militära insatserna mot Cuba.	65	
7 § Anmälan om frågor		
1992/93:367 av Martin Nilsson (s) om de värnpliktigas rättigheter	66	
1992/93:368 av Martin Nilsson (s) om riskkapital för småföretagen	66	
1992/93:369 av Inga-Britt Johansson (s) om dagligvaruförsörjningen i glesbygd.	67	
1992/93:370 av Göran Magnusson (s) om arbetsplanen för E 18 vid Köping – Arboga	67	
1992/93:371 av Kenneth Lantz (kds) om utbildning av tolkar.	68	
1992/93:372 av Kenneth Lantz (kds) om beredskap mot oljeutsläpp	68	
1992/93:373 av Kenneth Lantz (kds) om blybatteriavgiften	69	
1992/93:374 av Kenneth Lantz (kds) om tryck på plastemballage	69	
1992/93:375 av Carl Olov Persson (kds) om Sveriges Radios sjöväderrapporter	69	
1992/93:376 av Ingvar Johnsson (s) om sysselsättningen i fyrstadsregionen	70	
1992/93:377 av Rune Evensson (s) om Telis verksamhet i Vänersborg	70	
1992/93:378 av Ingbritt Irhammar (c) om rättssäkerheten i de baltiska staterna	70	
1992/93:379 av Ingbritt Irhammar (c) om barn som försvunnit från flyktingförläggningar	71	
1992/93:380 av Ingela Mårtensson (fp) om biståndsadministrationen	71	
1992/93:381 av Hans Göran Franck (s) om bifallsprocenten i nådeärenden	72	
1992/93:382 av Carl-Johan Wilson (fp) om utbildning av yrkesofficerare till grundskolelärare.	72	
1992/93:383 av Margitta Edgren (fp) om försöken med fria sprutor för injektionsnarkomaner	72	
1992/93:384 av Bo Nilsson (s) om batteriåtervinningen vid Boliden Bergsöe	72	
1992/93:385 av Per-Richard Molén (m) om bilförmån för taxiägare	73	
1992/93:386 av Birger Andersson (c) om antagningen till gymnasie- och vuxenutbildningen.	73	
1992/93:387 av Carl Olov Persson (kds) om principer som kan medföra att flyktingar från Peru kan komma att utvisas.	73	

1992/93:388 av Sten Andersson i Malmö (m) om utmätning av arbetsersättning som utgår till intagen i kriminalvårdsan- stalt	74
1992/93:389 av Åke Gustavsson (s) om regler för handel med kulturellt värdefulla föremål	74

